

2008 nr. 88 12. júní**Lög um meðferð sakamála¹⁾**¹⁾ Taka gildi 1. janúar 2009 skv. 232. gr.

Taka gildi 1. janúar 2009 nema brbákv. VII sem tók gildi 21. júní 2008.

1. þáttur. Almennar reglur um meðferð sakamála.**I. kafli. Gildissvið laganna og dómendur í héraði.**

■ **1. gr.** Þau mál öll, sem handhafar ákærvalds höfða til refsingar lögum samkvæmt, skulu sæta meðferð eftir ákvæðum laga þessara nema öðruvísi sé fyrir mælt í lögum.

□ Sama á við um mál til þess að koma fram refsikenndum viðurlögum, svo sem öryggisgæslu og öðrum öryggisráðstöfunum, upptöku eigna, sviptingu réttinda og ómerkingu ummæla, ef ákærvaldið á sókn sakar, þótt ekki sé krafist refsingar í málinu.

■ **2. gr.** Einnig skulu sæta meðferð samkvæmt lögum þessum mál til úrlausnar kröfu um framsal sakamanns og fullnustu erlends refsíðs hér á landi og meðferð erinda frá erlendum dómstólum og yfirvöldum um aðgerðir hér á landi í tengslum við sakamál. Þar að auki þau mál sem sæta skulu meðferð sakamála samkvæmt öðrum lögum.

□ Einkaréttarkröfur má hafa uppi og dæma í sakamáli samkvæmt ákvæðum XXVI. kafla laga þessara. Sama gildir um kröfur allsherjarréttar eðlis, svo sem kröfur um skatta, brott-nám ólögmæts ástands eða bann við ólögmætri starfsemi.

■ **3. gr.** Í héraði eiga mál samkvæmt lögum þessum undir hina reglulegu héraðsdómstóla.

□ Einn dómari skipar dóm í hverju máli nema svo standi á sem í 3.–5. mgr. segir.

□ Ef deilt er um staðreyndir og dómari telur þurfa sérkunnáttu í dómi til að leysa úr getur hann kvatt til tvo meðdómsmenn sem hafa slíka sérkunnáttu.

□ Ef ákærði neitar sök og dómari telur sýnt að niðurstaða kunni að verulegu leyti að ráðast af mati á sönnunargildi munnlegs framburðar fyrir dómi getur dómstjóri ákveðið að þrír héraðsdómarar skipi dóm í málinu.

□ Ef mál er annars umfangsmikið eða sakarefni mjög mikilvægt frá almennu sjónarmiði getur dómstjóri ákveðið að þrír héraðsdómarar skipi dóm í málinu eða tveir héraðsdómarar með einum sérfróðum meðdómsmanni.

■ **4. gr.** Þá eina má kveðja til setu í dómi sem sérfróða meðdómsmenn er hafa nægilegan þroska og andlegt og líkamlegt heilbrigði, eru íslenskir ríkisborgarar, lögráða og orðnir 25 ára, hafa forræði á búi sínu og hafa hvorki gerst sekir um refsivert athæfi sem má telja svívirðilegt að almenningsáliti né sýnt af sér háttsemi sem getur rýrt það traust sem dómarar verða almennt að njóta.

□ Hverjum þeim sem fullnægir skilyrðum 1. mgr. er skylt að verða við kvaðningu til starfa sem sérfróður meðdómsmaður. Þetta gildir þó ekki um hæstaréttardómara, starfsmenn Hæstaréttar, héraðsdómara og aðstoðarmenn þeirra, ráðherra, ráðuneyttisstjóra, biskupa, presta og forstöðumenn í viðurkenndum trúfélögum, umboðsmann Alþingis, ríkis-saksóknara, héraðssaksóknara, sýslumenn, tollstjóra og lög-reglustjóra og löglærða starfsmenn þeirra né heldur lögmenn og fulltrúa þeirra.

■ **5. gr.** Meðdómsmenn skulu taka sæti í dómi ekki síðar en við upphaf aðalmeðferðar máls. Dómari skal að öðru jöfnu greina aðilum frá því með fyrirvara hverja hann hyggist kveðja til setu í dómi sem sérfróða meðdómsmenn, þann-

ig að aðilum gefist kostur á að gera athugasemdir ef þeir telja efni til.

□ Bókað skal um kvaðningu meðdómsmanna í máli þegar þeir taka fyrst sæti í dómi. Sé maður að gegna starfi sérfróðs meðdómsmanns í fyrsta sinn skal hann um leið undirrita bókun þar sem kemur fram drengskaparheit hans um að hann muni jafnan gegna slíkum störfum af samviskusemi og óhlutdrægni og fara í öllu að lögum.

□ Meðdómsmenn taka þátt í málsmeðferð og dómssuppsögu og hafa sömu réttindi og bera sömu skyldur og dómformaður í því máli. Dómformaður stýrir þó dómi, kveður einn upp úrskurði um annað en frávisun máls, gefur út kvaðningar og tilkynningar, heldur þing til uppkvaðningar dóms, annast gerð og staðfestingu dómssgerða og kemur fram út á við fyrir hönd dómssins.

□ Dómformaður ákveður þóknun sérfróðra meðdómsmanna.

■ **6. gr.** Dómari, þar á meðal meðdómsmaður, er vanhæfur til að fara með mál ef:

a. hann er sakborningur, brotaþoli eða fyrirvarismaður þeirra,

b. hann hefur gætt réttar sakbornings eða brotaþola í málinu,

c. hann hefur borið eða verið kvaddur til að bera vitni um atvik málsins af réttmætu tilefni eða verið mats- eða skoðunarmaður um sakarefnið,

d. hann er eða hefur verið maki sakbornings eða brotaþola, skyldur eða mægður þeim í beinan legg eða að öðrum lið til hliðar eða tengdur þeim með sama hætti vegna ættleiðingar,

e. hann tengist eða hefur tengst fyrirvarsmanni sakbornings eða brotaþola eða málflytjanda með þeim hætti sem segir í d-lið,

f. hann tengist eða hefur tengst vitni í málinu með sama hætti og segir í d-lið ellegar mats- eða skoðunarmanni,

g. fyrir hendi eru önnur atvik eða aðstæður sem eru fallnar til þess að draga óhlutdrægni hans með réttu í efa.

□ Dómari skal enn fremur víkja sæti í máli eftir útgáfu ákæru ef hann hefur fallist á kröfu um að ákærði sæti gæsluvarðhaldi skv. 2. mgr. 95. gr.

■ **7. gr.** Dómari gætir að hæfi sínu til að fara með mál af sjálfsdáðum, en aðili getur einnig krafist að hann víki sæti. Dómformaður gætir með sama hætti að hæfi sérfróðra meðdómsmanna.

□ Dómari eða dómformaður, ef dómur er fjölskipaður, kveður upp úrskurð um kröfu aðila um að hann eða meðdómsmenn víki sæti, svo og ef hann eða þeir víkja sæti af sjálfsdáðum. Ef þrír héraðsdómarar skipa dóm kveða þeir þó allir upp slíkan úrskurð.

□ Þótt dómari hafi vikið sæti ber honum að gera ráðstafanir sem eru nauðsynlegar til að halda máli í réttu horfi þar til annar dómari tekur við því. Á þeim tíma getur hann einnig látið af hendi afrit af málskjölum og staðfest dómssgerðir.

II. kafli. Þinghöld, þingbækur o.fl.

■ **8. gr.** Dómari stýrir þinghaldi og gætir þess að það sé háð eftir réttum reglum. Hann ákveður í hverri röð mál verða tekin fyrir. Enginn má taka til máls nema með leyfi dómara og getur hann, að undangenginni aðvörun, tekið orðið af manni sem heldur sig ekki við efni máls.

□ Þegar einn maður situr í dómi skal að jafnaði vera einn þingvottur. Hann skal fullnægja almennum vitnaskilyrðum

og má ekki vera svo venslaður dómara, ákæranda, sakborningi, brotaþola, fyrirsvarsmanni eða málflytjanda sem segir í d-lið 1. mgr. 6. gr. Dómari ákveður þóknun þingvotts ef hann er ekki starfsmaður dómstólsins.

■ **9. gr.** Dómþing skulu haldin á föstum þingstöðum. Rétt er þó að heyja dómþing á öðrum stað ef það þykir heppilegra, svo sem í fangelsi eða á sjúkrahúsi, ef taka þarf skýrslu af manni sem þar er staddur. Nú þarf að taka skýrslu af barni, yngra en 15 ára, og getur dómari þá ákveðið að það skuli gert í sérútbúnu húsnæði á öðrum stað ef það þykir æskilegra með tilliti til hagsmuna barnsins.

■ **10. gr.** Þinghöld skulu háð í heyranda hljóði. Dómari getur þó ákveðið, að eigin frumkvæði eða eftir kröfu ákæranda, sakbornings eða brotaþola, að þinghald fari fram fyrir luktum dyrum, að öllu leyti eða að hluta, ef það er háð utan reglulegs þingstaðar, sakborningur er yngri en 18 ára eða hann telur það annars nauðsynlegt:

- a. til hlífðar sakborningi, brotaþola, vandamanni þeirra, vitni eða öðrum sem málið varðar,
- b. vegna nauðsynjar sakbornings, brotaþola, vitnis eða annars sem málið varðar á því að halda leyndum atriðum varðandi hagsmuni í viðskiptum eða samsvarandi aðstöðu,
- c. vegna hagsmuna almennings eða öryggis ríkisins,
- d. af velsæmisástæðum,
- e. til að halda uppi þingfriði,
- f. meðan á rannsókn máls stendur og hætta þykir á sakarspjöllum ef þing væri háð fyrir opnum dyrum,
- g. meðan vitni gefur skýrslu án þess að það þurfi að skýra frá nafni sínu í heyranda hljóði, sbr. 8. mgr. 122. gr.

□ Við þingfestingu máls er dómara heimilt að ákveða í eitt skipti fyrir öll að þinghöld í málinu skuli vera lokuð, enda sé ákvörðunin færð til bókar þar sem greint skal frá því af hverri ástæðu það sé gert. Á sama hátt tekur dómari ákvörðun um lokun einstaks þinghalds. Sá sem sættir sig ekki við ákvörðun dómara getur krafist þess að hann kveði upp úrskurð um það hvort þinghöld eða einstakt þinghald skuli háð fyrir luktum dyrum.

□ Þótt þinghald sé háð í heyranda hljóði er dómara rétt að takmarka fjölda áheyrenda við þá sem rúmast á þingstað með góðu móti. Dómari getur einnig meinað þeim aðgang sem eru yngri en 15 ára eða þannig á sig komnir að návist þeirra samræmist ekki góðri reglu við þinghald eða hætta er á að nærvera þeirra valdi því að sakborningur eða vitni skýri ekki satt frá.

□ Dómara er rétt að vísa manni úr þinghaldi ef návist hans horfir til truflunar þingfriði eða framkoma hans er óviðeigandi í orði eða verki. Ef um sakborning er að ræða, fyrirsvarsmann hans, ákæranda, verjanda eða réttargæslumann skal dómari þó að jafnaði áminna hann og gefa honum kost á að bæta ráð sitt áður en af brottvísun verður. Ákvörðun dómara um að víkja manni úr þinghaldi má framfylgja með lögregluvaldi ef með þarf. Bókað skal um brottvikningu manns ef sakborningur, fyrirsvarismaður hans eða málflytjandi á í hlut.

□ Nú telur dómari að nægilegt sé til þess að tryggja þá hagsmuni sem búa að baki 1. mgr. að leggja bann við opinberri frásögn af þinghaldi skv. 2. mgr. 11. gr. og skal hann þá grípa til þess úrræðis í stað þess að loka þinghaldi.

■ **11. gr.** Óheimilt er að hljóðrita eða taka myndir í þinghaldi. Dómari getur veitt undanþágu frá þessu banni ef sérstaklega stendur á. Ef tekið hefur verið upp hljóð eða teknar

myndir í þinghaldi án leyfis dómara er óheimilt að birta þær hljóðupptökur eða myndir.

□ Óheimilt er að skýra frá því sem gerist í lokuðu þinghaldi án leyfis dómara. Þótt þinghald sé háð í heyranda hljóði getur dómari bannað að skýrt verði frá því sem gerist þar ef ætla má að frásögn geti leitt til sakarspjalla eða valdið vandamönnum sakbornings, brotaþola eða öðrum sem ekki eru fyrir sökum hafðir þjáningum eða verulegum óþægindum. Ákvörðun um slíkt bann má vera tímabundin. Skal dómari skrá hana í þingbók og kynna hana viðstöddum.

□ Brot gegn 1. og 2. mgr. varðar sektum, sbr. 1. mgr. 223. gr. Enn fremur má dómari meina þeim sem brotið hefur gegn þeim ákvæðum um aðgang að þinghaldi, hvort sem er í sama máli eða öðrum málum.

■ **12. gr.** Þingmálið er íslenska.

□ Nú gefur maður skýrslu fyrir dómi sem kann ekki íslensku nægilega vel og skal þá ákærvaldið sjá um að kalla til lög-giltan dóm túlk. Sé ekki kostur á lög-giltum dóm túlki er dóm-ara rétt að samþykkja að annar hæfur maður annist þýðingu, en sá skal þá undirrita heit í þingbók um að hann muni rækja starfann eftir bestu getu og ber honum að staðfesta þýðingu sína fyrir dómi ef hún er vefengd.

□ Skjali á erlendu tungumáli skal að jafnaði fylgja þýðing á íslensku að því leyti sem byggt er á efni þess í máli nema dómari telji sér fært að þýða það. Þýðing skjals skal að jafnaði gerð af lög-giltum skjalapýðanda. Sé ekki kostur á lög-giltum skjalapýðanda má leggja fram þýðingu annars hæfs manns, en honum ber að staðfesta hana fyrir dómi ef hún er vefengd.

□ Ef maður, sem á að gefa skýrslu fyrir dómi, er ekki fær um að eiga orðaskipti á mæltu máli skal ákærvaldið sjá um að kalla til kunnáttumann til aðstoðar. Um heit slíks manns og staðfestingu fer eftir ákvæðum 2. mgr. Dómari getur þó ákveðið í stað þess að eftir atvikum verði spurningar lagðar fyrir hlutaðeiganda eða hann svari þeim skriflega fyrir dómi.

□ Þann einn má kveðja til sem dóm túlk, þýðanda eða kunnáttumann sem er orðinn 20 ára að aldri. Að auki má dóm túlk-ur eða kunnáttumaður ekki vera vanhæfur til að taka starfann að sér, sbr. 6. gr. Dómari ákveður þóknun til handa dóm túlki, þýðanda eða kunnáttumanni og greiðist þóknunin og annar kostnaður vegna starfa hans úr ríkissjóði.

■ **13. gr.** Við hvern héraðsdómstól skulu vera þingbækur til afnota í sakamálum. Dómara er rétt að láta vélrita eða rita á tölvu það sem væri ella fært í slíka bók, en það sem er skráð með þeim hætti skal þá varðveitt í prentuðu formi með áritun dómara um staðfestingu og síðan heft eða bundið saman sem þingbók.

□ Þegar dómþing er háð skal rita skýrslu í þingbók um það sem þar fer fram. Í þingbók skal jafnan skráð hvar og hvenær þinghald fer fram, nafn dómara sem fer með það mál sem fyrir er tekið, gögn sem lögð eru fram, hverjir taki þátt í þinghaldi og koma fyrir dóm og hvað hafi verið afráðið um rekstur máls, svo og ákvarðanir dómara og úrskurði sem hann kveður upp jafnharðan undir rekstri máls. Einnig er rétt að bóka um yfirlýsingar af hendi aðila sem hafa ekki komið fram skriflega. Ef önnur ákvæði þessara laga mæla ekki fyrir um að bókað verði um tiltekin atriði ákveður dómari hvað verði annars skráð í þingbók og undirrita það sem hefur verið bók-að að loknu þinghaldi. Málflytjendur geta þó jafnan krafist þess að bókaðar verði stuttar athugasemdir þeirra. Ef dóm-ari telur ástæðu til er honum rétt að kynna þeim sem mæta í þinghald efni bókuar í heild eða að hluta og gefa hlutað-

eigendum kost á að undirrita hana. Þrátt fyrir það sem að framan segir skal ekki færa til bókar nafn og önnur persónu-einkenni vitnis, sem gefur skýrslu fyrir dómi án þess að það þurfi að skýra frá nafni sínu í heyranda hljóði, sbr. 8. mgr. 122. gr., heldur skulu þær upplýsingar varðveittar með þeim hætti sem þar er kveðið á um.

□ Það sem kemur fram við munnlega sönnunarfærslu skal hljóðritað, tekið upp á myndband eða mynddisk ellegar ritað í þingbók eftir ákvörðun dómara. Dómari getur einnig ákveðið að taka upp eða skrá útdrátt sinn af framburði, en hlutaðeiganda skal þá gefinn kostur á að koma að athugasemdum um það sem er haft eftir honum og um framkvæmd skýrslutökunnar.

■ **14. gr.** Við hvern héraðsdómstól skal haldin dómabók sem hefur að geyma dóma, svo og úrskurði sem fela í sér niðurstöðu máls, undirritaða af dómara.

■ **15. gr.** Skjöl, sem eru lögð fram í dómi, skulu vera í frumriti séu þau tiltæk. Þau skulu merkt í áframhaldandi töluröð og vottuð um framlagningu. Sá sem leggur fram skjal skal láta í té þann fjölda eftirrita af því sem dómari mælir fyrir um og afhendir jafnframt öðrum aðilum máls eftirrit, svo og brotapolu ef mætt er af hans hálfu í málinu.

□ Framlögð skjöl skulu varðveitt í skjalasafni hlutaðeigandi dómstóls þar til þau verða afhent Þjóðskjalasafni.

□ Frumrit skjals verður ekki afhent öðrum en þeim sem á réttmætt tilkall til þess. Meðan máli er ólokið verður frumrit skjals þó ekki afhent nema brýn nauðsyn krefji og dómari telji að láta megi það af hendi gegn því að afrit komi í stað þess.

□ Hljóðritanir, myndbönd og mynddiska skv. 3. mgr. 13. gr. skal varðveita í minnst þrjú ár frá lokum dómsmáls.

■ **16. gr.** Ákærði og brotapolu eiga rétt á að fá afrit af mál-skjölum án endurgjalds um leið og mál hefur verið þingfest, sbr. þó 1. mgr. 47. gr. Eftir þingfestingu er dómara skylt gegn greiðslu gjalds að láta öðrum þeim, sem þess óskar, í té staðfest afrit af ákæru og greinargerð ákærða, ef hún hefur verið lögð fram, svo fljótt sem við verður komið. Þó skal synja um að láta í té afrit af þeim hlutum þessara skjala sem hafa að geyma upplýsingar um einka-, fjárhags- eða viðskiptahagsmuni einstaklinga ellegar lögpersóna sem sanngjarnt er og eðlilegt að leynt fari nema sá samþykki sem í hlut á. Enn fremur ef mikilvægir almannahagsmunir krefjast þess, svo sem ef um er að ræða upplýsingar um öryggi ríkisins eða varnarmál ellegar samskipti þess við önnur ríki eða alþjóðastofnanir.

□ Aðilar máls og brotapolu eiga rétt á að fá staðfest endurrit úr þingbók eða dómabók endurgjaldslaust.

□ Dómara er enn fremur skylt gegn greiðslu gjalds að láta öðrum þeim, sem þess óskar, í té staðfest endurrit úr dómabók og af úrskurðum og ákvörðunum sem færðar hafa verið í þingbók. Áður en þau endurrit eru afhent skal, ef sérstök ástæða er til, afmá úr þeim atriði sem eðlilegt er að leynt fari með tilliti til almanna- eða einkahagsmuna, þar á meðal atriði úr endurritum af úrskurðum og ákvörðunum ef það hefði í för með sér hættu á sakarspjöllum að þau kæmust til vitundar almennings. Hið sama á við ef dómur eða aðrar úrlausnir eru birtar opinberlega, svo sem á vefsíðum.

□ Meðan mál er rekið í héraði, unnt er að skjóta því til Hæstaréttar eða mál er rekið þar fyrir dómi er dómara skylt að láta aðilum máls endurgjaldslaust í té eftirgerð af hljóð- eða myndupptökum skv. 3. mgr. 13. gr. eða leyfa þeim að hlýða á slíkar upptök, svo fljótt sem við verður komið eftir

að þess er óskað. Eftir þann tíma má verða við ósk þess efnis ef sérstakar ástæður mæla með því. Dómara er skylt gegn greiðslu gjalds að láta brotapolu í té eftirgerð af hljóð- eða myndupptökum eða leyfa honum að hlýða á slíkar upptök ef honum er þörf á því til þess að geta gætt hagsmuna sinna.

□ Dómara er heimilt að krefjast fyrirframgreiðslu áætlaðs gjalds skv. 1., 3. og 4. mgr.

□ Telji dómari óheimilt eða óskytt að verða við ósk um afrit eða eftirrit ellegar leyfi til að hlýða á upptöku kveður hann upp úrskurð um það ef þess er krafist.

■ **17. gr.** Við hvern héraðsdómstól skal haldin skrá yfir þau mál sem koma þar til úrlausnar samkvæmt lögum þessum.

□ Dómstólaráð setur nánari reglur um:

- málaskrár,
- þingbækur, þar á meðal færslu þeirra á tölvu,
- búnað til hljóðritunar og myndbandsupptöku í þinghöldum,
- dómabækur,
- varðveislu málskjala, hljóðritana, myndbanda og mynddiska,

f. birtingu dóma og annarra dómsúrlausna, til dæmis á vefsíðum dómstóla, aðgang að endurritum af dómum og úr þingbók, svo og að framlögðum skjölum, þ.m.t. brottám upplýsinga úr þeim.

III. kafli. Ákærvaldið.

■ **18. gr.** Ákærendur eru ríkissaksóknari, héraðssaksóknari og lögreglustjórar. Að auki, í umboði þeirra, vararíkissaksóknari, varahéraðssaksóknari, saksóknarar, aðstoðarsaksóknarar og saksóknarfulltrúar, svo og löglærðir aðstoðarlögreglustjórar.

□ Hlutverk ákærenda er að tryggja, í samvinnu við lögreglu, að þeir sem afbrot fremja verði beittir lögmæltum viðurlögum. Þeir taka ekki við fyrirmælum frá öðrum stjórnvöldum um meðferð ákærvalds nema sérstaklega sé kveðið á um það í lögum.

□ Ákærendur skulu vinna að því að hið sanna og rétta komi í ljós og gæta jafnt að þeim atriðum sem horfa til sýknu og sektar. Þeim ber jafnframt að hraða meðferð mála eftir því sem kostur er.

□ Ákærendum er skylt að gæta þagmælsku um atriði sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu eða vegna starfs síns og leynt eiga að fara vegna lögmæltra almanna- eða einkahagsmuna. Tekur þetta til upplýsinga um einkahagi manna sem eðlilegt er að leynt fari, upplýsinga sem varða starfshætti ákærvalds og lögreglu og fyrirhugaðar aðgerðir í þágu rannsóknar, og annarra upplýsinga sem leynt skulu fara samkvæmt lögum, stjórnvaldsfyrirmælum eða eðli máls. Þagnarskyldan helst þótt látið sé af starfi.

■ **19. gr.** Dómsmálaráðherra hefur eftirlit með framkvæmd ákærvalds og getur krafist þess að ríkissaksóknari láti í té gögn og greinargerð um meðferð einstakra mála.

□ Þau sérákvæði í lögum skulu haldast þar sem kveðið er á um að mál skuli því aðeins höfða að dómsmálaráðherra mæli svo fyrir. Þegar svo stendur á leggur ráðherra samþykki sitt á ákæru og áfrýjun og getur að auki gefið ríkissaksóknara fyrirmæli um meðferð máls, þar á meðal um rannsókn þess.

■ **20. gr.** Ríkissaksóknari er æðsti handhafi ákærvalds og ber ábyrgð á ákvörðunum þeirra sem við embætti hans starfa. Skal hann skipaður ótímabundið í embætti af dómsmálaráðherra og fullnægja lagaskilyrðum til skipunar í dómaraembætti við Hæstarétt. Skal hann enn fremur njóta sömu lögkjara og hæstaréttardómarar, eftir því sem við verður komið.

□ Ríkissaksóknari hefur embættisskrifstofu í Reykjavík. Honum til aðstoðar eru vararíkissaksóknari, sem ráðherra skipar ótímabundið, svo og saksóknarar sem ráðherra skipar til fimm ára í senn. Skal vararíkissaksóknari fullnægja sömu lagaskilyrðum og ríkissaksóknari, en saksóknarar skilyrðum til skipunar í embætti héraðsdómara. Ríkissaksóknari ræður annað starfslíð við embætti sitt, þar á meðal saksóknarfulltrúa sem lokið hafa embættis- eða meistaraþrófi í lögfræði.

■ **21. gr.** Ríkissaksóknari gefur út almennar reglur og fyrirmæli um meðferð ákærvalds. Hann hefur jafnframt eftirlit með framkvæmd ákærvalds hjá öðrum ákærendum.

□ Ríkissaksóknari höfðar sakamál ef brot varðar X. kafla almennra hegningarlaga, svo og þau mál önnur þar sem dómsmálaráðherra tekur ákvörðun um saksókn, sbr. 2. mgr. 19. gr. Ef sú háttsemi sem um ræðir felur í sér annað eða önnur brot fer ríkissaksóknari með ákærvald vegna þeirra. Ríkissaksóknari getur endranær tekið saksókn í sínar hendur, þar á meðal gefið út ákæru eða tekið við sókn máls fyrir dómi hvenær sem hann telur þess þörf.

□ Ríkissaksóknari getur gefið öðrum ákærendum fyrirmæli um einstök mál sem þeim er skylt að hlíta. Hann getur kveðið á um rannsókn máls, mælt fyrir um framkvæmd hennar og fylgst með henni.

□ Ríkissaksóknari tekur ákvörðun um áfrýjun héraðsdóms til Hæstaréttar, svo og um kæru til Hæstaréttar í málum sem hann hefur höfðað.

■ **22. gr.** Dómsmálaráðherra skipar héraðssaksóknara ótímabundið og er embættisskrifstofa hans í Reykjavík. Honum til aðstoðar eru varahéraðssaksóknari, sem ráðherra skipar ótímabundið, svo og saksóknarar sem ráðherra skipar til fimm ára í senn. Ráðherra ákveður fjölda saksóknara að höfðu samráði við ríkissaksóknara. Skulu héraðssaksóknari, varahéraðssaksóknari og saksóknarar fullnægja skilyrðum til skipunar í embætti héraðsdómara. Héraðssaksóknari ræður annað starfslíð við embætti sitt, þar á meðal aðstoðarsaksóknara og saksóknarfulltrúa sem lokið hafa embættis- eða meistaraþrófi í lögfræði.

□ Héraðssaksóknari ber ábyrgð á ákvörðunum þeirra sem við embætti hans starfa. Hann skiptir verkum með varahéraðssaksóknara og saksóknurum og úthlutar þeim málum. Við embættið skal vera sérstök deild skatta- og efnahagsbrota og skal sá eða þeir saksóknarar sem þar starfa bera starfsheiti sem kennt er við málaflokkinn. Héraðssaksóknari getur skipt embættinu í fleiri deildir eftir málaflokkum eða umdæmum.

■ **23. gr.** Héraðssaksóknari höfðar sakamál ef um er að ræða eftirgreind brot á almennum hegningarlögum:

a. brot á ákvæðum XI. kafla laganna, öðrum en 99. og 101. gr.,

b. brot á ákvæðum XII.–XVI. kafla laganna,

c. brot á ákvæðum XVII. kafla laganna, öðrum en 155.–158. gr.,

d. brot á ákvæðum XVIII.–XXII. kafla laganna,

e. brot á ákvæðum XXIII. kafla laganna, öðrum en 215. og 219. gr., ef brot tengist broti á umferðarlögum, og 217. gr. og 1. mgr. 218. gr.,

f. brot á ákvæðum XXIV. og XXV. kafla laganna, öðrum en 231., 232. og 233. gr.,

g. brot á ákvæðum XXVI. kafla laganna, öðrum en 244., 245. og 246. gr.

□ Héraðssaksóknari höfðar enn fremur mál ef um er að ræða meiri háttar brot á lögum um skatta, samkeppnislögum og

öðrum lögum eftir því sem nánar er kveðið á um í almennum reglum sem ríkissaksóknari setur.

□ Ef háttsemi felur í sér annað eða önnur brot en þau sem héraðssaksóknari fer með skv. 1. og 2. mgr. tekur hann ákvörðun um það hvort hann höfðar mál sjálfur eða hvort lögreglustjóri gerir það. Héraðssaksóknari getur endranær tekið saksókn í sínar hendur, þar á meðal gefið út ákæru eða tekið við sókn máls fyrir dómi hvenær sem hann telur þess þörf.

□ Að svo miklu leyti sem það fer ekki í bága við fyrirmæli ríkissaksóknara skv. 3. mgr. 21. gr. getur héraðssaksóknari gefið lögreglustjórum fyrirmæli um einstök mál sem þeim er skylt að hlíta. Með sama skilorði getur hann kveðið á um rannsókn máls, mælt fyrir um framkvæmd hennar og fylgst með henni.

□ Nú hefur héraðssaksóknari ákveðið að falla frá saksókn skv. 2.–4. mgr. 146. gr. og ber honum þá að tilkynna ríkissaksóknara það. Ef ríkissaksóknari telur að ekki hafi verið efni til að falla frá saksókn getur hann, innan tveggja mánaða frá því að sú ákvörðun var tekin, lagt fyrir héraðssaksóknara að höfða mál.

□ Héraðssaksóknari tekur ákvörðun um kæru til Hæstaréttar í málum sem hann hefur höfðað.

■ **24. gr.** Lögreglustjórar höfða önnur sakamál en þau sem ríkissaksóknari eða héraðssaksóknari höfðar skv. 2. mgr. 21. gr. og 1. og 2. mgr. 23. gr., sbr. þó 3. mgr. þeirrar greinar.

□ Lögreglustjóri getur borið undir héraðssaksóknara álitafni varðandi saksókn eða málsmeðferð að öðru leyti, svo sem ef hann telur að mál eigi að höfða í öðru umdæmi, hann telur sig vanhæfan eða mál er vandasamt úrlausnar.

□ Nú hefur lögreglustjóri ákveðið að falla frá saksókn skv. 2.–4. mgr. 146. gr. og ber honum þá að tilkynna héraðssaksóknara það. Ef héraðssaksóknari telur að ekki hafi verið efni til að falla frá saksókn getur hann, innan tveggja mánaða frá því að sú ákvörðun var tekin, ákveðið að höfða mál sjálfur eða lagt fyrir lögreglustjóra að gera það.

□ Lögreglustjóri sem stýrt hefur rannsókn brots höfðar sakamál vegna þess nema ríkissaksóknari eða héraðssaksóknari höfði mál eða annað leiði af reglum um varnarþing skv. VI. kafla. Í því tilviki tekur héraðssaksóknari ákvörðun um hvaða lögreglustjóri skuli höfða mál eða hvort hann geri það sjálfur.

□ Lögreglustjórar taka ákvörðun um kæru til Hæstaréttar í málum sem þeir hafa til rannsóknar eða þeir hafa höfðað skv. 1. mgr.

■ **25. gr.** Í héraði flytur ríkissaksóknari, vararíkissaksóknari eða saksóknari þau mál sem ríkissaksóknari höfðar. Hann getur falið héraðssaksóknara eða lögreglustjóra flutning máls fyrir héraðsdómi og fer þá um mál eftir 2. eða 3. mgr. Þá getur ríkissaksóknari falið héraðsdóms- eða hæstaréttarlögmanni flutning máls í héraði og hefur hann þá sömu réttarstöðu og ákærandi.

□ Í héraði flytur héraðssaksóknari, varahéraðssaksóknari, saksóknari, aðstoðarsaksóknari eða saksóknarfulltrúi þau mál sem héraðssaksóknari höfðar. Einnig má héraðssaksóknari fela lögreglustjóra, héraðsdómslögmanni eða hæstaréttarlögmanni að flytja mál í héraði á sama hátt og segir í 1. mgr.

□ Í héraði annast lögreglustjórar flutning þeirra mála sem þeir höfða. Þeir geta falið aðstoðarlögreglustjóra, aðstoðarsaksóknurum eða saksóknarfulltrúum við embætti sín að

flytja þessi mál. Lögreglustjórum er heimilt að fela öðrum lögreglustjórum að sækja þing í máli.

□ Ríkissaksóknari sækir mál fyrir Hæstarétti, sbr. þó 5. mgr. Hann getur falið vararíkissaksóknara, héraðssaksóknara, saksóknara eða hæstaréttarlögmanni að flytja þau mál. Sé hæstaréttarlögmanni falið að flytja mál fyrir Hæstarétti hefur hann sömu skyldur og ákærandi.

□ Héraðssaksóknari og lögreglustjórar flytja þau kærumál fyrir Hæstarétti sem þeir fara með skv. 6. mgr. 23. gr. og 5. mgr. 24. gr. Þeim er heimilt að fela öðrum löglærðum starfsmönnum sínum flutning þessara mála, eftir því sem segir í 2. eða 3. mgr.

■ **26. gr.** Ef ríkissaksóknari væri vanhæfur til að fara með mál sem dómari skv. 6. gr. skal hann víkja sæti. Setur dómarmálaráðherra þá annan löghæfan mann til að fara með það mál.

□ Ef héraðssaksóknari væri vanhæfur til að fara með mál sem dómari skv. 6. gr. skal hann víkja sæti. Felur ríkissaksóknari þá öðrum löghæfum manni að fara með það mál.

□ Ef lögreglustjóri væri vanhæfur til að fara með mál sem dómari skv. 6. gr. skal héraðssaksóknari taka sjálfur ákvörðun um saksókn í því eða fela öðrum lögreglustjóra að gera það.

□ Nú er maður á sama hátt og áður greinir vanhæfur til meðferðar einstaks máls og má hann þá ekki flytja það sem ákærandi. Skal ríkissaksóknari eða eftir atvikum héraðssaksóknari þá sjálfur annast flutning þess eða fela öðrum löghæfum manni að gera það.

□ Nú hefur ákæra verið gefin út og skal dómari þá, annaðhvort að eigin frumkvæði eða samkvæmt kröfu aðila, vísa máli frá dómi ef hann telur að ákærandi hafi verið vanhæfur til að höfða málið eða lögreglustjóri vanhæfur til að rannsaka það. Ef maður er vanhæfur til að fara með mál fyrir dómi sem ákærandi skal dómari á sama hátt vísa því frá dómi.

IV. kafli. Sakborningur og verjandi.

■ **27. gr.** Sakborningur er sá maður sem borinn er sökum eða grunaður um refsiverða háttsemi. Enn fremur sá lögaðili sem er sakaður eða grunaður um að bera ábyrgð á slíkri háttsemi.

□ Ef sakborningur er ólöggráða kemur lögráðamaður fram sem fyrirsvarsmáður hans eftir því sem þörf krefur. Lögráðamaður tekur ákvarðanir fyrir hönd hins ólöggráða sem hann er ekki talinn bera skynbragð á eða fær um að taka.

□ Ef sakborningur er lögaðili koma stjórnendur fram sem fyrirsvarsmenn hans, einir eða fleiri í sameiningu, eftir því sem leiðir af almennum reglum. Verði því við komið skal sá maður ekki fara með fyrirsvar sem sakaður er um sams konar brot og lögaðilinn.

□ Fyrirsvarsmenn skv. 2. og 3. mgr. hafa sömu réttarstöðu og væru þeir sjálfir bornir sökum eða grunaðir um refsiverða háttsemi.

■ **28. gr.** Sakborningur á rétt á að fá upplýsingar um sakarefni áður en skýrsla er tekin af honum út af því eða við handtöku ef til hennar kemur.

□ Sakborningur sem handtekinn hefur verið í þágu rannsóknar máls á rétt á að hafa samband við lögmann þegar eftir handtöku, sömuleiðis nánustu vandamenn sína nema sérstök ástæða sé til að ætla að það muni torvela rannsókn málsins. Í því tilviki skal lögregla, svo fljótt sem kostur er, tilkynna nánustu vandamönnum sakbornings að hann hafi verið handtekinn og hvar hann sé vistaður. Dómarmálaráðherra setur í

reglugerð nánari ákvæði um hvenær synja má handteknum manni um að hafa samband við nánustu vandamenn sína.

■ **29. gr.** Sakborningi er heimilt að halda sjálfur uppi vörn um í máli kjósi hann það og sé hann hæfur til þess að mati dómara eða lögreglu. Í því tilviki skal veita sakborningi, sem er ólögglærður, leiðbeiningar um formhlið máls eftir því sem nauðsyn ber til.

■ **30. gr.** Skyllt er lögreglu að verða við ósk sakbornings um að tilnefna honum verjanda ef hann hefur verið handtekinn í þágu rannsóknar máls.

□ Heimilt er lögreglu endranær eftir ósk sakbornings að tilnefna honum verjanda við rannsókn máls áður en til málshöfðunar kemur ef ástæða er til þess með tilliti til eðlis brots og aðstæðna að öðru leyti. Þá getur lögregla tilnefnt sakborningi verjanda þótt hann hafi ekki óskað þess ef hann er ekki bær til að gæta hagsmuna sinna sem skyldi við rannsókn máls. Bera má þá ákvörðun undir dómara.

□ Tilnefning verjanda skv. 1. mgr. fellur sjálfkrafa úr gildi þegar sakborningur er látinn laus eða leiddur fyrir dómara skv. 94. gr. Að öðrum kosti fellur tilnefning úr gildi með úrskurði dómara, sbr. 3. másl. 2. mgr., þegar mál er höfðað ellegar rannsókn er hætt eða mál fellt niður með öðrum hætti.

■ **31. gr.** Skyllt er dómara að verða við ósk sakbornings um skipun verjanda ef þess hefur verið krafist að hann sæti gæsluvarðhaldi eða öðrum ráðstöfunum skv. XIV. kafla laga þessara ellegar ef mál hefur verið höfðað gegn honum.

□ Enn fremur er skylt að skipa ákærða verjanda ef í málinu fer fram aðalmeðferð samkvæmt ákvæðum XXV. kafla nema ákærði hafi sjálfur valið sér verjanda skv. 32. gr. og vilji ekki fá hann skipaðan sem slíkan eða óski eftir að flytja mál sitt sjálfur skv. 29. gr.

□ Heimilt er dómara að skipa sakborningi verjanda þótt hann hafi ekki óskað þess ef hann er að mati dómara ekki fær um að gæta hagsmuna sinna sem skyldi við meðferð máls fyrir dómi.

□ Ef lögregla neitar eða lætur hjá líða að tilnefna sakborningi verjanda skv. 30. gr. getur hann leitað atbeina dómara og óskað eftir því að honum verði skipaður verjandi.

□ Skipun verjanda fellur sjálfkrafa úr gildi þegar héraðsdómur er kveðinn upp ellegar rannsókn er hætt eða mál fellt niður með öðrum hætti.

□ Nú er héraðsdómi áfrýjað og fer þá um skipun verjanda fyrir Hæstarétti skv. 5. mgr. 201. gr.

■ **32. gr.** Sakborningi er á öllum stigum opinbers máls heimilt að ráða á sinn kostnað lögmann til að gæta hagsmuna sinna.

□ Lögmaður sem sakborningur hefur ráðið sér án atbeina dómara eða lögreglu hefur sömu réttindi og skyldur og verjandi eftir því sem við á. Meðan á rannsókn máls stendur má þó takmarka rétt hans til að ræða við sakborning, vera viðstaddur skýrslutöku, kynna sér gögn og fylgjast með framvindu rannsóknar ef hætta er á að hún torveldist við það.

■ **33. gr.** Dómara eða lögreglu ber, þegar skylt er eða heimilt að skipa eða tilnefna sakborningi verjanda, að vekja athygli hans á þeim rétti.

□ Verjandi skal skipaður eða tilnefndur úr hópi lögmanna.

□ Áður en verjandi er skipaður eða tilnefndur skal gefa sakborningi kost á að benda á lögmann til að fara með þann starfa. Við skipun eða tilnefningu verjanda skal að jafnaði fara eftir ósk sakbornings, sbr. þó 4. og 5. mgr. Enn fremur getur dómari eða lögregla neitað að skipa eða tilnefna þann

verjanda sem óskað er eftir ef uggvænt þykir að hann muni hindra rannsókn málsins á ólögmetan hátt.

□ Ekki má skipa eða tilnefna þann verjanda sem gegnt hefur starfi matsmanns eða kann að verða kvaddur til að gefa skýrslu sem vitni í máli ellegar er að öðru leyti svo viðriðinn mál eða aðila að hætta sé á að hann geti ekki gætt hagsmuna sakbornings sem skyldi.

□ Nú eru fleiri en einn maður hafðir fyrir sökum í sama máli og er þá heimilt að skipa eða tilnefna sama mann verjanda beggja eða allra ef telja má að hagsmunir þeirra rekist ekki á.

■ **34. gr.** Nú óskar sakborningur eftir því að skipun eða tilnefning verjanda verði afturkölluð og nýr verjandi skipaður eða tilnefndur og skal þá verða við slíkri ósk nema hætta sé á að málið tefjist af þeim sökum.

□ Ef ætla má að verjandi muni hindra eða hafi hindrað rannsókn máls með ólögmetum hætti eða hafi brotið gegn starfskyldum sínum á annan hátt getur ákærandi eða lögregla leit að atbeina dómara og krafist þess að hann verði leystur frá störfum og annar skipaður í hans stað. Verjandinn getur krafist þess að dómari úrskurði um þá kröfu.

■ **35. gr.** Hlutverk verjanda er að draga fram í málinu allt sem verða má skjólstæðingi hans til sýknu eða hagsbóta og gæta réttar hans í hvívetna.

□ Verjandi skal sjálfur sinna starfskyldum sínum, þar á meðal annast flutning máls. Honum er þó heimilt að láta fulltrúa sinn eða annan lögmann vera viðstaddan skýrslutöku og rannsóknarathafnir, svo og sækja einstök þinghöld fyrir sína hönd meðan á rannsókn máls eða meðferð stendur.

□ Þagnarskylda hvílir á verjanda um það sem skjólstæðingur hans kann að hafa trúað honum fyrir um afstöðu sína til brots þess sem um er að tefla, svo og um önnur þau atriði sem hann hefur komist að í starfa sínum og ekki eru almenningi þegar kunn.

■ **36. gr.** Verjanda er heimilt að tala einslega við skjólstæðing sinn um hvað eina sem málið varðar.

□ Meðan á rannsókn stendur er verjanda ætíð heimilt að vera viðstaddur þegar tekin er skýrsla af skjólstæðingi hans. Verjanda er og heimilt að vera viðstaddur skýrslutöku af öðrum sakborningum og vitnum í máli skjólstæðings síns ef það þykir hættulaust vegna rannsóknar málsins.

□ Eftir að ákæra hefur verið gefin út á verjandi rétt á því að vera viðstaddur öll þinghöld í máli og ber dómara að tilkynna honum um þau. Verjandi á jafnframt rétt á að vera viðstaddur þinghöld meðan á rannsókn stendur nema hætta sé á að rannsóknin torveldist við það, sbr. 1. mgr. 104. gr.

■ **37. gr.** Verjandi skal jafnskjótt og unnt er fá afrit af öllum skjölum máls sem varða skjólstæðing hans, svo og aðstöðu til að kynna sér önnur gögn í málinu. Lögregla getur þó neit að að veita verjanda aðgang að einstökum skjölum eða öðrum gögnum í allt að þrjár vikur frá því að þau urðu til eða komust í vörslur hennar ef hún telur að það geti skaðað rannsókn málsins. Af sömu ástæðu er lögreglu heimilt að neita verjanda um afrit af einstökum skjölum meðan á rannsókn máls stendur. Bera má synjun undir dómara.

□ Nú hefur lögregla krafist skýrslutöku fyrir dómi skv. b-lið 1. mgr. 59. gr. og getur þá dómari framlengt frest skv. 1. mgr. í allt að fimm vikur svo að unnt verði að ljúka skýrslutöku innan hans.

□ Enn fremur getur lögregla synjað verjanda um aðgang að einstökum skjölum og öðrum gögnum meðan á rannsókn máls stendur ef öryggi ríkisins eða almennings er í húfi ellegar brýnir einkahagsmunir annarra en skjólstæðings hans eða

samskipti við yfirvöld í öðrum ríkjum standa því í vegi. Bera má þá synjun undir dómara.

□ Þegar verjandi hefur fengið aðgang að gögnum máls er honum heimilt að láta skjólstæðingi sínum í té eintak af þeim eða kynna honum þau með öðrum hætti.

□ Lögregla skal gefa verjanda færi á að fylgjast með framvindu rannsóknar að svo miklu leyti sem kostur er. Skal hún taka til greina ábendingar hans um tilteknar rannsóknaraðgerðir nema hún telji þær óheimilar eða þýðingarlausar.

■ **38. gr.** Þóknun skipaðs verjanda skal ákveðin í dómi eða úrskurði ef máli lýkur þannig nema hann hafi afsalað sér þóknun. Ef máli lýkur ekki með þeim hætti ákveður dómari þóknun með bókun í þingbók eða skriflega á annan hátt.

□ Dómari ákveður þóknun í einu lagi ef sá sem tilnefndur hefur verið verjandi sakbornings er síðar skipaður til að gegna því starfi. Að öðrum kosti skal lögreglustjóri eða löglerður starfsmaður hans ákveða þóknun tilnefnds verjanda. Heimilt er að greiða verjanda hluta áætlaðrar þóknunar áður en rannsókn máls lýkur.

□ Þóknun skipaðs eða tilnefnds verjanda greiðist úr ríkissjóði og telst til sakarkostnaðar skv. 216. gr.

V. kafli. Brotapoli og réttargæslumaður.

■ **39. gr.** Brotapoli er sá maður sem kveðst hafa orðið fyrir misgerð af völdum afbrots. Enn fremur sá maður sem telur sig hafa orðið fyrir fjárhagslegu tjóni af refsiverðri háttsemi, enda hafi hún beinst að honum sjálfum, eða lögaðili sem sagður er hafa beðið slíkt tjón.

□ Ef brotapoli er ólöggráða kemur lögráðamaður fram sem fyrirvarsmáður hans. Lögráðamaður tekur ákvarðanir fyrir hönd hins ólöggráða sem hann er ekki talinn bera skynbragð á eða vera fær um að taka.

□ Ef brotapoli er lögaðili koma stjórnendur fram sem fyrirvarsmenn hans, einir eða fleiri í sameiningu, eftir því sem leiðir af almennum reglum.

□ Fyrirvarsmenn skv. 2. og 3. mgr. hafa sömu réttarstöðu og hefðu þeir sjálfir talið sig hafa beðið tjón af refsiverðri háttsemi.

□ Brotapoli er ekki aðili að sakamáli. Ef hann hefur uppi einkaréttarkröfu skv. XXVI. kafla nýtur hann þó, að því er þann þátt málsins varðar, sömu réttarstöðu og aðili að einkamáli, eftir því sem nánar er fyrir mælt í lögum þessum.

■ **40. gr.** Lögreglu er skylt, eftir því sem við á, að leiðbeina brotapolu um réttindi hans lögum samkvæmt.

□ Nú liggur fyrir hver brotapoli er og skal þá tilkynna honum ef rannsókn máls er hætt eða það fellt niður með öðrum hætti án tillits til þess hvort hann hefur kært brotið. Ber að rökstyðja ákvörðunina ef brotapoli krefst þess. Jafnframt skal lögregla benda brotapolu á að hann geti borið ákvörðun hennar um að hætta rannsókn undir héraðssaksóknara skv. 5. mgr. 52. gr.

□ Ef ákæra er gefin út skal ákærandi tilkynna brotapolu eða réttargæslumanni hans það þegar hún hefur verið birt nema hann hafi áður fengið vitneskju um ákærana. Jafnframt ber ákæranda að tilkynna brotapolu um niðurstöðu dóms, ef því er að skipta, eða afdrif máls að öðru leyti, enda hafi hagsmuna hans ekki verið gætt fyrir dómi.

■ **41. gr.** Skylt er lögreglu að tilnefna réttargæslumann ef rannsókn máls beinist að broti á XXII. kafla almennra hegningarlaga og brotapoli óskar þess. Þó skal ávallt tilnefna réttargæslumann ef brotapoli hefur ekki náð 18 ára aldri þegar rannsókn hefst.

□ Skytt er lögreglu endranær eftir ósk brotþola að tilfærna honum réttargæslumann ef rannsókn beinist að broti á XX-III. eða XXIV. kafla almennra hegningarlaga eða 251.–253. gr. laganna og ætla má að brotþoli hafi orðið fyrir verulegu tjóni á líkama eða andlegu heilbrigði af völdum brotsins eða að brotið hafi verið gegn honum af einhverjum sem er honum nákominn. Það er skilyrði fyrir tilnefningu réttargæslumanns samkvæmt þessari málsgrein að brotþoli hafi að mati lögreglu þörf fyrir sérstaka aðstoð réttargæslumanns til þess að gæta hagsmuna sinna í málinu.

□ Heimilt er lögreglu að tilfærna brotþola réttargæslumann þótt hann hafi ekki óskað þess ef skilyrðum 2. mgr. er fullnægt og hann er ekki fær um að gæta hagsmuna sinna sem skyldi við rannsókn máls.

□ Þegar skilyrði eru til þess að tilfærna réttargæslumann skv. 1.–3. mgr. skal það gert jafnskjótt og tilefni gefst. Tilnefning fellur sjálfkrafa úr gildi við skipun réttargæslumanns skv. 1. mgr. 42. gr., en ella skal lögregla taka ákvörðun um það hverju sinni.

■ **42. gr.** Þegar mál hefur verið höfðað og skilyrði eru til þess að tilfærna réttargæslumann skv. 1.–3. mgr. 41. gr. skipar dómari brotþola réttargæslumann.

□ Ef lögregla neitar eða lætur hjá líða að tilfærna brotþola réttargæslumann skv. 41. gr. getur hann leitað atbeina dómara og óskað eftir því að sér verði skipaður réttargæslumaður.

■ **43. gr.** Brotþola er heimilt að ráða á sinn kostnað lögmann til að gæta hagsmuna sinna.

□ Lögmaður sem brotþoli hefur ráðið sér án atbeina dómara eða lögreglu hefur sömu réttindi og skyldur og réttargæslumaður eftir því sem við á. Meðan á rannsókn máls stendur má þó takmarka rétt hans til að vera viðstaddur skýrslutöku af brotþola og kynna sér gögn ef hætta er á að rannsókn torveldist við það.

■ **44. gr.** Ákvæði 33. og 34. gr. gilda um tilnefningu, skipun og hæfi réttargæslumanns, svo og afturköllun á tilnefningu og skipun hans, eftir því sem við á.

■ **45. gr.** Hlutverk réttargæslumanns er að gæta hagsmuna skjólstaðings síns og veita honum aðstoð í málinu, þar á meðal við að setja fram einkaréttarkröfur skv. XXVI. kafla.

□ Réttargæslumaður skal sjálfur sinna starfsskyldum sínum, þar á meðal tjá sig munnlega fyrir dómi. Honum er þó heimilt að láta fulltrúa sinn eða annan lögmann vera viðstaddan skýrslutöku af skjólstaðingi sínum og sækja einstök þinghöld fyrir sína hönd.

□ Þagnarskylda hvílir á réttargæslumanni um það sem brotþoli trúir honum fyrir og um önnur þau atriði sem hann hefur komist að í starfa sínum og ekki eru þegar kunn.

■ **46. gr.** Meðan á rannsókn stendur er réttargæslumanni ætíð heimilt að vera viðstaddur þegar skýrsla er tekin af skjólstaðingi hans.

□ Eftir að ákæra hefur verið gefin út á réttargæslumaður rétt á því að vera viðstaddur öll þinghöld í máli. Ber dómara að tilkynna honum hvenær þing verður háð.

□ Réttargæslumaður má ekki beina spurningum til þeirra sem gefa skýrslu hjá lögreglu eða fyrir dómi. Þó getur hann beint þeim tilmælum til lögreglu eða dómara að skjólstaðingur hans verði spurður um tiltekin atriði, svo og ákærði og vitni um afmörkuð atriði sem varða sérstaklega einkaréttarkröfur brotþola.

□ Réttargæslumanni er einungis heimilt að tjá sig munnlega fyrir dómi um einkaréttarkröfur skjólstaðings síns, en ekki

um kröfur ákærvalds að öðru leyti. Þó má hann tjá sig um réttarfarsatriði ef þau snúa sérstaklega að skjólstaðingnum.

■ **47. gr.** Meðan á rannsókn stendur á réttargæslumaður einungis rétt á að fá aðgang að þeim gögnum sem varða þátt skjólstaðings hans í málinu og honum eru nauðsynleg til að gæta hagsmuna skjólstaðingsins. Þó er óheimilt að afhenda réttargæslumanni afrit af skjölum eða veita honum aðgang að gögnum ef verjanda hefur verið sýnað um það. Við þingfestingu máls á réttargæslumaður rétt á að fá aðgang að öllum gögnum sem varða þátt skjólstaðings hans nema dómari telji að það kunni að torvela að mál upplýsist. Í því tilviki skal hann þó í síðasta lagi fá aðgang að gögnum áður en málið er flutt.

□ Þegar réttargæslumaður hefur fengið aðgang að gögnum máls er honum heimilt að láta skjólstaðingi sínum í té eintak af þeim eða kynna honum þau með öðrum hætti.

□ Brotþoli sem ekki nýtur aðstoðar réttargæslumanns á rétt til aðgangs að gögnum máls skv. 1. mgr.

■ **48. gr.** Þóknun skipaðs réttargæslumanns skal ákveðin í dómi eða úrskurði, ef máli lýkur þannig, nema hann hafi afsalað sér þóknun. Ef máli lýkur ekki með dómi ákveður dómari þóknun með bókun í þingbók eða skriflega með öðrum hætti.

□ Dómari ákveður þóknun í einu lagi ef sá sem tilnefndur hefur verið réttargæslumaður brotþola er síðar skipaður til að gegna því starfi. Að öðrum kosti skal lögreglustjóri eða löglærður starfsmaður hans ákveða þóknun tilnefnds réttargæslumanns.

□ Þóknun réttargæslumanns greiðist úr ríkissjóði og telst til sakarkostnaðar skv. 216. gr.

VI. kafli. Varnarþing.

■ **49. gr.** Kröfu um rannsóknaraðgerð sem atbeina dómara þarf til skal að öðru jöfnu beint til héraðsdóms í umdæmi þess lögreglustjóra sem stýrir rannsókn brots. Ef ríkislög- reglustjóri fer með rannsókn skal kröfu að öðru jöfnu beint til héraðsdóms í Reykjavík.

□ Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. má beina kröfu um rannsóknaraðgerð til héraðsdóms í öðru umdæmi ef það horfir til flýtis eða hagræðis. Ef taka þarf skýrslu fyrir dómi af sakborningi eða vitni meðan á rannsókn máls stendur má jafnframt gera það í umdæmi þar sem skýrslugjafi á heimili eða er staddur eða þar sem fyrirsjáanlegt er að mál um sakarefnið kunni að verða höfðað.

□ Þegar ágreiningur skv. 2. mgr. 102. gr. er borinn undir dómara skal það gert fyrir héraðsdómi í umdæmi þess lög- reglustjóra sem stýrir rannsókn brots, sbr. 1. mgr.

■ **50. gr.** Mál sem sætir almennri meðferð fyrir dómi skv. XXV. kafla má höfða í þinghá þar sem ákærði á heimilis- varnarþing. Ef fleiri en einn eru sóttir til saka í sama máli má höfða það á heimilisvarnarþingi annars eða einhvers þeirra. Mál á hendur manni sem ekki á heimilisvarnarþing hér á landi má höfða hvar sem er á landinu.

□ Ef mál varðar eitt brot má höfða málið í þinghá þar sem brotið var framið. Þá má höfða mál um fleiri brot en eitt í þinghá þar sem eitthvert þeirra var framið hafi þau öll verið framin í umdæmi sama héraðsdómstóls.

□ Höfða má mál fyrir héraðsdómi hvar sem er á landinu ef brot var framið hérlendis og vafi leikur á um mörk dómum- dæma ellegar á íslensku skipi eða í loftfari utan umdæma, svo og ef brot var framið erlendis og mál um það sætir lögsögu íslenskra dómstóla.

□ Ef ákærði eða verjandi hans sækir þing við þingfestingu máls sem höfðað er í annarri þinghá en að framan greinir verður því ekki vísað frá dómi nema hann krefjist þess.

■ **51. gr.** Ef ríkissaksóknari, héraðssaksóknari eða lögreglustjóri ber undir dóm mál sem sætir afbrigðilegri meðferð skv. XXVII. kafla skal það gert fyrir héraðsdómi í því umdæmi þar sem hann hefur starfsstöð eða sá sem málið varðar á heimilisvarnarþing. Sé slíkt mál borið undir dóm af öðrum skal það gert fyrir héraðsdómi þar sem hann á sjálfur heimilisvarnarþing en sé það ekki fyrir hendi, þá fyrir héraðsdómi hvar sem er á landinu.

2. þáttur. Rannsókn.

VII. kafli. Almennar reglur um rannsókn.

■ **52. gr.** Rannsókn sakamála er í höndum lögreglu nema öðruvísi sé fyrir mælt í lögum.

□ Lögregla skal hvenær sem þess er þörf hefja rannsókn út af vitneskju eða grun um að refsivert brot hafi verið framið hvort sem henni hefur borist kæra eða ekki. Enn fremur skal lögregla rannsaka mannlát, mannhvörf, eldsvoða, slys og aðrar ófarir, þótt ekki liggi fyrir grunur um refsiverða háttsemi. Ríkissaksóknari eða héraðssaksóknari geta hvor um sig gefið lögreglu fyrirmæli um að hefja rannsókn, sbr. 3. mgr. 21. gr. og 4. mgr. 23. gr. Um verkaskiptingu ríkislögreglustjóra og lögreglu í einstökum umdæmum fer eftir lögum og reglum, settum samkvæmt þeim.

□ Kæru vegna refsiverðs brots eða beiðni um rannsókn skal beint til lögreglu eða ákæranda. Nú er háttsemi ekki refsiverð nema brotþoli krefjist þess að sakamál skuli höfðað og skal þá ekki byrja rannsókn nema samkvæmt kröfu hans. Um kröfuna gilda annars ákvæði 144. gr. eftir því sem við á.

□ Lögregla vísar frá kæru um brot ef ekki þykja efni til að hefja rannsókn út af henni. Sé rannsókn hafin getur lögregla einnig hætt henni ef ekki þykir grundvöllur til að halda henni áfram, svo sem ef í ljós kemur að kæra hefur ekki verið á rökum reist eða brot er smávægilegt og fyrrsjáanlegt er að rannsóknin muni hafa í för með sér óeðlilega mikla fyrirhöfn og kostnað. Ekki er skylt að gefa þeim sem hlut á að máli kost á að tjá sig áður en slík ákvörðun er tekin.

□ Nú er kæru vísað frá eða rannsókn hætt skv. 4. mgr. og er lögreglu þá skylt að tilkynna það kæranda hafi hann hagsmuna að gæta. Skal honum jafnframt bent á að hann geti kært ákvörðunina til héraðssaksóknara skv. 6. mgr.

□ Sá sem á hagsmuna að gæta getur kært ákvörðun lögreglu skv. 4. mgr. innan eins mánaðar frá því að honum er tilkynnt um hana eða hann fékk vitneskju um hana með öðrum hætti. Ber héraðssaksóknara að taka afstöðu til kærunnar innan eins mánaðar frá því að hún berst honum. Héraðssaksóknari getur jafnframt ákveðið að eigin frumkvæði að kæru skuli vísað frá eða að rannsókn skuli hætt, enda sé eitthvert skilyrði 4. mgr. fyrir hendi. Ekki er skylt að gefa þeim sem hlut á að máli kost á að tjá sig áður en slík ákvörðun er tekin, en tilkynna skal kæranda hana eftir því sem segir í 5. mgr.

□ Nú lýtur kæra að broti sem varðað getur að lögum sex ára fangelsi og getur sá sem kært hefur ákvörðun lögreglustjóra til héraðssaksóknara skotið úrskurði hans til ríkissaksóknara. Enn fremur getur sá sem á hagsmuna að gæta kært til ríkissaksóknara ákvörðun sem héraðssaksóknari hefur tekið að eigin frumkvæði skv. 6. mgr. Skal kærufrestur og frestur til að taka afstöðu til kærunnar vera sá sami og skv. 6. mgr.

□ Lögreglu og héraðssaksóknara er ekki skylt að rökstyðja ákvarðanir sínar skv. 4. og 6. mgr.

■ **53. gr.** Markmið rannsóknar er að afla allra nauðsynlegra gagna til þess að ákæranda sé fært að ákveða að henni lokinni hvort sækja skuli mann til sakar, svo og að afla gagna til undirbúnings málsmeðferð fyrir dómi.

□ Þeir sem rannsaka sakamál skulu vinna að því að hið sanna og rétta komi í ljós og gæta jafnt að þeim atriðum sem horfa til sýknu og sektar. Þeim ber jafnframt að hraða meðferð mála eftir því sem kostur er.

□ Þeir sem rannsaka sakamál skulu gæta þess að mönnum verði ekki gert meira tjón, óhagræði eða miski en óhjákvæmilegt er eftir því sem á stendur. Ekki mega þeir beita sakborning eða aðra harðræði umfram það sem lög heimila og nauðsynlegt er til að vinna bug á mótþróa þeirra gegn lögsmætum aðgerðum né á annan hátt að beita þá ólögsmætri þvingun í orði eða verki, svo sem með hótunum.

■ **54. gr.** Rannsaka skal og afla allra tiltækra gagna um verknad þann sem um er að ræða, svo sem stað og stund og öll nánari atvik, sem ætla má að skipt geti máli, leita þess sem grunaður er um brot, finna sjónarvotta og aðra sem ætla má að borið geti vitni, svo og að hafa uppi á munum sem hald skal leggja á og öðrum sýnilegum sönnunargögnum. Þá skal rannsaka vettvang ef við á og yfirleitt öll ummerki sem kunna að vera eftir brot.

□ Rannsaka skal þau atriði sem varða sakborning sjálfan, þar á meðal eftir því sem ástæða er til aldur hans, persónulegar aðstæður, svo sem fjölskyldu- og heimilishagi, menntun, störf og efnahag, hegðun hans og fyrri brot, og þroska hans og heilbrigðisástand, andlegt og líkamlegt.

□ Rannsaka skal hugarfar sakbornings og hvatir hans til brots, hvort hann hefur framið brot af ásetningi eða eftir atvikum af gáleysi og ef um tilraun er að ræða hvort hann hefur horfið af sjálfsdáðum frá henni. Ef fleiri en einn eru um brot skal eftir fongum rannsaka þátt hvors eða hvers þeirra um sig.

■ **55. gr.** Skylt er mönnum, ef þeir eru kvaddir til þess, að veita lögreglu lið í þágu rannsóknar, að því tilskildu að þeir geti það án hættu fyrir líf og heilsu sína, vandamanna sinna eða annarra sem þeir eiga að annast. Svo er mönnum með sama skilorði skylt að láta í té aðstöðu eða muni sem þeir ráða yfir í þarfir rannsóknar, svo sem hús og flutningatæki. Undanþegnir skyldu samkvæmt þessari málsgrein eru nánustu vandamenn sakbornings sem greindir eru í 117. gr. laga þessara.

□ Greiða skal fyrir vinnu og annað það sem látið er í té skv. 1. mgr. og fer um það sem annan sakarkostnað.

■ **56. gr.** Lögregla tekur saman skýrslu um rannsókn sína í hverju máli um sig þar sem getið skal einstakra rannsóknaraðgerða og niðurstöðu þeirra. Eftir því sem við á skal þar meðal annars koma fram það sem sakborningur og vitni bera við skýrslutöku, sbr. 64. og 65. gr., athugun lögreglu sjálftrar og niðurstaða skoðunar og rannsóknar sérfróðra manna.

□ Ef ætla má að líffi, heilbrigði eða frelsi lögreglumanns sem gerir skýrslu eða sinnir rannsóknaraðgerð ellegar náinna vandamanna hans, sbr. 1. eða 2. mgr. 117. gr., yrði stefnt í hættu ef gert væri uppskált hver hann er getur sá sem rannsókn stýrir ákveðið að gefa lögreglumanninum þar tilbúið heiti eða auðkenni. Skal þá um leið skjalfest hvaða lögreglu- maður á hlut að máli, en aðrir skulu ekki hafa aðgang að upplýsingum um það en sá sem rannsókn stýrir og ákærandi, svo og dómari ef upplýsingarnar eru síðar lagðar fyrir dómi.

□ Ríkissaksóknara er heimilt að setja reglur um skyldu lögreglu til að veita upplýsingar um rannsókn máls, ef eftir þeim

er leitað, þar sem meðal annars sé kveðið á um hvaða atriði eigi að upplýsa þegar verið er að rannsaka tilteknar tegundir mála og á hvaða stigi rannsóknar það verði gert.

■ **57. gr.** Nú telur lögregla að rannsókn sé lokið og gögn komin fram sem geti leitt til saksóknar og sendir hún ákæranda þá rannsóknargögnin nema lögreglustjóri megi sjálfur höfða mál skv. 1. og 4. mgr. 24. gr. Með rannsóknargögnum sendir lögregla skýrslu um rannsóknina skv. 1. mgr. 56. gr.

□ Ákærandi getur mælt fyrir um frekari rannsóknaradgerðir af hálfu lögreglu ef hann telur þess þörf, sbr. 3. mgr. 21. gr. og 4. mgr. 23. gr.

□ Nú hefur rannsókn á hendur sakborningi verið hætt vegna þess að sakargögn hafa ekki þótt nægileg til ákæru og á þá ekki að taka rannsókn upp á ný gegn honum nema ný sakargögn séu fram komin eða líklegt sé að þau komi fram. Ef rannsókn gegn sakborningi hefur verið hætt skal lögregla tilkynna honum það og á hann rétt á að fá það staðfest skriflega.

VIII. kafli. Skýrslutaka við rannsókn.

■ **58. gr.** Lögregla tekur skýrslu af sakborningi og vitnum meðan mál er til rannsóknar eftir því sem nánar er fyrir mælt í þessum kafla, sbr. þó 59. gr.

□ Að kröfu lögreglu er hverjum þeim, sem spurður er, skylt að skýra frá nafni sínu, kennitölu og heimili.

■ **59. gr.** Meðan á rannsókn stendur fer skýrslutaka fram fyrir dómi í eftirgreindum tilvikum:

a. af brotaþola ef rannsókn beinist að broti á XXII. kafla almennra hegningarlaga og hann hefur ekki náð 15 ára aldri þegar rannsókn máls hefst,

b. af sakborningi, brotaþola eða öðrum vitnum ef lögregla telur það nauðsynlegt til þess að upplýsa mál áður en verjandi fær aðgang að einstökum skjölum eða öðrum gögnum þess,

c. af brotaþola eða öðrum vitnum ef þau neita að mæta til skýrslutöku hjá lögreglu eða neita að svara spurningum hennar, ætla má að þau komist ekki fyrir dóm við meðferð málsins eða það er talið æskilegt með tilliti til hagsmuna þeirra, svo sem ef um börn er að ræða.

□ Um skýrslutöku fyrir dómi skv. 1. mgr. gilda ákvæði XV. kafla.

■ **60. gr.** Ef lögregla kemur á vettvang brots og ræðir þar við sjónarvotta eða önnur vitni getur hún skráð skýrslu um frásögn þeirra án þess að þau staðfesti hana sérstaklega.

□ Á öðrum stigum rannsóknar getur lögregla með samtali við vitni aflað frásagnar þess um atriði sem tengjast ætluðu broti og gert skýrslu um efni hennar á sama hátt og skv. 1. mgr.

□ Ákvæði 63.–65. gr. gilda um skýrslutöku skv. 1. og 2. mgr. eftir því sem við á.

■ **61. gr.** Ef sakborningur hefur ekki verið handtekinn skal lögregla kveðja hann til skýrslutöku og er honum skylt að sinna þeirri kvaðningu. Ef taka á skýrslu af sakborningi yngri en 18 ára vegna ætlaðs brots gegn almennum hegningarlögum eða brots gegn öðrum lögum, sem varðað getur þyngri refsingu en tveggja ára fangelsi, skal tilkynna það barnaverndarnefnd sem getur sent fulltrúa sinn til að vera við skýrslutökuna.

□ Ef lögregla telur þörf á að taka frekari skýrslu af vitni, þar á meðal brotaþola, en kveðið er á um í 60. gr. skal hún boða vitnið til skýrslutöku. Vitni getur skorast undan að verða við þeirri boðun.

□ Ef verjandi og réttargæslumaður eiga rétt á því að vera viðstaddir skýrslutöku samkvæmt þessari grein skulu þeir jafnframt boðaðir til hennar.

■ **62. gr.** Skýrslutaka af sakborningi og vitnum skv. 61. gr. fer fram fyrir luktum dyrum. Sé þess kostur skal hún fara fram á lögreglustöð eða í öðru sérútbúnu húsnæði.

□ Skýrslutaka af manni má ekki standa yfir lengur en í samtals tólf klukkustundir á hverjum 24 klukkustundum. Nú hefur skýrslutaka staðið yfir í fjórar klukkustundir, þó með stuttum hléum sé, og er þá skylt að ósk skýrslugjafa að gera lengra hlé á henni í minnst eina klukkustund áður en henni er fram haldið. Séð skal til þess að skýrslugjafi fái að öðru leyti nægilega hvíld og næringu.

□ Spyrja skal hvern mann án nærveru annarra, hvort sem er sakbornings eða vitna, uns ástæða kann að vera til að samprófa þá sem skýrslu gefa. Samprófun fer þannig fram að tekin skal í senn skýrsla af tveimur eða fleiri mönnum og spurningum þar beint til þeirra um tiltekin atriði sem þeim hefur ekki borið saman um.

□ Auk þess lögreglumanns sem stýrir skýrslutöku skal við hana vera einn greinargóður og trúverðugur vottur, sé þess kostur.

■ **63. gr.** Sá sem gefur skýrslu skv. 61. gr. skal fyrst spurður um nafn, kennitölu og heimili.

□ Skýrslugjafi á rétt á því að fá vitneskju um það, þegar mál er orðið svo skýrt að þess sé kostur, hvort hann er spurður vegna gruns á hendur honum um refsivert brot eða hvort hann er kvaddur til vitnisburðar.

□ Spurningar lögreglu skulu vera skýrar og ótvíræðar. Ekki má rugla skýrslugjafa með ósannindum eða á annan hátt eða beita hann neins konar ólögumætri þvingun í orði eða verki.

□ Ef verjandi er viðstaddur skýrslutöku getur hann beint þeim tilmælum til þess sem skýrslu tekur að skýrslugjafi verði spurður um tiltekin atriði. Á sama hátt getur réttargæslumaður, sem viðstaddur er skýrslutöku, mælt til þess að skjólstæðingur hans verði spurður um tiltekin atriði. Sé ekki farið að slíkum tilmælum eða sjái verjandi eða réttargæslumaður að öðru leyti ástæðu til getur hann krafist þess að fá bókaða stuttoraða athugasemd um framkvæmd skýrslutöku í lok hennar.

□ Nú kann skýrslugjafi íslensku ekki nægilega vel og skal þá lögregla kalla til löggiltan dómtúlk eða annan hæfan mann til að annast þýðingu þess sem fram fer. Ef skýrslugjafi er ekki fær um að eiga orðaskipti á mæltu máli skal lögregla á sama hátt sjá um að kalla til kunnáttumann til aðstoðar. Lögregla ákveður þóknun til handa túlki eða kunnáttumanni og greiðist hún og annar kostnaður vegna starfa þeirra úr ríkissjóði. Um störf þeirra og hæfi gilda að öðru leyti ákvæði 12. gr. eftir því sem við á.

■ **64. gr.** Ef sakborningur hefur ekki fengið upplýsingar um sakarefni skal honum gerð grein fyrir því við upphaf skýrslutöku, sbr. 1. mgr. 28. gr.

□ Sakborningi er óskylt að svara spurningum varðandi refsiverða hegðun sem honum er gefin að sök. Ber þeim sem skýrslu tekur að benda sakborningi ótvírætt á þennan rétt hans.

□ Ef sakborningur kys að gefa skýrslu um sakarefnið skal brynt fyrir honum að segja satt og rétt frá og draga ekkert undan sem máli kann að skipta. Ekki má gefa honum fyrirheit um ívilnanir eða fríðindi ef hann ber á ákveðinn hátt, enda séu slík fyrirheit ólögleg eða ekki á valdi lögreglu að veita þau.

□ Sakborningur má ekki ráðfæra sig við verjanda sinn um hvernig hann eigi að svara einstökum spurningum. Þó er sakborningi heimilt að ráðgast við verjanda um réttarstöðu sína

í einrúmi, enda trufla það ekki skýrslutöku að mati þess sem skýrslu tekur. Nú greinir hann og verjanda á og skal skýrslutökunni samt eigi að síður fram haldið en rétt á verjandi á að gera í stuttu máli grein fyrir afstöðu sinni með bókun.

■ **65. gr.** Ef vitni, þar á meðal brotapolí, gefur skýrslu skv. 61. gr. er því skylt að svara spurningum og skýra satt og rétt frá að viðlagðri refsíðabyrgð, sbr. þó 2. mgr. Ber þeim sem skýrslu tekur að brýna fyrir vitninu þessa skyldu þess.

□ Vitni er heimilt að neita eða eftir atvikum óheimilt að svara einstökum spurningum ef þær ástæður sem greindar eru í 117.–119. gr. eiga við. Skal vekja athygli vitnisins á þessum undanþágum frá skyldu til vitnisburðar ef tilefni er til.

□ Vitni getur farið fram á að nafn þess, kennitala og heimili sem og aðrar upplýsingar, sem gætu bent til þess hvert það er, komi ekki fram í lögregluskýrslu, ef það telur hættu á að lífi, heilbrigði eða frelsi þess sjálfs ellegar náinna vandananna þess, sbr. 1. eða 2. mgr. 117. gr., yrði stefnt í hættu ef gert væri uppskált hvert það er. Í því tilviki skulu upplýsingar þessar varðveittar þannig að tryggt sé að aðrir fái ekki aðgang að þeim en sá sem rannsókn stýrir og ákærandi, svo og dómari ef skýrslan er síðar lögð fyrir dóm. Skal vekja athygli vitnisins á þessum rétti þess ef tilefni er til.

■ **66. gr.** Þegar tekin er skýrsla af sakborningi eða vitni skv. 61.–65. gr. skal skráð á þar til gert eyðublað hvar skýrslutakinn fer fram, hver tekur skýrsluna, hver gefur hana og hverjir aðrir eru viðstaddir. Skal þar jafnframt skráð hvenær skýrslutaka hefst og hvenær henni lýkur, hvernig henni er háttað, sbr. 2. mgr., og hvaða gögn eru lögð fyrir eða sýnd skýrslugjafa. Enn fremur athugasemdir hans, ef einhverjar eru, og athugasemdir verjanda eða réttargæslumanns, sbr. 4. mgr. 63. gr.

□ Það sem kemur að öðru leyti fram við skýrslutöku skal hljóðritað, tekið upp á myndband eða mynddisk, ef því verður við komið, en annars ritað af þeim sem skýrslu tekur eftir nánari ákvörðun hans. Skal ákvörðunin tilkynnt skýrslugjafa og öðrum sem viðstaddir eru skýrslutöku. Ef framburður er ekki hljóðritaður eða tekinn upp á annan hátt skal leitast við að skrá orðrétt eftir skýrslugjafa. Í lok skýrslutöku skal gefa skýrslugjafa tækifæri til að lesa það sem skráð hefur verið eftir honum. Vilji hann leiðrétta það sem þar kemur fram eða skýra það frekar ber að gefa honum kost á því, eftir atvikum með því að skrá niður athugasemdir hans, sbr. 1. mgr.

□ Að lokinni skýrslutöku ritar sá sem skýrslu tekur, skýrslugjafi og aðrir sem viðstaddir eru nöfn sín undir eyðublað skv. 1. mgr. Ef framburður skýrslugjafa hefur verið skráður ritar hann jafnframt nafn sitt undir þá skýrslu. Eyðublaðið ásamt framburði skýrslugjafa á að fylgja rannsóknarskýrslu lögreglu skv. 56. gr.

□ Nú hefur vitni gefið skýrslu hjá lögreglu án þess að nafn þess og önnur persónueinkenni komi þar fram, sbr. 3. mgr. 65. gr., og á þá ekki að greina þær upplýsingar á eyðublaði skv. 1. mgr. og þær eiga ekki heldur að koma fram á gögnum skv. 2. mgr., auk þess sem vitnið þarf ekki að rita nafn sitt skv. 3. mgr.

■ **67. gr.** Dómsmálaráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um málaskrá lögreglu, um skýrslur sem teknar eru og varðveislu skriflegra skýrslna, hljóðritana, myndbanda og mynddíska með framburði skýrslugjafa.

IX. kafli. Hald á munum.

■ **68. gr.** Leggja skal hald á muni, þar á meðal skjöl, ef ætla má að þeir ellegar hlutir eða upplýsingar sem þeir hafa að geyma hafi sönnunargildi í sakamáli, að þeirra hafi verið aflað á refsiverðan hátt eða að þeir kunni að verða gerðir upp-

tækir. Óheimilt er að leggja hald á muni ef þeir hafa að geyma upplýsingar um það sem sakborningi og verjanda hans hefur farið á milli, svo og upplýsingar sem 2. mgr. 119. gr. tekur til.

□ Nú er þess kostur að tryggja sönnun í því skyni sem í 1. mgr. segir án þess að leggja þurfi hald á mun og skal þá þess í stað beina því til eiganda eða vörsluhafa munarins að veita aðgang að honum eða láta í té upplýsingar, sem hann hefur að geyma, svo sem með því að afhenda afrit af skjali eða annars konar upplýsingum.

■ **69. gr.** Lögreglu er heimilt að leggja hald á muni án dómsúrskurðar, sbr. þó 2. mgr.

□ Nú eru munir í eigu eða vörslum annars manns en sakbornings og ekki er hætta á að þeir fari forgörðum eða þeim verði skotið undan og skal þá haldlagning ákveðin með úrskurði dómara nema fyrir liggja ótvírætt samþykki eiganda eða vörsluhafa.

□ Nú vill eigandi eða vörsluhafi munar, sem hald er lagt á, ekki hlíta þeirri ákvörðun og getur hann þá borið ágreiningsefnið undir dómara. Krafa um að aflétta haldi frestar því þó ekki.

■ **70. gr.** Hald má leggja á bréf eða aðrar sendingar, sem eru í vörslum póst- eða flutningafyrirtækis, svo og á símskeyti, símbréf, tölvubréf eða aðrar sendingar, sem eru í vörslum fjarskiptafyrirtækis, enda sé það gert vegna rannsóknar út af broti sem varðað getur fangelsisrefsingu að lögum. Ef sendandi og viðtakandi hafa ekki verið staddir við haldlagningu skal hún tilkynnt þeim svo fljótt sem verða má, þó þannig að það skaði ekki frekari rannsókn málsins. Rannsókn á efni bréfa, skeyta eða sendinga, sem hald er lagt á samkvæmt þessari málsgrein, má einungis fara fram samkvæmt úrskurði dómara.

□ Hald verður ekki lagt á prentað mál til undirbúnings upptöku samkvæmt ákvæðum laga um prentrétt án undangengins dómsúrskurðar.

■ **71. gr.** Skrá skal þá muni sem hald er lagt á og varðveita þá með tryggunni hætti. Eftir kröfu eiganda eða þess sem lætur muni af hendi skal láta honum í té afrit af skránni.

■ **72. gr.** Aflétta skal haldi þegar þess er ekki lengur þörf og í síðasta lagi þegar máli er endanlega lokið nema um sé að ræða:

- a. muni sem gerðir hafa verið upptækir með dómi,
- b. muni sem aflað hefur verið með refsiverðum hætti og afhentir hafa verið þeim sem tilkall eiga til þeirra,
- c. muni sem lagðir hafa verið fram sem sönnunargögn í máli nema sá sem afhendingar krefst þurfi á gagni að halda til að ná rétti sínum eða afstýra réttindamissi.

□ Þegar haldi verður aflétt skv. 1. mgr. skal lögregla hlutast til um að skila munum til þess sem rétt á til þeirra.

X. kafli. Leit og líkamsrannsókn.

■ **73. gr.** Í þágu rannsóknar er heimilt án dómsúrskurðar að loka húsum eða geymslustöðum, einstökum herbergjum eða hirslum, afgirða ákveðna staði eða svæði og varna mönnum för um þá eða þau, gefa út bann við því að farið sé með muni af ákveðnum stöðum eða svæðum og grípa til sambærilegra ráðstafana til þess að ekki verði hróflað við vettvangi brots og öðrum ummerkjum sem komið geta að notum við rannsóknina.

■ **74. gr.** Heimilt er að leita í húsum sakbornings, geymslustöðum, hirslum, skipum, loftförum, bifreiðum eða öðrum farartækjum hans í því skyni að handtaka hann, rannsaka

andlag brots og önnur ummerki eða hafa uppi á munum sem hald skal leggja á.

□ Leita má í húsum, geymslustöðum, hirslum eða farartækjum annars manns en sakborning þegar brot hefur verið framið þar eða sakborningur handtekinn þar. Einnig ef rökstuddur grunur leikur á að sakborningur haldi sig þar eða þar sé að finna muni sem hald skal leggja á.

□ Skilyrði fyrir húsleit er að rökstuddur grunur leiki á að framið hafi verið brot sem sætt getur ákæru og að sakborningur hafi verið þar að verki, enda séu augljósir rannsóknarhagsmunir í húfi. Það er enn fremur skilyrði fyrir húsleit skv. 2. mgr. að rannsókn beinist að broti sem varðað getur fangelsisrefsingu að lögum.

■ **75. gr.** Leit skv. 74. gr. skal ákveðin með úrskurði dómara nema fyrir liggi ótvírætt samþykki eiganda eða umráðamanns, sbr. þó 2. og 3. mgr.

□ Leit er þó heimil án dómsúrskurðar ef brýn hætta er á að bið eftir úrskurði valdi sakarspjöllum. Enn fremur ef leitað er að manni sem handtaka skal og honum er veitt eftirför eða hætta er á að hann komi sér undan ef beðið er úrskurðar.

□ Leit er heimil án dómsúrskurðar á víðavangi og í húsa- kynnum eða farartækjum, sem eru opin almenningi eða hver og einn getur átölulaust gengið um, þótt ekki sé fullnægt skilyrðum 74. gr.

□ Nú vill sá sem hagsmuna á að gæta ekki hlíta ákvörðun lögreglu um húsleit skv. 2. eða 3. mgr. og skal honum þá bent á að hann geti borið ágreiningsefnið undir dómara. Það frestar þó ekki húsleitinni.

■ **76. gr.** Leita má á sakborningi ef nauðsynlegt þykir til að taka af honum muni sem hald skal leggja á, enda leiki rökstuddur grunur á að hann hafi framið brot sem varðað getur fangelsisrefsingu samkvæmt almennum hegningarlögum eða tveggja ára fangelsi samkvæmt öðrum lögum. Enn fremur má með sama skilorði leita á öðrum en sakborningi, enda leiki rökstuddur grunur á að hann hafi á sér muni sem hald skal leggja á.

□ Nú er talið að sakborningur feli innvortis muni eða efni sem hald skal leggja á og er þá heimilt að framkvæma leit, enda leiki rökstuddur grunur á að hann hafi framið brot sem varðað getur sex ára fangelsi að lögum. Enn fremur verður að leggja fyrir álit lækni um að óhætt sé að grípa til leitar samkvæmt þessari málsgrein með tilliti til heilsu sakborningins.

□ Taka má fingraför af sakborningi og ljósmyndir af honum í þágu rannsóknar, svo og taka úr honum öndunarsýni í sama skyni. Samanburðarfingraför má taka af öllum þeim sem vegna umgengni sinnar um vettvang brots gætu átt þar fingraför. Sú heimild gildir jafnt þótt refsingu verði ekki við komið að lögum.

■ **77. gr.** Heimilt er að taka blóð- og þvagsýni og önnur lífsýni úr sakborningi og rannsaka þau, svo og að framkvæma á honum aðra þá líkamsrannsókn í þágu rannsóknar sem gerð verður honum að meinalausu, enda leiki rökstuddur grunur á að hann hafi framið brot sem varðað getur fangelsisrefsingu að lögum. Enn fremur má taka lífsýni úr öðrum en sakborningi og rannsaka þau, enda varði brot að lögum tveggja ára fangelsi og fyrir liggi álit lækni um að óhætt sé að grípa til slíkrar rannsóknar með tilliti til heilsu þess sem í hlut á.

□ Ef vafi leikur á hvort sakborningur sé sakhæfur eða refsing geti borið árangur vegna andlegs ástands hans er rétt að láta hann sæta sérstakri geðrannsókn til þess að leiða þessi atriði í ljós. Skilyrði fyrir geðrannsókn er að rökstuddur grun-

ur leiki á að sakborningur hafi framið brot sem varðað getur fangelsisrefsingu að lögum.

■ **78. gr.** Líkamsleit skv. 1. eða 2. mgr. 76. gr. skal ákveðin með úrskurði dómara nema fyrir liggi ótvírætt samþykki þess sem í hlut á. Þó er líkamsleit skv. 1. mgr. 76. gr. heimil án dómsúrskurðar ef brýn hætta er á að bið eftir úrskurði valdi sakarspjöllum.

□ Líkamsrannsókn eða geðrannsókn skv. 77. gr. skal ákveðin með úrskurði dómara nema fyrir liggi ótvírætt samþykki þess sem í hlut á.

■ **79. gr.** Lögregla stýrir húsleit og framkvæmir líkamsleit samkvæmt ákvæðum þessa kafla. Líkamsleit skal gerð af lögreglumanni sem er sama kyns og sá sem leitað er á. Leit skv. 2. mgr. 76. gr. og lækni- rannsókn, þar með talin geðrannsókn, skal framkvæmd af lækni eða öðrum sem hefur til þess tilskilda menntun.

□ Eiganda eða umráðamanni húsakynna eða farartækis, þar sem leit fer fram, skal kynnt heimild til húsleitar og veittur kostur á að vera viðstaddur hana ef unnt er. Sé hann fjarri skulu til kvaddir heimilismenn hans eða starfsmenn sem þar eru staddir. Hverjum þeim sem hindrar eða truflar leitina má víkja brott af leitarstað. Ef enginn er viðstaddur húsleit af hálfu eiganda eða umráðamanns skal lögregla tilkynna honum um leitina án ástæðulauss dráttar.

□ Við leit og líkamsrannsókn skal gæta þeirrar varfærni og hlífðar sem samræmist markmiði hennar. Ekki skal gera húsleit að næturþeli nema brýnir rannsóknarhagsmunir séu í húfi.

XI. kafli. Símahlustun og önnur sambærileg úrræði.

■ **80. gr.** Með þeim skilyrðum sem greind eru í 1. mgr. 83. gr. og 1. mgr. 84. gr. er heimilt í þágu rannsóknar að leggja fyrir fjarskiptafyrirtæki að veita upplýsingar um símtöl eða önnur fjarskipti við tiltekinn síma, tölvu eða annars konar fjarskiptatæki.

■ **81. gr.** Með þeim skilyrðum sem greind eru í 83. gr. og 1. mgr. 84. gr. er heimilt í þágu rannsóknar að leggja fyrir fjarskiptafyrirtæki að leyfa að hlustað sé á eða tekin séu upp símtöl eða önnur fjarskipti við tiltekinn síma, tölvu eða annars konar fjarskiptatæki ellegar við síma, tölvu eða annars konar fjarskiptatæki í eigu eða umráðum tilgreinds manns. Með sömu skilyrðum er heimilt að leyfa lögreglu að fylgjast með eða taka upp fjarskipti með þar til gerðum búnaði.

■ **82. gr.** Með þeim skilyrðum sem greind eru í 83. gr. og 1. mgr. 84. gr. er heimilt í þágu rannsóknar:

a. að taka upp samtöl eða nema annars konar hljóð eða merki með því að nota til þess sérstaka hljóðupptökutækni eða sambærilega tækni án þess að þeir sem í hlut eiga viti af því,

b. að taka myndir af fólki, hvort sem er ljósmyndir eða kvikmyndir án þess að þeir sem í hlut eiga viti af því,

c. að koma fyrir búnaði á eða inni í bifreið eða öðru farartæki, í varningi eða á manni til að veita honum eftirför eða í öðrum lögmætum tilgangi, t.d. í veski, fatnaði eða handtösku hans.

□ Heimilt er að taka upp hljóð, taka myndir af fólki og fylgjast með því í þágu rannsóknar á almannafæri eða á stöðum sem almenningur á aðgang að án þess að skilyrðum 83. gr. og 1. mgr. 84. gr. sé fullnægt.

■ **83. gr.** Skilyrði fyrir aðgerðum skv. 80.–82. gr. er að ástæða sé til að ætla að upplýsingar, sem skipt geta miklu fyrir rannsókn máls, fáiast með þeim hætti.

□ Auk þess sem segir í 1. mgr. verða þau skilyrði að vera fyrir hendi svo að gripið verði til aðgerða skv. 81. gr. og 1. mgr. 82. gr. að rannsókn beinist að broti sem varðað getur að lögum átta ára fangelsi ellegar að ríkir almannahagsmunir eða einkahagsmunir krefjist þess.

■ **84. gr.** Til þeirra aðgerða sem taldar eru upp í 80.–82. gr. þarf úrskurð dómara. Þó ber að veita upplýsingar skv. 80. gr. án dómsúrskurðar ef fyrir liggur ótvírætt samþykki umráðamanns og eiginlegs notanda síma, tölvu eða annars konar fjarskiptatækis.

□ Í úrskurði skal m.a. taka fram hvaða síma eða annað fjarskiptatæki er um að ræða eða hver eigandi eða umráðamaður fjarskiptatækis er, sbr. 80. og 81. gr., ellegar hvar og hvaða aðferð skuli viðhöfð til að taka upp hljóð, taka myndir, fylgjast með fólki eða koma fyrir eftirfararúnaði, sbr. 82. gr.

□ Í úrskurði skal heimild til aðgerðar markaður ákveðinn tími sem ekki má vera lengri en fjórar vikur hverju sinni.

□ Starfsmönnum fjarskiptafyrirtækja er skylt að veita lögreglu aðstoð við framkvæmd þeirra aðgerða sem taldar eru upp í 80. og 81. gr. eftir því sem þörf krefur.

■ **85. gr.** Upptökum af símtölum, hljóðupptökum, myndum eða öðrum upplýsingum, sem aflað er á þann hátt er greinir í 80.–82. gr., skal eyða jafnskjótt og þeirra er ekki lengur þörf, enda hafi þær ekki verið lagðar fyrir dóm. Sama gildir um afrit eða endurrit af þessum upplýsingum. Ef framangreind gögn hafa að geyma samtöl eða önnur samskipti sakborninga við verjanda sinn, svo og upplýsingar sem 2. mgr. 119. gr. tekur til, skal eyða þeim þegar í stað.

□ Þegar aðgerð skv. 80.–82. gr. er lokið skal lögreglustjóri sjá um að þeim sem aðgerð beindist að, svo og eiganda eða umráðamanni fjarskiptatækis, húsnæðis eða farartækis, sé tilkynnt um aðgerðina svo fljótt sem verða má, þó þannig að það skaði ekki frekari rannsókn málsins. Skal héraðssaksnari fylgjast sérstaklega með því að lögreglustjórar sinni þessari skyldu sinni.

XII. kafli. Ýmsar rannsóknaraðgerðir.

■ **86. gr.** Í þágu rannsóknar leitar lögregla til sérfróðra manna þegar þörf er á sérfræðilegri skoðun eða rannsókn til að upplýsa mál, svo sem læknisskoðun, efnafraeðilegri rannsókn, rithandarrannsókn eða bókhaldsrannsókn. Ef ástæða er til getur lögregla eða ákærandi farið fram á að dómkvaddur verði matsmaður skv. 128. gr.

□ Þóknun fyrir rannsókn eða skoðun skv. 1. mgr. skal ákveðin af lögreglustjóra eða löglærðum starfsmanni hans.

■ **87. gr.** Réttarlæknisfræðileg líkskoðun skal fara fram þegar lögregla telur það nauðsynlegt í þágu rannsóknar. Einnig skal framkvæma réttarkröfnun, ef nauðsyn þykir, og skal leita úrskurðar dómara um kröfnun nema nánasti venslamaður eða nánustu venslamenn hins látna samþykki að hún fari fram.

■ **88. gr.** Til tryggingar greiðslu sektar, sakarkostnaðar og upptöku ávinnings, sem aflað hefur verið með broti, getur lögregla krafist kyrrsetningar hjá sakborningi ef hætta þykir á að eignum verði ella skotið undan eða þær glattist eða rými að mun.

□ Um framkvæmd og gildi kyrrsetningar samkvæmt þessari grein fer sem um kyrrsetningu fjármuna almennt, með þeim undantekningum að tryggingu þarf ekki að setja, mál þarf ekki að höfða til staðfestingar kyrrsetningu og gjöld skal ekki greiða fyrir ráðstafanirnar.

□ Kyrrsetning samkvæmt þessari grein fellur niður ef ákærði hefur verið sýknaður með endanlegum dómi af

greiðslu sektar og sakarkostnaðar eða upptaka ávinnings hefur ekki verið dæmd. Sama á við ef saksókn hefur verið felld niður eða rannsókn leiðir ekki til saksóknar. Sakborningur á þá heimtingu á að felldar verði úr gildi þær ráðstafanir sem gerðar hafa verið til tryggingar kyrrsetningunni. Kyrrsetning fellur á sama hátt niður ef sakborningur innir af hendi þær greiðslur sem kyrrsetning á að tryggja.

■ **89. gr.** Að tillögu ríkissaksóknara er dómsmálaráðherra heimilt að setja reglur um sérstakar aðferðir og aðgerðir lögreglu við rannsókn sakamála sem ekki er kveðið á um í lögum þessum, svo sem um notkun tálbeita, uppljóstrara og flugumanna, afhendingu undir eftirliti og skyggingu. Í reglunum skal m.a. koma fram hvaða skilyrði þurfa að vera fyrir hendi til þess að gripið verði til tiltekinnar aðferðar eða aðgerðar, hverjir séu bærir til að taka ákvörðun um hana og hvernig staðið skuli að framkvæmd hennar.

XIII. kafli. Handtaka.

■ **90. gr.** Lögreglu er rétt að handtaka mann ef rökstuddur grunur leikur á að hann hafi framið brot sem sætt getur ákæru, enda sé handtaka nauðsynleg til að koma í veg fyrir áframhaldandi brot, til að tryggja návist hans eða öryggi hans eða annarra ellegar til að koma í veg fyrir að hann spilli sönnunargögnum.

□ Nú verður uppbot eða fjölmennar óeirðir brjótast út sem hafa haft eða gætu haft í för með sér líkamsmeiðingar eða stórfelld eignaspjöll og ekki verður með vissu bent á hinn seka eða hina seku og er þá lögreglu heimilt að handtaka hvern þann sem nærstaddur er og ástæða er til að gruna um refsiverða háttsemi.

□ Auk þess sem kveðið er á um í öðrum lögum er lögreglu enn fremur heimilt að handtaka mann:

a. ef hann neitar að segja til nafns og deili á sér að öðru leyti, enda sé það nauðsynlegt í þágu rannsóknar,

b. ef hann hefur verið kvaddur til að gefa skýrslu hjá lögreglu sem sakborningur en ekki sinnt kvæðningu,

c. ef hann hefur ekki að forfallalausni sinnt fyrirfalli eða mætt til að gefa skýrslu í sakamáli,

d. ef hann hefur leyfislaust horfið úr gæsluvarðhaldi eða rofið bann skv. 1. mgr. 100. gr.

■ **91. gr.** Hver sá sem stendur mann að broti sem sætt getur ákæru og varðað getur fangelsi hefur heimild til að handtaka hann. Í því tilviki skal koma hinum handtekna í hendur lögreglu tafarlaust ásamt upplýsingum um ástæðu handtökunnar og hvenær hún fór fram.

■ **92. gr.** Dómari getur fyrirskipað handtöku eftir kröfu héraðssaksóknara eða lögreglu ef skilyrði 1. eða 3. mgr. 90. gr. eru fyrir hendi. Slík handtökuskipun skal vera skrifleg og tilgreina deili á þeim sem handtaka skal og ástæður handtöku.

□ Handtökuskipun dómara má birta opinberlega og skora á hvern sem er að framkvæma hana ef ókunnugt er um dvalarstað þess sem handtaka skal og brot getur varðað fangelsi.

■ **93. gr.** Við handtöku skal upplýsa þann sem handtekinn er um ástæður hennar.

□ Við handtöku skal forðast að valda hinum handtekna tjóni eða baka honum meiri óþægindi en nauðsyn ber til. Þess ber jafnframt að gæta eftir föngum að hann geti ekki unnið tjón á sjálfum sér eða öðrum.

□ Leita má á handteknum manni og taka af honum muni sem hann hefur á sér. Skila skal muninum aftur þegar handtöku lýkur nema hald hafi verið lagt á þá skv. 1. mgr. 68. gr.

□ Dómsmálaráðherra setur í reglugerð ákvæði um vistun á handteknum mönnum, þar á meðal hvaða atriði skuli skrá sem hana varða.

■ **94. gr.** Mann sem handtekinn hefur verið skal leiða fyrir dóm innan 24 klukkustunda frá því að hann var sviptur frelsi, enda sé hann ekki látinn laus ellegar færður aftur í gæslu sem hann á að sæta. Ef veður, ófærð eða aðrar þvílíkar ástæður koma í veg fyrir að handtekinn maður verði leiddur fyrir dóm samkvæmt framansögðu skal það gert jafnskjótt og kostur er. Sama á við ef ekki er unnt að taka skýrslu af handteknum manni fljótlega eftir að hann hefur verið sviptur frelsi vegna þess að hann er undir áhrifum áfengis eða annarra vímuefna. Þó má aldrei draga lengur en í 30 klukkustundir að leiða hann fyrir dómara af þeirri ástæðu.

XIV. kafli. Gæsluvarðhald og aðrar sambærilegar ráðstafanir.

■ **95. gr.** Sakborningur verður því aðeins úrskurðaður í gæsluvarðhald að fram sé kominn rökstuddur grunur um að hann hafi gerst sekur um háttsemi sem fangelsisrefsing er lögð við, enda hafi hann náð 15 ára aldri. Auk þess verður að vera fyrir hendi eitthvert eftirtalinna skilyrða:

a. að ætla megi að sakborningur muni torvelda rannsókn málsins, svo sem með því að afmá merki eftir brot, skjóta undan munum ellegar hafa áhrif á samseka eða vitni,

b. að ætla megi að hann muni reyna að komast úr landi eða leynast ellegar koma sér með öðrum hætti undan málsókn eða fullnustu refsingar,

c. að ætla megi að hann muni halda áfram brotum meðan máli hans er ekki lokið eða rökstuddur grunur leiki á að hann hafi rofið í verulegum atriðum skilyrði sem honum hafa verið sett í skilorðsbundnum dómi,

d. að telja megi gæsluvarðhald nauðsynlegt til að verja aðra fyrir árásum sakbornings ellegar hann sjálfan fyrir árásum eða áhrifum annarra manna.

□ Einnig má úrskurða sakborning í gæsluvarðhald þótt skilyrði a–d-liðar 1. mgr. séu ekki fyrir hendi ef sterkur grunur leikur á að hann hafi framið afbrot sem að lögum getur varðað 10 ára fangelsi, enda sé brotið þess eðlis að ætla megi varðhald nauðsynlegt með tilliti til almannahagsmuna.

□ Ekki er heimilt að úrskurða sakborning í gæsluvarðhald ef sýnt þykir að brot, sem hann er sakaður um, muni aðeins hafa í för með sér sektir eða skilorðsbundna fangelsisrefsingu miðað við aðstæður. Enn fremur skal eftir föngum gæta þess að sakborningur verði ekki látinn sæta gæsluvarðhaldi lengur en sýnt þykir að fangelsisrefsing verði dæmd.

□ Ekki er heimilt að úrskurða sakborning til að sæta gæsluvarðhaldi lengur en í tólf vikur nema mál hafi verið höfðað gegn honum eða brýnir rannsóknarhagsmunir krefjast þess, sbr. a-lið 1. mgr.

□ Ekki má úrskurða sakborning yngri en 18 ára í gæsluvarðhald nema telja megi víst að önnur úrræði sem vísað er til í 1. mgr. 100. gr. eða mælt er fyrir um í barnaverndarlögum geti ekki komið í stað þess.

■ **96. gr.** Alþingismann má ekki úrskurða í gæsluvarðhald meðan Alþingi er að störfum án samþykkis þingsins nema hann sé staðinn að glæp.

■ **97. gr.** Gæsluvarðhald skal ákveðið með úrskurði dómara, þar sem því skal markaður ákveðinn tími sem má ekki vera lengri en fjórar vikur í senn, enda setji ákvæði 4. mgr. 95. gr. því ekki enn þrängri tímamörk. Gæsluvarðhald verður ekki framlengt nema til komi nýr dómsúrskurður. Því má þó

marka lengri tíma en fjórar vikur þegar svo stendur á sem í 3. mgr. segir.

□ Gæsluvarðhald skal ekki vara lengur en þörf krefur. Skal sá sem krafist hefur gæsluvarðhalds láta sakborning lausan jafnskjótt og ástæður til gæslu eru ekki lengur fyrir hendi.

□ Gæsluvarðhaldi lýkur þegar héraðsdómur hefur verið kveðinn upp í málinu. Eftir kröfu ákæranda getur dómari þó úrskurðað að gæsluvarðhald skuli haldast meðan á áfrýjunarfresti skv. 199. gr. stendur, svo og meðan mál er til meðferðar fyrir Hæstarétti uns dómur er þar upp kveðinn.

■ **98. gr.** Dómari skal að jafnaði leggja úrskurð á kröfu um gæsluvarðhald svo fljótt sem verða má. Ávallt er skylt að kveða upp úrskurð innan 24 klukkustunda frá þeim tíma að sakborningur, sem handtekinn hefur verið, kom fyrir dóm, sbr. 94. gr.

□ Nú er þess krafist að sakborningur skuli sæta einangrun í gæsluvarðhaldi skv. b-lið 1. mgr. 99. gr. og á dómari þá að taka afstöðu til þeirrar kröfu í úrskurði. Ekki má úrskurða sakborning til að sæta einangrun nema hún sé nauðsynleg af þeim ástæðum sem greindar eru í a- eða d-lið 1. mgr. 95. gr. Hún má ekki standa samfleytt lengur en í fjórar vikur nema sá sem henni sætir sé sakaður um brot sem varðað getur að lögum 10 ára fangelsi. Enn fremur tekur dómari í úrskurði afstöðu til kröfu um hver tilhögun gæsluvarðhaldsvistar skuli vera að öðru leyti, sbr. 3. mgr. 99. gr.

■ **99. gr.** Gæsluvarðhaldsfangar skulu sæta þeirri meðferð sem nauðsynleg er til þess að gæslan komi að gagni og góð regla haldist í henni en varast skal að beita þá hörku eða harðýðgi. Um gæsluna gilda annars þessar reglur:

a. gæsluföngum er heimilt að útvega sér sjálfir og taka við fæði og öðrum persónulegum nauðsynjum, þar á meðal fatnaði,

b. gæslufangar skulu aðeins látnir vera í einrúmi samkvæmt úrskurði dómara en þó skulu þeir ekki gegn vilja sín-um hafðir með öðrum föngum,

c. gæslufangar eiga rétt á heimsóknnum. Þó getur sá sem rannsókn stýrir bannað heimsóknir ef nauðsyn ber til í þágu hennar en skylt er að verða við óskum gæslufanga um að hafa samband við verjanda og ræða við hann einslega, sbr. 1. mgr. 36. gr., og rétt að verða við óskum hans um að hafa samband við lækni eða prest, ef þess er kostur,

d. gæslufangar mega nota síma eða önnur fjarskiptatæki og senda og taka við bréfum og öðrum skjölum. Þó getur sá sem rannsókn stýrir bannað notkun síma eða annarra fjarskiptatækja og látið athuga efni bréfa eða annarra skjala og kyrrsett þau ef nauðsyn ber til í þágu hennar en gera skal sendanda viðvart um kyrrsetningu, ef því er að skipta,

e. gæslufangar mega lesa dagblöð og bækur, svo og fylgjast með hljóðvarpi og sjónvarpi. Þó getur sá sem rannsókn stýrir takmarkað aðgang gæslufanga að fjölmiðlum ef nauðsyn ber til í þágu rannsókna,

f. gæsluföngum er, eftir því sem unnt er, heimilt að útvega sér vinnu meðan á gæsluvarðhaldi stendur.

□ Þrátt fyrir ákvæði d-liðar 1. mgr. má gæsluvarðhaldsfangi taka við og senda bréf til dómstóla, dómsmálaráðherra, umboðsmanns Alþingis og verjanda síns án þess að efni þeirra sé athugað.

□ Að kröfu sakbornings, sem sætir gæsluvarðhaldi, má ákveða í dómsúrskurði að óheimilt sé að skerða réttindi þau sem honum eru áskilin sem gæsluvarðhaldsfanga í c–e-liðum 1. mgr.

□ Dómsmálaráðherra skal setja nánari reglur um tilhögun gæsluvarðhaldsvistar í reglugerð, þar á meðal um nánari framkvæmd þeirra atriða sem í 1. og 2. mgr. getur.

□ Gæsluvarðhaldsfanga er heimilt að bera atriði sem varða gæsluvarðhaldsvist undir dómara skv. 102. gr.

■ **100. gr.** Nú eru skilyrði gæsluvarðhalds skv. 1. eða 2. mgr. 95. gr. fyrir hendi og getur dómari þá, í stað þess að úrskurða sakborning í gæsluvarðhald, mælt fyrir um vistun hans á sjúkrahúsi eða víðeigandi stofnun, bannað honum brottför af landinu ellegar lagt fyrir hann að halda sig á ákveðnum stað eða innan ákveðins svæðis. Sé þess krafist getur dómari sett það skilyrði fyrir ráðstöfun að sakborningur hafi á sér búnað svo að unnt sé að fylgjast með ferðum hans.

□ Dómari skal mæla fyrir um ráðstöfun skv. 1. mgr. í úrskurði og skal hún ekki vara lengur en þörf krefur. Ber þeim sem krafist hefur gæsluvarðhalds eða ráðstöfunar að aflétta henni jafnskjótt og hennar er ekki lengur þörf. Ráðstöfun lýkur í síðasta lagi þegar héraðsdómur hefur verið kveðinn upp í málinu. Eftir kröfu ákæranda getur dómari þó úrskurðað að hún skuli haldast meðan á áfrýjunarfresti skv. 199. gr. stendur, svo og meðan mál er til meðferðar fyrir Hæstarétti uns dómur er þar upp kveðinn.

□ Lögregla getur lagt fyrir sakborning sem sætir farbanni eða annarri ráðstöfun skv. 1. mgr. að tilkynna henni um verustað sinn eða gefa sig fram við hana á ákveðnum tímum. Lögregla getur enn fremur lagt fyrir sakborning sem sætir farbanni að afhenda henni vegabréf sitt til varðveislu.

□ Sakborningi er heimilt að bera atriði sem varða framkvæmd farbanns og annarra ráðstafana skv. 1. mgr. undir dómara skv. 102. gr.

■ **101. gr.** Nú eru skilyrði gæsluvarðhalds skv. b-lið 1. mgr. 95. gr. fyrir hendi og getur dómari þá ákveðið að sakborningur haldi frelsi sínu gegn því að hann setji tryggingu. Skal trygging vera í formi reiðufjár, verðbréfa eða ábyrgðar, eftir nánari ákvörðun dómara.

□ Dómari skal mæla fyrir um tryggingu í úrskurði þar sem kveða skal á um fjárhæð hennar. Ákærandi eða lögregla annast vörslur verðmæta, sem sett eru að tryggingu, og gerir nauðsynlegar ráðstafanir til verndar henni.

□ Tryggingarfé skal vera fyrirgert til ríkissjóðs ef sakborningur rýfur skilyrði þau sem trygging er sett fyrir. Að öðrum kosti fellur tryggingin í síðasta lagi niður þegar máli er endanlega lokið eða, ef ákærði hefur verið sakfelldur og dæmdur í óskilorðsbundið fangelsi, þegar aflánun er hafin. Sama á við ef sakaður maður verður allt að einu settur í gæsluvarðhald.

XV. kafli. Meðferð rannsóknarmála fyrir dómi.

■ **102. gr.** Eftir ákvæðum þessa kafli má leggja fyrir héraðsdóm kröfu um aðgerð á rannsóknarstigi sem atbeina dómara þarf til eftir öðrum ákvæðum laga þessara, þar á meðal kröfu um að skýrsla verði tekin af sakborningi, brotþola eða öðru vitni fyrir dómi skv. 59. gr.

□ Auk þess sem í 1. mgr. segir má leggja fyrir héraðsdóm ágreiningu um lögmæti rannsóknarathafna lögreglu eða ákæranda. Enn fremur ágreining um réttindi sakbornings, verjanda hans eða lögmans, þar á meðal kröfu þeirra um tiltekna rannsóknaraðgerðir, ellegar réttindi brotþola, réttargæslumans hans eða lögmans.

■ **103. gr.** Þegar lögreglustjóri eða ákærandi telur þörf á atbeina dómara til aðgerðar skv. 1. mgr. 102. gr. leggur hann skriflega og rökstudda kröfu um hana fyrir héraðsdóm. Eftir því sem við á skal koma þar skýrlega fram hver krafan er, að

hverjum hún beinist og á hvaða grunni hún er reist. Kröfunni skulu fylgja þau gögn sem hún styðst við. Þess skal jafnframt getið hvort sá sem hana gerir krefjist þess að hún sæti meðferð fyrir dómi án þess að sakborningur eða annar sá sem hún beinist að verði kvaddur á dómþing, sbr. 1. mgr. 104. gr.

□ Þegar lögreglustjóri, ákærandi, sakborningur, verjandi eða lögmaður hans ellegar annar sá sem hagsmunna hefur að gæta ber undir héraðsdóm ágreiningsatriði í tengslum við rannsókn máls skv. 2. mgr. 102. gr. skal það gert á sama hátt og áður greinir með skriflegri og rökstuddri kröfu. Geri lögreglustjóri eða ákærandi slíka kröfu eiga gögn um ágreiningsefnið að fylgja henni en ella skal dómari krefja lögreglu eða ákæranda sem hlut á að máli um slík gögn.

□ Þrátt fyrir ákvæði 1. og 2. mgr. er þeim sem beinir kröfu til héraðsdóms heimilt að breyta henni munnlega á dómþingi, enda hafi tilefni ekki gefist til þess fyrr og fyrirbyggjandi gögn og upplýsingar nægi annars að mati dómara til þess að afstöðu megi taka til kröfunnar í breyttri mynd.

■ **104. gr.** Nú er krafa gerð um rannsóknaraðgerð sem 1. mgr. 102. gr. tekur til og þess er þar beiðst að hún hljóti meðferð fyrir dómi án þess að sakborningur eða annar sá sem hún beinist að verði kvaddur á dómþing og skal þá dómari taka ákvörðun um hvort orðið skuli við þeirri beiðni. Það skal að jafnaði ekki gert nema dómari telji það nægilega rökstutt að vitneskja um aðgerðina fyrir fram hjá sakborningi eða þeim sem hún á að beinast að geti spillt fyrir rannsókn. Fallist dómari á að taka kröfuna fyrir á dómþingi án þess að kveðja þangað sakborning eða þann sem hún beinist að tilkynnir hann þeim sem kröfuna gerir um stað og stund til þinghalds sem háð skal svo fljótt sem verða má.

□ Verði ekki farið með kröfu skv. 102. gr. á þann hátt sem um ræðir í 1. mgr. þessarar greinar ákveður dómari stað og stund til þinghalds og tilkynnir það þeim sem kröfuna gerði, svo og eftir atvikum lögreglustjóra eða ákæranda, sakborningi eða verjanda ellegar þeim öðrum sem kröfu er beint að, nema dómari telji slíka annmarka á kröfunni að vísa beri henni þegar frá dómi með úrskurði. Ef tilkynning um þinghald er skrifleg skal henni að jafnaði fylgja afrit af kröfu sem þar á að taka fyrir. Heimilt er dómara að fela lögreglu eða ákæranda að koma á framfæri tilkynningu um þinghald.

□ Ef sá sem kröfu gerir mætir ekki í þinghaldi skal fella málið niður en úrskurða má sakborningi eða öðrum sem sótt hefur þinghaldið ómaksbætur úr hendi hans.

■ **105. gr.** Þegar krafa er tekin fyrir á dómþingi gefur dómari þeim sem hana hefur gert kost á að gera fyrst grein fyrir henni munnlega. Ef sakborningur eða sá sem kröfu er beint að hefur verið kvaddur fyrir dóm og sótt er þing af hans hálfu skulu honum kynnt fram komin gögn með þeim takmörkunum sem kann að leiða af 1. mgr. 37. gr. og síðan gefinn kostur á að tjá sig um kröfuna. Frestur skal að jafnaði ekki veittur í máli til annars þinghalds nema sá sem kröfu gerir samþykki það eða dómari fallist á að það horfi honum ekki til réttarspjalla.

□ Sé þess krafist í þinghaldi skv. 1. mgr. að kröfu verði vísað frá dómi skal dómari taka afstöðu til þess eftir að hafa hlýtt á röksemdir aðila. Telji hann að ekki séu efni til að vísa kröfunni frá dómi færir hann ákvörðun sína um það í þingbók en ella tekur hann kröfuna til greina með úrskurði.

■ **106. gr.** Nú lýtur krafa sem til meðferðar er fyrir dómi að því að tekin verði skýrsla af sakborningi eða vitni og gætir dómari þá að því hvort fullnægt sé til þess ákvæðum 59. gr. Ef taka á skýrslu af sakborningi skal hann færður fyrir dóm af

lögreglu hafi hann verið handtekinn eða sæti hann gæsluvarðhaldi, en ella gilda ákvæði 1. og 2. mgr. 120. gr. um boðun skýrslugjafa og eftir atvikum kvaðningu hans á dómþing, svo og 121. gr. um viðbrögð við því ef hann mætir ekki eða vitni fullnægir annars ekki vitnaskyldu sinni.

□ Við meðferð kröfu um gæsluvarðhald eða aðrar ráðstafanir skv. XIV. kafla er sakborningi skylt að mæta fyrir dóm og gefa þar skýrslu ef lögregla eða ákærandi telur þess þörf.

□ Eftir því sem ástæða er til getur aðili annars krafist þess að munnlegar skýrslur verði teknar fyrir dómi við meðferð máls samkvæmt þessum kafla. Dómari tekur afstöðu til slíkrar kröfu að gættu ákvæði 3. mgr. 110. gr.

□ Um skýrslutöku af sakborningi og vitnum fyrir dómi skal farið eftir ákvæðum XVII. og XVIII. kafla. Eftir því sem kostur er skal skýrsla skv. 1. mgr. tekin upp á myndband eða mynddisk.

■ **107. gr.** Ef krafa skv. 102. gr. lýtur að öðru en því að skýrsla verði tekin munnlega á dómþingi tekur dómari afstöðu til hennar eftir að hafa hlýtt á röksemdir aðila fyrir henni. Skal það gert með úrskurði ef um málefni er að tefla sem lokið skal á þann hátt eftir öðrum ákvæðum laga þessara eða ágreiningur er um atriði sem kæra má úrlausn um til Hæstaréttar. Að öðrum kosti lýkur dómari málinu með ákvörðun eða annarri ráðstöfun sem færð skal í þingbók.

3. þáttur. Sönnun og sönnunargögn.

XVI. kafli. Almennar reglur um sönnun.

■ **108. gr.** Sönnunarbyrði um sekt ákærða og atvik, sem telja má honum í óhag, hvílir á ákæruvaldinu.

■ **109. gr.** Dómari metur hverju sinni hvort nægileg sönnun, sem ekki verði vefengd með skynsamlegum rökum, sé fram komin um hvert það atriði sem varðar sekt og ákvörðun viðurlaga við broti, þar á meðal hvaða sönnunargildi skýrslur ákærða hafi, vitnisburður, mats- og skoðunargerðir, skjöl og önnur sýnileg sönnunargögn.

□ Dómari metur það enn fremur ef þörf krefur hvert sönnunargildi þær staðhæfingar hafa sem varða ekki beinlínis það atriði sem sanna skal en ályktanir má leiða af um það.

□ Ekki þarf að sanna það sem er alkunnugt á þeim stað og tíma sem dómur eða úrskurður gengur.

■ **110. gr.** Ákærandi aflar sönnunargagna en ákærði getur einnig aflað sönnunargagna telji hann ástæðu til þess.

□ Eftir því sem dómari telur nauðsynlegt til að upplýsa mál eða skýra það er honum rétt að beina því til ákæranda að afla gagna um tiltekin atriði þess.

□ Ef dómari telur bersýnilegt að atriði, sem aðili vill sanna, skipti ekki máli eða að gagn sé tilgangslaust til sönnunar getur hann meinað aðila um sönnunarfærslu.

■ **111. gr.** Dómur skal reistur á sönnunargögnum sem færð eru fram við meðferð máls fyrir dómi.

□ Dómara er heimilt að taka til greina sem sönnunargögn skýrslur sem ákærði, brotþoli eða önnur vitni hafa gefið fyrir dómi áður en mál var höfðað skv. 59. og 106. gr. Þó skulu skýrslugjafar koma á ný fyrir dóm við málsmeðferð ef þess er kostur og annar hvor málsaðili krefst eða dómari telur annars ástæðu til. Ef um er að ræða brot á XXII. kafla almennra hegningarlaga og brotþoli hefur ekki náð 15 ára aldri skal hann þó ekki koma fyrir dóm að nýju nema dómari telji sérstaka ástæðu til.

□ Nú hefur vitni ekki komið fyrir dóm og þess er ekki kostur við meðferð máls, en skýrsla hefur verið gefin hjá lögreglu eða öðrum stjórnvöldum meðan málið var til rannsókn-

ar, og metur dómari þá hvort slík skýrsla hafi sönnunargildi og hvert það sé.

■ **112. gr.** Öflun sönnunargagna skal að jafnaði fara fram fyrir þeim dómara sem fer með málið og kveður upp dóm í því. Ef þessu verður ekki komið við nema með verulegum kostnaði eða óhagræði getur dómari ákveðið að gagnaöflun megi fara fram fyrir öðrum dómi samkvæmt ákvæðum XXI. kafla, enda leiði það ekki til óþarfra tafa á rekstri máls.

□ Nú er skýrsla tekin fyrir dómi af sakborningi, brotþola eða vitni áður en mál er höfðað skv. 1. mgr. 59. gr. og skal það gert, ef því verður við komið, fyrir þeim dómara sem mun síðar fara með málið og kveða upp dóm í því ef til þess kemur, eftir atvikum sem dómsformaður.

XVII. kafli. Skýrslugjöf ákærða fyrir dómi.

■ **113. gr.** Ákærða er jafnan rétt og skylt að koma fyrir dóm til skýrslugjafar eftir að mál hefur verið höfðað gegn honum. Sakborningi er enn fremur rétt og skylt að koma fyrir dóm til skýrslugjafar meðan á rannsókn stendur ef tilefni gefst, sbr. b-lið 1. mgr. 59. og 2. mgr. 106. gr.

□ Ákærða er óskilytt að svara spurningum varðandi refsiverða hegðun sem honum er gefin að sök. Hann getur ýmist neitað að gefa skýrslu um sakarefnið eða neitað að svara einstökum spurningum þar að lútandi.

□ Nú mætir ákærði ekki til skýrslutöku án þess að um lögmat forföll sé að ræða og getur þá ákærandi lagt fyrir lögreglu að sækja hann eða færa hann síðar fyrir dóm með valdi ef þörf krefur. Lögreglu er skylt að verða við slíkum fyrir-mælum ákæranda.

□ Sem ákærði eftir ákvæðum þessa kafla skoðast fyrirvarsmaður sem kemur fram fyrir hans hönd.

■ **114. gr.** Þegar ákærði kemur fyrir dóm lætur dómari hann fyrst gera grein fyrir nafni sínu, kennitölu og heimili. Síðan gerir dómari honum grein fyrir því að honum sé óskilytt að svara spurningum varðandi refsiverða hegðun sem honum er gefin að sök, sbr. 2. mgr. 113. gr., en kjósi hann að gera það beri honum að skýra satt og rétt frá. Að svo búnu býður dómari ákærða að tjá sig sjálfstætt um málsatvik og gefur síðan ákæranda og svo verjanda kost á að leggja spurningar fyrir ákærða.

□ Á meðan ákærði gefur skýrslu skulu vitni í sama máli ekki hlýða á framburðinn. Dómari getur enn fremur ákveðið að það sama gildi um aðra ákærðu ef ástæða þykir til.

□ Þegar ákærði gefur skýrslu fer að öðru leyti um framkvæmd skýrslugjafar eftir ákvæðum 2. og 3. mgr. 122. gr. eftir því sem við getur átt.

■ **115. gr.** Dómari metur sönnunargildi framburðar ákærða, þar á meðal trúverðugleika hans, við úrlausn máls. Í því sambandi skal meðal annars hugað að ástandi og hegðun ákærða við skýrslugjöf og stöðugleika í frásögn hans.

XVIII. kafli. Vitni.

■ **116. gr.** Hverjum manni, sem er orðinn 15 ára, lýtur íslenski lögsögu og er ekki ákærði eða fyrirvarsmaður hans, er skylt að koma fyrir dóm sem vitni til að svara munnlega spurningum sem er beint til hans um málsatvik. Þeim sem veitt hefur ákæruvaldi eða lögreglu sérfræðilega aðstoð eða ráðgjöf áður en mál er höfðað er enn fremur skylt að koma fyrir dóm sem vitni til að svara munnlega spurningum sem beint er til hans um sérfræðileg atriði.

□ Dómari metur með hliðsjón af atvikum hverju sinni hvort yngri manni en getur í 1. mgr. verði gert skylt að gefa skýrslu

sem vitni. Sama hátt hefur dómari á um menn sem eru andlega vanheilir.

□ Ef vitni kemst ekki á þingstað vegna veikinda eða svipaðra ástæðna má dómari ákveða að það gefi skýrslu á öðrum stað þar sem þess er kostur.

□ Nú er vitni stutt fjarri þingstað eða það hefði annars sérstakt óhagræði af því að koma fyrir dóm og getur þá dómari ákveðið að skýrsla verði tekin af því á dómþingi gegnum síma eða annað fjarskiptatæki, enda verði skýrslutöku hagað þannig að allir sem eru staddir á dómþingi heyri orðskipti við vitnið. Þessari heimild verður þó ekki beitt ef ætla má að úrslit máls geti ráðið af framburði vitnisins.

□ Dómari getur lagt fyrir vitni í kvaðningu skv. 2. mgr. 120. gr. að hafa með sér gögn til sýningar fyrir dómi eða að athuga bækur sínar, skjöl og aðra muni og gera útdrátt úr tilteknum atriðum í þeim til skýringar á málsatvikum. Þetta á þó ekki við ef gögnin eða munirnir hafa að geyma upplýsingar sem 2. mgr. 119. gr. tekur til.

■ **117. gr.** Eftirtaldir geta skorast undan því að gefa vitna-skýrslu að öllu leyti eða einhverju:

- a. sá sem er eða hefur verið maki ákærða,
- b. skyldmenni ákærða í beinan legg, systkin hans og þeir sem tengjast honum þannig vegna ættleiðingar,
- c. stjúppforeldri ákærða og stjúpbarn,
- d. tengdaforeldri ákærða og tengdabarn.

□ Dómari getur leyst aðra sem eru eða hafa verið nákomnir ákærða undan vitnaskyldu ef honum virðist samband þeirra mjög náð, svo sem ef um er að ræða fósturforeldri eða fósturbarn, sambúðarkonu eða sambúðarmann, unnustu eða unnusta.

□ Verjanda er óheimilt að bera vitni í máli skjólstæðings síns án leyfis hans.

□ Embættis- og sýslunarmönnum er óskilytt að koma fyrir dóm til að vitna um atvik sem hafa gerst í embætti þeirra eða sýslan og má leiða nægilega í ljós með vottorði úr embættisbók eða öðru opinberu skjali.

■ **118. gr.** Vitni er rétt að skorast undan því að svara spurningum ef ætla má að í svari þess geti falist játning eða bending um að það hafi framið refsiverðan verknað eða atriði sem valdi því siðferðislegum hnekki eða tilfinnanlegu fjárhagstjóni. Það sama á við ef ætla má að svar hefði sömu afleiðingar fyrir einhvern þann sem tengist vitni með þeim hætti sem segir í 1. eða 2. mgr. 117. gr.

□ Dómari getur undanþegið vitni frá því að upplýsa um leyndarmál varðandi viðskipti þess, uppgötvanir eða önnur slík verk ef hann telur hagsmuni vitnis af leyndinni verulega ríkari en hagsmuni af vættinu.

■ **119. gr.** Án leyfis hlutaðeigandi ráðherra er vitni óheimilt að svara spurningum um leynilegar ráðagerðir, ályktanir eða samninga handhafa ríkisvalds um málefni sem varða öryggi, réttindi eða heill ríkisins eða skipta mjög miklu fyrir viðskipti eða fjárhag þjóðarinnar.

□ Vitni er óheimilt án leyfis þess sem í hlut á að svara spurningum um:

a. hver sé höfundur eða heimildarmaður að riti, grein, frásögn eða tilkynningu sem hefur birst án þess að hann væri nafngreindur, ef vitnið ber ábyrgð að lögum á efni prentaðs rits eða öðru efni sem birtist opinberlega eða það hefur öðlast vitneskju um höfund eða heimildarmann í starfi hjá ábyrgðarmanni,

b. einkahagi manns sem því hefur verið trúað fyrir í starfi sem endurskoðandi, félagsráðgjafi, lögmaður, læknir, prest-

ur, forstöðumaður trúfélags eða sálfræðingur ellegar í öðru starfi sem viðlíka trúnaðarskylda fylgir,

c. atriði sem það hefur komist að í opinberu starfi og á að fara leynt,

d. leyndarmál um viðskipti, uppgötvanir eða önnur slík verk sem það hefur komist að í starfi.

□ Nú telur dómari að vitnisburður geti ráðið úrslitum um niðurstöðu máls og getur hann þá þrátt fyrir fyrirmæli 1. og 2. mgr. ákveðið að vitni skuli svara spurningum um tiltekið atriði, enda séu ríkari hagsmunir af því að spurningunum verði svarað en trúnaði haldið. Þetta á þó ekki við um það sem ákærði hefur trúað verjanda sínum, presti eða forstöðumanni trúfélags fyrir um málsatvik.

□ Ef dómari telur óvíst hvort skilyrðum 3. mgr. sé fullnægt getur hann lagt fyrir vitni að tjá sér fyrst í trúnaði hvers efnis svar þess yrði.

■ **120. gr.** Ákærandi annast boðun vitnis á dómþing. Þó getur verjandi boðað vitni á dómþing kjósi hann það. Nú er vitni yngra en 18 ára og skal það þá boðað fyrir milligöngu lög-ráðamanns.

□ Ef ástæða er til boðar dómari vitni á dómþing með skriflegri kvaðningu sem hann gefur út að eigin frumkvæði eða ósk annars hvors aðila. Í kvaðningu skal greint nafn og heimili vitnis, tilefni boðunar í aðalatriðum, nafn dómstóls, hvar og hvenær vitnaleiðslan fer fram og hverjar afleiðingar það geti haft að vitni mæti ekki eða sinni ekki skyldu sinni að öðru leyti. Ákærandi skal sjá um að kvaðning sé birt og skal það gert með sama hætti og birting ákæru skv. 156. gr.

□ Ef vitni er stutt á dómþingi er því skylt að bera þegar vætti þótt það hafi ekki verið boðað í því skyni.

■ **121. gr.** Nú kemur vitni ekki fyrir dóm samkvæmt löglega birtri kvaðningu án þess að um lögmæt forföll sé að ræða og getur þá ákærandi lagt fyrir lögreglu að sækja vitnið eða færa það síðar fyrir dóm. Lögreglu er skylt að verða við slíkum fyrirmælum ákæranda.

□ Ef vitni kemur fyrir dóm en fullnægir annars ekki vitnaskyldu sinni, þar á meðal fyrirmælum dómara skv. 5. mgr. 116. gr., getur dómari að kröfu aðila gert því sekt með úrskurði.

□ Ef vitni kemur fyrir dóm en getur ekki fullnægt vitnaskyldu sinni vegna ástands síns, svo sem vegna ölvunar eða geðshræringar, getur dómari gert nauðsynlegar ráðstafanir til að tryggja að það geti leyst skyldu sína af hendi síðar.

■ **122. gr.** Þegar vitni kemur fyrir dóm lætur dómari það fyrst gera grein fyrir nafni sínu, kennitölu og heimili, en prófar svo eftir þörfum hvort því sé rétt eða skylt að bera vætti. Síðan brýnir dómari alvarlega fyrir vitni skyldu þess til að skýra satt og rétt frá og draga ekkert undan, og leiðir athygli þess að þeirri refs- og siðferðisábyrgð sem er samfara vísitandi eða gáleysislega röngum framburði, svo og að þess kunni að verða krafist að það staðfesti framburð sinn með eiði eða drengskaparheiti.

□ Að svo búnu verða spurningar lagðar fyrir vitni. Dómara er rétt að láta ákæranda og verjanda um að spyrja vitnið og skal ákærandi að jafnaði leggja spurningar fyrir það fyrst, en síðan verjandi. Skal jafnframt gefa réttargæslumanni kost á að koma á framfæri við dómara spurningum sem hann óskar eftir að verði lagðar fyrir vitnið, sbr. 3. mgr. 46. gr. Dómara er rétt að umorða, laga og skýra spurningar áður en vitnið svarar og koma í veg fyrir að spurningar séu lagðar fyrir vitnið sem eru óákveðnar, tvíræðar, veiðandi, óþarflega móðgandi eða

særandi, lagaðar til að villa um fyrir vitni eða sýnilega tilgangslausar. Dómari getur svipt þann sem brýtur gegn þessu rétti til að leggja spurningar fyrir vitni og tekið skýrslutöku í sínar hendur. Dómara er og rétt að krefja vitnið frekari skýringa á svari þannig að efni þess komi skýrt fram, svo og að leggja spurningar sjálfstætt fyrir vitnið eða að ósk ákærða ef því er að skipta.

□ Nú hefur vitni áður gefið skýrslu hjá lögreglu, þar á meðal skv. 1. eða 2. mgr. 60. gr., eða fyrir dómi í málinu og kynnir dómari þá slíka skýrslu og önnur sýnileg sönnunargögn ekki fyrir vitninu fyrr en honum þykir þess þörf til skýringar eða leiðréttingar skýrslu þess. Sama á við um skýrslu sem vitnið kann að hafa gefið hjá öðrum stjórnvöldum en lögreglu meðan málið var til rannsóknar.

□ Hvert vitni skal að jafnaði prófa sér án þess að önnur vitni hljóði á. Að kröfu aðila getur dómari þó ákveðið að vitnið verði samprófað við ákærða eða annað vitni.

□ Nú er dómþing háð fyrir öpum dyrum og spurningu til vitnis er þannig háttáð að svar við henni varðar einkahagi þess eða annarra og getur þá dómari látið vitnið svara skriflega. Skal þá bókað um svarið og aðilum og vitninu gefinn kostur á að ganga úr skugga um að bókun sé rétt án þess að hún sé lesin upp.

□ Dómari leiðbeinir vitni um atriði sem lúta að skyldu og heimild þess til vitnisburðar. Ef vitnið telur sér óskýlt að gefa skýrslu eða svara einstökum spurningum eða heldur fram heimildarskorti ber því að leiða líkur að staðreyndum sem á veltur í þeim efnum. Dómari getur leyft vitninu að leiða aðra fyrir dóm til skýrslugjafar í því skyni.

□ Við skýrslugjöf vitnis leitar dómari eftir þörfum vitneskju um atriði sem varða mat á trúverðugleika þess. Í þeim efnum skal dómari jafnan leitast við að ganga úr skugga um hvort skýrsla vitnisins sé reist á skynjun þess sjálfs eða sögusögn annarra. Þá skal dómari gera sér far um að leiða í ljós hvort horf vitnisins til máls, ákærða og eftir atvikum brotþola sé með einhverjum þeim hætti að það geti haft áhrif á sönnunargildi framburðar þess.

□ Dómari getur samkvæmt kröfu ákæranda, ákærða eða vitnis ákveðið að vitni sem kemur fyrir dóm geri ekki í heyranda hljóði grein fyrir nafni sínu, kennitölu og heimili, sbr. 1. mgr., eða segi á sér deili að öðru leyti ef dómari telur að lífi, heilbrigði eða frelsi vitnisins ellegar náinna vandananna þess, sbr. 1. eða 2. mgr. 117. gr., yrði stefnt í hættu ef það væri gert uppskált hvert það er. Þó skal dómari ekki fallast á kröfu um nafnleynd vitnis nema brýna nauðsyn beri til og ekki sé ástæða til að telja að hún geti spillt fyrir vörn ákærða svo að máli skipti. Í því tilviki skal dómara greint skriflega og í trúnaði frá nafni vitnis og öðrum atriðum, sem leynt skulu fara, en gögn með þeim upplýsingum skulu síðan varðveitt þannig að tryggt sé að aðrir fái ekki aðgang að þeim. Sé máli skotið til Hæstaréttar skulu þessar upplýsingar á sama hátt fylgja því.

■ **123. gr.** Dómari getur samkvæmt kröfu ákæranda eða vitnis ákveðið að ákærða verði vikið úr þinghaldi meðan það gefur skýrslu ef dómari telur að nærvera ákærða geti orðið vitninu sérstaklega til íþyngingar og haft áhrif á framburð þess.

□ Nú er skýrsla tekin af vitni yngra en 15 ára og getur þá dómari kvatt til kunnáttumann sér til aðstoðar við skýrslutöku. Ákærandi, ákærði og verjandi hans eiga ekki rétt á að vera viðstaddir í dómsal eða annars staðar þar sem dómþing er háð ef dómari telur að nærvera þeirra geti orðið vitninu

sérstaklega til íþyngingar og haft áhrif á framburð þess. Á sama hátt getur dómari ákveðið að ákærði og málflytjendur skuli vjka úr þinghaldi ef skýrsla er tekin af vitni án þess að það þurfi að skýra frá nafni sínu í heyranda hljóði, sbr. 8. mgr. 122. gr.

□ Ef ákærða er óheimilt að vera viðstaddur skýrslutöku skv. 1. mgr. eða ákærða og málflytjendum skv. 2. mgr. skal dómari sjá til þess að þeir geti fylgst með skýrslutöku um leið og hún fer fram. Jafnframt er honum rétt að leggja fyrir vitnið þær spurningar sem þeir óska. Dómstólaráð setur nánari reglur um tilhögun skýrslutöku samkvæmt þessari grein.

■ **124. gr.** Eftir kröfu aðila skal dómari láta vitni staðfesta framburð sinn með eiði eða drengskaparheiti þegar það hefur lokið skýrslugjöf. Vitni verður þó ekki látið staðfesta framburð sinn ef:

- það hefur ekki náð 15 ára aldri,
- það á við svo mikla andlega vanheilsu að stríða að það beri ekki skyn á eða er ófært um að meta helgi eða þýðingu staðfestingar,
- það er undir ákæru fyrir rangan framburð eða hefur verið sakfelld fyrir slíkt brot,
- það færir undan staðfestingu og ákvæði 117. gr. og 1. mgr. 118. gr. eiga við,

e. dómari telur það svo tengt aðila eða hafa slíka hagsmuni af málsúrslitum að staðfesting sé óviðeigandi.

□ Áður en vitni staðfestir framburð sinn brýnir dómari fyrir því helgi og þýðingu staðfestingar, bæði fyrir úrslit máls og vitnið sjálft lagalega og siðferðislega.

□ Ef vitni lýsir því yfir að gefnu tilefni frá dómara að það samrýmist afstöðu þess í trúarefnum að vinna eið og að það trúu á guð fer staðfesting þannig fram að vitnið lyftir upp hægri hendi og hefur þessi orð eftir dómara: Ég sver það og vitna til guðs míns að ég hef sagt það sem ég veit sannast og réttast og ekkert dregið undan.

□ Ef ekki eru skilyrði til eiðvinnningar skv. 3. mgr. vinnur vitni heit og fer staðfesting þannig fram að vitnið lyftir upp hægri hendi og hefur þessi orð eftir dómara: Ég lýsi því yfir og legg við drengskap minn og heiður að ég hef sagt það sem ég veit sannast og réttast og ekkert dregið undan.

□ Eiður og heitvinning hafa sömu þýðingu að lögum.

■ **125. gr.** Ef ákærandi boðar vitni á dómþing eða það er kvatt þangað er honum skylt, sé þess óskað, að sjá því fyrir fram fyrir fé til greiðslu kostnaðar af ferð og dvöl á þingstað.

□ Ef vitni krefst þess að fullnægðum skyldum sínum ákveður dómari því greiðslu vegna útlagðs kostnaðar af rækslu vitnaskyldu og þóknun fyrir atvinnumissi sem má telja skipta það máli miðað við efnahag þess og aðstæður. Ákærandi skal sjá um að vitni sé greiddur kostnaður og þóknun um sinn og skal inna greiðslu af hendi svo fljótt sem verða má.

■ **126. gr.** Dómari metur sönnunargildi vitnisburðar við úrlausn máls. Í því sambandi skal meðal annars hugað að afstöðu vitnis til ákærða og eftir atvikum brotþola, hagsmunum þess af málsúrslitum, þroska þess, áreiðanleika skynjunar þess á atvikum, minni, ástandi og hegðun þess við skýrslugjöf, öryggi þess og skýrleika í svörum og samræmi í frásögn.

XIX. kafli. Matsgerðir.

■ **127. gr.** Skoðunar- og matsgerðir, lýsingar á hlutum og aðrar rannsóknargerðir í því sambandi kallast hér einu nafni matsgerðir eða mat og athafnir sem lúta að þeim að meta.

□ Dómari leggur sjálfur mat á atriði sem krefjast almennrar þekkingar og menntunar eða lagaþekkingar.

□ Ef opinber starfsmaður er skipaður í eitt skipti fyrir öll til að meta tiltekin atriði getur aðili snúið sér beint til hans ef honum er skylt að framkvæma matið eða hann er fús til þess án dómkvaðningar, enda sé það í verkahring hans.

■ **128. gr.** Ef ekki verður farið svo að sem segir í 2. eða 3. mgr. 127. gr. kveður dómari einn eða tvo matsmenn, ef honum þykir þörf á, til að framkvæma mat eftir skriflegri beiðni aðila. Í beiðni skal koma skýrlega fram hvað eigi að meta, hvar það er sem meta á og hvað aðili hyggst sanna með mati. Ákærandi eða ákærði geta hvor um sig beiðst mats eftir að mál hefur verið höfðað. Enn fremur getur lögregla eða ákærandi beiðst mats á rannsóknarstigi.

□ Aðilar skulu kvaddir á dómþing þar sem matsbeiðni er tekin fyrir og skal dómari greina þeim frá því hvern hann hafi í hyggju að kveðja til matsstarfa.

□ Þann einn má dómkveðja til að framkvæma mat sem er orðinn 20 ára að aldri, er að öllu leyti óaðfinnanlegt vitni um það atriði sem á að meta og hefur nauðsynlega kunnáttu til að leysa starfann af hendi eða annars þá kunnáttu sem bestar er kostur. Maður getur ekki skorast undan að verða við kvaðningu ef honum væri skylt og heimilt að bera vitni um matsatriði og breytir engu þótt nauðsyn beri til að hann fari í aðra þinghá en þar sem hann á heimili til að rækja starfann. Dómara er þó rétt að taka rökstudda undanfærslu til greina, enda sé þá kostur jafnhæfs manns til starfans.

□ Dómari getur dómkvatt matsmann sem er búsettur utan lögsagnarumdæmis hans.

□ Dómkvaðning skal bókuð í þingbók. Í henni skal greina skýrt hvað skuli metið, hvenær mati skuli lokið og hverjum eigi að gefa kost á að gæta hagsmuna sinna við framkvæmd þess. Dómari getur að eigin frumkvæði bætt atriðum við matsbeiðni og skulu þau jafnframt færð til bókar. Enn fremur skal tekið fram að matsmanni beri að vinna verk sitt af bestu vitund og semja rökstudda matsgerð sem hann megi vera viðbúinn að þurfa að gefa skýrslu um fyrir dómi, sbr. þó 2. mgr. 130. gr.

□ Ef matsmaður deyr, forfallast, reynist óhæfur til starfans eða vanrækir það kveður dómari annan í hans stað að kröfu matsbeiðanda.

■ **129. gr.** Matsbeiðandi tilkynnir matsmanni um dómkvaðningu og lætur honum í té endurrit af bókun um hana.

□ Matsmaður tilkynnir aðilum svo fljótt sem verða má og með sannanlegum hætti hvar og hvenær verði metið. Dómara ber að veita matsmanni leiðbeiningar eftir föngum um matsatriði. Matsmanni er rétt að afla sér gagna til afnota við matið en aðilum, sem eru viðstaddir, skal þá gefinn kostur á að tjá sig um þau eftir þörfum. Ef vitnaleiðsla reynist nauðsynleg til skýringar á matsatriði er dómara rétt að láta hana þegar fara fram.

□ Þeim sem hefur umráð þess sem matsgerð lýtur að er skylt að veita matsmanni aðgang að því nema hann megi skorast undan vitnaskyldu um matsatriði eða sé óheimilt að bera vitni um það.

□ Matsmaður framkvæmir starf sitt þótt aðilar mæti ekki þegar metið er nema upplýsingar vanti sem þeir hefðu mátt veita.

■ **130. gr.** Matsmaður skal semja skriflega og rökstudda matsgerð þar sem þau sjónarmið eru greind sem álit hans er reist á, sbr. þó 2. mgr. Matsgerð skal fengin dómara í hendur nema farið hafi verið fram á mat á rannsóknarstigi, en þá skal hún afhent matsbeiðanda. Matsmanni er þó rétt að krefjast áður greiðslu skv. 3. mgr.

□ Dómari getur ákveðið að matsmaður, sem dómkvaddur er eftir að mál hefur verið höfðað, þurfi ekki að semja skriflega matsgerð skv. 1. mgr. heldur skuli hann mæta fyrir dóm áður en aðalmeðferð fer fram og gefa þar skýrslu um niðurstöðu matsins, sbr. 2. mgr. 132. gr.

□ Matsmaður á rétt á hæfilegri þóknun fyrir störf sín samkvæmt reikningi og endurgreiðslu útlagðs kostnaðar úr hendi ákærvaldsins. Ef annar hvor aðili telur að fjárhæð sú sem matsmaður fer fram á sé ósanngjörn getur hann krafist úrskurðar dómara um hana. Matsmanni er rétt að krefjast greiðslu fyrir fram vegna ferðakostnaðar samkvæmt ákvörðun dómara.

■ **131. gr.** Aðili getur krafist yfirmats þar sem tekin verði til endurmats þau atriði sem hafa áður verið metin. Yfirmatsmenn skulu vera fleiri en matsmenn voru en að öðru leyti gilda ákvæði 128.–130. gr. um yfirmat.

■ **132. gr.** Matsmanni sem skilað hefur skriflegri matsgerð ber að koma fyrir dóm til að gefa skýrslu til skýringar og staðfestingar á matsgerð og um atriði sem tengjast henni ef aðili krefst þess eða dómari telur annars ástæðu til. Ef matsmaður hefur ekki skilað slíkri matsgerð er honum skylt að koma fyrir dóm og skýra frá niðurstöðu mats, svo og að svara spurningum um atriði sem tengjast því.

□ Ákvæðum XVIII. kafla verður beitt um skýrslugjöf matsmanns eftir því sem þau geta átt við.

■ **133. gr.** Dómari leysir úr ágreiningi sem lýtur að dómkvaðningu og hæfi matsmanns með úrskurði. Dómari getur enn fremur úrskurðað um atriði sem varða framkvæmd matsgerðar, svo sem hvort það hafi verið metið sem skyldi meta samkvæmt dómkvaðningu eða hvort matsgerð sé nægilega rökstudd, ef til álita kemur að endurskoða hana eða framkvæma endurmat.

□ Dómari leggur mat á önnur atriði varðandi matsgerð, þar á meðal sönnunargildi hennar, þegar leyst er að öðru leyti úr máli.

XX. kafli. Skjöl og önnur sýnileg sönnunargögn.

■ **134. gr.** Aðilar leggja fram þau skjöl og önnur sýnileg sönnunargögn sem þeir vilja að tekið verði tillit til við úrlausn máls.

□ Ákærandi leggur fram þau skjöl og önnur sýnileg sönnunargögn sem aflað hefur verið við rannsókn og sönnunargildi hafa að hans mati, þar á meðal þau sem hafa að geyma framburð ákærða og vitna fyrir dómi og hjá lögreglu. Þó er einungis heimilt að leggja fram skýrslur sem vitni hafa gefið hjá lögreglu eða eftir atvikum öðrum stjórnvöldum ef ætlunin er að leiða þau fyrir dóm eða ekki er kostur á að fá þau fyrir dóm til að gefa skýrslu. Ef ástæða er til skal ákærandi enn fremur leggja fram lista með nöfnum þeirra sem hafa gefið skýrslu hjá lögreglu eða öðrum stjórnvöldum.

□ Að öðru leyti en því sem greinir í 2. mgr. má ekki leggja fram skjöl eða annars konar gögn ef þau hafa að geyma framburð ákærða eða annarra sem skylt er að koma fyrir dóm sem vitni.

□ Óheimilt er að leggja fram skjöl eða annars konar gögn ef þau hafa að geyma upplýsingar um það sem sakborningi og verjanda hans hefur farið á milli, svo og upplýsingar sem 2. mgr. 119. gr. tekur til.

■ **135. gr.** Nú er skjal eða annað sýnilegt sönnunargagn í vörslum manns sem ekki er aðili að máli og getur þá ákærandi eða ákærði krafist þess að fá það afhent til framlagningar, enda megi ætla að það hafi sönnunargildi í málinu og vörslumanni sé skylt og heimilt að bera vitni um efni þess.

Verði maður ekki við áskorun um að afhenda skjal eða annars konar gagn skal ákærandi leggja hald á það samkvæmt úrskurði dómara.

□ Vörslumaður getur krafist þess að dómari aflétti haldi skv. 1. mgr. með úrskurði. Að öðrum kosti skal aflétta því þegar þess er ekki lengur þörf og í síðasta lagi þegar máli er endanlega lokið nema þær ástæður eigi við sem greindar eru í a-eða b-lið 1. mgr. 72. gr.

■ **136. gr.** Nú hefur skjal sem hald verður lagt á skv. 1. mgr. 135. gr. að geyma atriði sem hlutaðeiganda væri óskýlt eða óheimilt að bera vitni um og getur þá dómari ákveðið að skjalið verði lagt fyrir hann í trúnaði og gegn þagnarskyldu og annaðhvort að hann taki afrit af því úr skjalinu sem er skýlt og heimilt að láta uppi eða geri skýrslu um þau atriði.

□ Ef eigandi eða vörslumaður skjals sem hald verður lagt á skv. 1. mgr. 135. gr. gerir sennilegt að það baki sér tjón eða óhagræði að það verði gert getur dómari ákveðið að láta við það sitja að skjalið verði afhent fyrir dómi til afritunar. Það sama á við ef skjal er verðmætt fyrir hlutaðeiganda eða sérstök hætta er á því að það glatist eða spillist ef það er látið af hendi.

□ Frumrit skjala, sem ákvæði 1. og 2. mgr. taka til, skulu afhent hlutaðeiganda um leið og afnotum er lokið.

□ Ákvæði 1.–3. mgr. gilda um önnur sýnileg sönnunargögn eftir því sem átt getur við.

■ **137. gr.** Dómari metur sönnunargildi skjala og annarra sýnilegra sönnunargagna með hliðsjón af atvikum hverju sinni.

XXI. kafli. Öflun sönnunargagna fyrir öðrum dómi.

■ **138. gr.** Nú óskar aðili að leiða vitni, fá matsmann kvaddan ellegar afla skjala eða annarra sýnilegra sönnunargagna fyrir öðrum dómi en þar sem mál er rekið og leggur hann þá skriflega beiðni um það fyrir dómara í málinu. Í beiðni skal greint frá ástæðum fyrir henni, hvar sé óskað að gagnaöflun fari fram, hver gögn þurfi að senda hlutaðeigandi dómi, hverjum eigi að gera aðvart um þinghald þar og um hverja gagnaöflun sé nánar að tefla. Ef óskað er að leiða vitni skal þannig greint frá nafni þess, kennitölu og heimili, svo og þeim atriðum nákvæmlega sem vætti á að varða. Sé óskað dómkvaðningar matsmanns skal beiðni um hana að jafnaði fylgja.

□ Beiðni skv. 1. mgr. skal tekin fyrir í þinghaldi í málinu. Ef dómari telur skilyrðum 1. mgr. 112. gr. fullnægt til að verða við beiðni bókar hann ákvörðun sína um það í þingbók. Úrskurður skal kveðinn upp ef krafist er.

■ **139. gr.** Ef gagnaöflun á að fara fram fyrir öðrum dómi hér á landi sendir dómari í málinu hlutaðeigandi dómi skriflegt erindi ásamt beiðni aðila, frumritum eða afritum nauðsynlegra gagna og endurritum úr þingbók.

□ Nú á gagnaöflun að fara fram fyrir dómi í öðru ríki og aflar þá dómari í málinu þýðingar á þeim gögnum sem um ræðir í 1. mgr. Dómari sendir skriflegt erindi sitt og önnur gögn ásamt þýðingum til hlutaðeigandi dóms, eftir atvikum fyrir milligöngu stjórnvalda.

■ **140. gr.** Þegar gagnaöflun eftir fyrirmælum þessa kaffa fer fram fyrir dómi hér á landi skal farið eftir ákvæðum II. og XVIII.–XX. kaffa eftir því sem átt getur við. Dómari, sem gagnaöflun fer fram fyrir, tekur ákvarðanir og úrskurðar um atriði varðandi framkvæmd hennar.

□ Ef sérstakt tilefni verður til þess meðan á gagnaöflun stendur fyrir öðrum dómi getur aðili óskað eftir því að frekari

gagna verði aflað þar en var beiðst í byrjun. Ákveður hlutaðeigandi dómari hvort orðið verði við slíkri ósk.

■ **141. gr.** Eftir því sem átt getur við skal ákvæðum 140. gr. beitt þegar sönnunargagna er aflað í héraði í tengslum við rekstur máls fyrir Hæstarétti.

□ Þá skal ákvæðum 140. gr. einnig beitt eftir því sem getur átt við þegar gagna er aflað fyrir héraðsdómi hér á landi í tengslum við rekstur máls erlendis.

4. þáttur. Saksókn og meðferð máls fyrir héraðsdómi.

XXII. kafli. Almennar reglur um saksókn.

■ **142. gr.** Sérhver refsiverð háttsemi skal sæta ákæru nema annað sé sérstaklega ákveðið í lögum.

■ **143. gr.** Ef maður er saksóttur fyrir fleiri en eitt brot skal það gert í einu máli eftir því sem við verður komið.

□ Ef fleiri menn en einn eru sóttir til saka fyrir þátttöku í sama verknaði skal það gert í einu máli nema annað þyki hagkvæmara.

■ **144. gr.** Nú er það gert að skilyrði fyrir því að sakamál sé höfðað að krafa sé um það gerð og skal það þá því aðeins gert að brotþoli eða einhver brotþola krefjist þess. Sé brotþoli látinn hafa maki, börn, aðrir niðjar, foreldrar eða systkini hins látna rétt til að krefjast málshöfðunar í hans stað. Ef nánustu vandamenn brotþola eru samkvæmt framansögðu fleiri en einn og ekki á eitt sáttir um hvort mál skuli höfðað ákveður ákærandi hvort það skuli gert.

□ Ekki á að taka til greina kröfu um málshöfðun skv. 1. mgr. ef sá sem hana gerir vill undanskilja einhvern af þeim sem sekur kann að vera um hina refsiverðu háttsemi. Kröfu um málshöfðun má afturkalla allt þar til dómur er kveðinn upp í málinu í héraði. Sá sem hefur afturkallað kröfu getur ekki borið hana fram að nýju nema það sé gert innan þeirra tíma- marka sem greind eru í 3. mgr. og ákærandi geti á það fallist.

□ Heimild til þess að bera fram kröfu um málshöfðun skv. 1. mgr. fellur niður sé krafa ekki gerð innan sex mánaða frá því að sá sem heimildina hefur fékk vitneskju um þann sem sekur kann að vera um hina refsiverðu háttsemi. Nú andast brotþoli áður en fresturinn er liðinn og getur þá sá sem kemur í hans stað ávallt borið fram kröfu innan þriggja mánaða frá andlátinu. Nú kunna fleiri að vera sekir og frestur til þess að krefjast málshöfðunar á hendur einhverjum þeirra er liðinn og skal þá því aðeins taka til greina kröfu um málshöfðun á hendur hinum að ákærandi geti á það fallist.

■ **145. gr.** Þegar ákærandi hefur fengið gögn máls í hendur og gengið úr skugga um að rannsókn sé lokið athugar hann hvort sækja skuli sakborning til sakar eða ekki. Ef hann telur það sem fram er komið ekki nægilegt eða líklegt til sakfells lætur hann við svo búið standa en ella höfðar hann mál á hendur sakborningi skv. 152. gr., sbr. þó 146. gr.

■ **146. gr.** Málsókn fellur niður ef sakborningur gengst undir eða honum eru ákveðin viðurlög skv. XXIII. kaffa, sbr. þó 3. mgr. 148. gr. og 4. mgr. 149. gr.

□ Falla má frá saksókn með því að fresta ákæru skilorðsbundið samkvæmt almennum hegningarlögum.

□ Enn fremur má falla frá saksókn þegar svo stendur á sem hér segir:

a. ef brot er smávægilegt eða fyrirsjáanlegt er að umfang málsins verði í verulegu ósamræmi við þá refsingu sem vænta má,

b. ef sakborningur og brotþoli hafa komist að samkomu- lagi og sakborningur hefur efnt það fyrir sitt leyti,

c. ef sakborningur virðist vera ósakhæfur og ekki er nauðsynlegt að gera kröfu um að hann verði beittur öryggisráðstöfunum,

d. ef brot hefur valdið sakborningi sjálfum óvenjulega miklum þjáningum eða aðrar sérstakar ástæður mæla með því að fallið sé frá saksókn, enda verði að telja að almanna-hagsmunir krefjist ekki málshöfðunar.

□ Nú kemur til greina að sækja mann til sakar í einu máli út af fleiri brotum og er þá heimilt að falla frá saksókn vegna þeirra brota sem ætla má að skipti engu eða óverulegu máli við ákvörðun viðurlaga. Enn fremur má falla frá saksókn ef maður, sem búíð er að dæma fyrir brot, verður uppvís að því að hafa framið annað eða önnur brot áður en hann var dæmdur, enda megi ætla að ekki verði um frekari refsingu að ræða þótt sakfellt yrði fyrir þau brot.

□ Í málum þar sem lögreglustjóri fer með ákærvald getur hann fallið frá saksókn. Nú telur hann ástæðu til að falla frá saksókn skv. 2.–4. mgr. en vafa leika á heimild til þess og skal hann þá senda héraðssaksóknara málið til ákvörðunar.

■ **147. gr.** Nú er mál fellt niður skv. 145. gr. eða fallið er frá saksókn skv. 2.–4. mgr. 146. gr. og er þá ekki skylt að gefa þeim sem hlut á að máli kost á að tjá sig áður en sú ákvörðun er tekin. Hins vegar skal ákærandi sem ákvörðunina tók tilkynna hana sakborningi og ef því er að skipta brotþola, enda liggja fyrir hver hann er. Ber að rökstyðja ákvörðunina með því að vísa til viðeigandi ákvæðis í 146. gr., en ekki er skylt að færa frekari rök fyrir henni.

□ Sá sem ekki vill una ákvörðun lögreglustjóra skv. 1. mgr. getur kært hana til héraðssaksóknara innan eins mánaðar frá því að honum var tilkynnt um hana. Skal héraðssaksóknari taka afstöðu til kærunnar innan tveggja mánaða frá því að ákvörðun var tekin en ekki er skylt að rökstyðja þá afstöðu sérstaklega.

□ Nú lýtur ákvörðun héraðssaksóknara skv. 2. mgr. að broti sem varðað getur að lögum sex ára fangelsi og getur sá sem ekki vill una henni kært hana til ríkissaksóknara. Enn fremur getur sá sem ekki vill una ákvörðun héraðssaksóknara skv. 1. mgr. kært hana til ríkissaksóknara. Skal kærufrestur og frestur til að taka afstöðu til kærunnar vera sá sami og skv. 2. mgr.

□ Héraðssaksóknari getur fellt ákvörðun lögreglustjóra skv. 1. mgr. úr gildi að eigin frumkvæði ef hann telur hana andstæða lögum eða fjarstæða að öðru leyti, enda sé það gert innan tveggja mánaða frá því að hún var tekin. Ríkissaksóknari getur með sama skilorði fellt úr gildi þá ákvörðun héraðssaksóknara eða lögreglustjóra að fella mál niður eða falla frá saksókn.

XXIII. kafli. Lok máls án ákæru.

■ **148. gr.** Nú stendur lögregla mann að broti sem heyrir undir ákærvald lögreglustjóra, hann gengst skýlaust við brotinu og lögregla telur að hæfileg viðurlög við því séu einvörðungu sekt sem fari ekki fram úr tiltekinni fjárhæð samkvæmt reglugerð sem dómsmálaráðherra setur skv. 1. mgr. 151. gr. Getur þá lögregla ákveðið viðurlög við broti samkvæmt henni. Lögregla gerir sakborningi ljós þau viðurlög sem við broti liggja og afleiðingar þess að sekt sé ekki greidd með því að afhenda honum skýrslu þar sem fram kemur stutt lýsing á broti, hvar og hvenær það er framið, þau refsíákvæði sem það varðar við, hvaða sekt og vararefsing liggur við broti og að unnt sé að krefjast fjárnáms ef sekt greiðist ekki eða honum kunni að vera gert að afplána vararefsingu. Ef því er að skipta skal jafnframt kynna sakborningi og tiltaka í skýrslunni hversu mörgum punktum brotið varði samkvæmt reglu-

gerð um ökuferilsskrá og punktakerfi vegna umferðarlaga-brota. Sakborningur undirritar skýrsluna og fær afhent afrit hennar. Lögregla getur boðið sakborningi að ljúka þegar máli með greiðslu sektar á vettvangi. Geri sakborningur það ekki skal honum settur tiltekinn frestur í skýrslunni til að greiða hana.

□ Nú er sekt sem ákveðin er skv. 1. mgr. ekki greidd og má þá í stað saksóknar vegna brotsins fullnægja sektinni með fjárnámi eftir því sem segir í 2. mgr. 151. gr.

□ Nú telur lögreglustjóri eða héraðssaksóknari að saklaus maður hafi verið látinn gangast undir viðurlög samkvæmt þessari grein eða að málalok hafi verið fjarstæð að öðru leyti og getur hann þá innan mánaðar frá því að honum barst vitneskja um þau fellt gerðina úr gildi, enda sé þá ekki liðið ár frá málalokum.

■ **149. gr.** Nú berst lögreglustjóra kæra um brot sem heyrir undir ákærvald hans eða lögregla stendur mann að slíku broti og lögreglustjóri telur viðurlög við brotinu ekki fara fram úr sekt að tiltekinni fjárhæð samkvæmt reglugerð sem dómsmálaráðherra setur skv. 1. mgr. 151. gr., sviptingu réttinda eða upptöku eigna. Getur lögreglustjóri þá bréflaga, innan mánaðar frá því að honum barst kærán, gefið sakborningi kost á að ljúka málinu með því að gangast undir hæfileg viðurlög ásamt greiðslu sakarkostnaðar. Gangist sakborningur undir ákvörðun viðurlaga hafa þau málalok sama gildi um ítrekunaráhrif og dómur, ef því er að skipta. Hafni sakborningur þessum málalokum eða sinni ekki boði lögreglustjóra skal tekin ákvörðun um saksókn eftir almennum reglum.

□ Nú hefur sakborningur gengist skriflega undir ákvörðun sektar og sakarkostnaðar skv. 1. mgr. en ekki greitt og má þá í stað saksóknar vegna brotsins fullnægja ákvörðuninni með fjárnámi eftir því sem segir í 2. mgr. 151. gr.

□ Ríkissaksóknari lætur lögreglustjórum í té skrá yfir brot sem heimild skv. 1. mgr. nær til, ásamt leiðbeiningum um sektarfjárhæð og önnur viðurlög fyrir hverja tegund brots. Ber að láta ríkissaksóknara í té skýrslur um málalok skv. 1. mgr. eftir þeim reglum sem hann ákveður.

□ Nú telur héraðssaksóknari að saklaus maður hafi verið látinn gangast undir viðurlög samkvæmt þessari grein eða að málalok hafi verið fjarstæð að öðru leyti og getur hann þá innan mánaðar frá því að honum barst vitneskja um þau fellt gerðina úr gildi, enda sé þá ekki liðið ár frá málalokum.

■ **150. gr.** Nú eru skilyrði til að ljúka máli samkvæmt því sem segir í 1. mgr. 149. gr. og lögreglustjóri telur að hæfileg viðurlög við brotinu séu einvörðungu sekt sem fari ekki fram úr að tiltekinni fjárhæð samkvæmt reglugerð sem dómsmálaráðherra setur skv. 1. mgr. 151. gr. Getur þá lögreglustjóri gefið sakborningi kost á að ljúka málinu með greiðslu tiltekinnar sektar, en í sektarboði skal koma fram stutt lýsing á broti, hvar og hvenær það var framið og þau refsíákvæði sem það varðar við. Einnig skal koma fram í sektarboði hverjar geta orðið afleiðingar þess að því er ekki sinnt.

□ Hafni sakborningur sektarboði skv. 1. mgr. skal tekin ákvörðun um saksókn eftir almennum reglum.

□ Sinni sakborningur ekki sektarboði skv. 1. mgr. innan 30 daga eftir að það hefur verið birt skv. 156. gr. getur lögreglustjóri sent málið héraðsdómara til ákvörðunar sektar og vararefsingar. Dómari tekur ákvörðun um viðurlög með áritun á sektarboð lögreglustjóra. Slík áritun hefur sömu áhrif og dómur. Ekki er þörf á að kveðja sakborning fyrir dóm áður en máli verður lokið á þennan hátt.

□ Telji dómari hæfileg viðurlög við broti fara fram úr því sem greinir í 1. mgr. eða fyrirliggjandi gögn ekki nægileg til að sýnt sé fram á sök sakbornings hafnar hann málalokum skv. 3. mgr. með áritun sektarboðs. Er dómari ekki bundinn af slíkri ákvörðun ef til málshöfðunar kemur vegna brotsins.

□ Nú hefur máli verið lokið með ákvörðun viðurlaga skv. 3. mgr. og getur sakborningur þá krafist þess að málið verði tekið upp á ný, enda færi hann fram varnir sem gætu hafa haft áhrif á úrslit þess. Kröfu um endurupptöku skal beint til þess dómstóls þar sem máli var lokið innan fjögurra vikna frá því að sakborningi varð kunnugt um sektarákvörðun. Dómari ákveður með úrskurði hvort krafa verður tekin til greina. Fallist dómari á kröfuna fellur ákvörðun um viðurlög skv. 3. mgr. úr gildi og sætir málið upp frá því meðferð samkvæmt almennum reglum, þó án þess að ákæra hafi verið gefin út. Eftir því sem við getur átt fer að öðru leyti um kröfu um endurupptöku samkvæmt þessari málsgrein og meðferð máls, sé krafan tekin til greina, eftir ákvæðum XXIX. kafla.

□ Nú telur héraðssaksóknari að sakborningur hafi verið látinn sæta fjarstæðum málalokum og getur hann þá krafist endurupptöku málsins fyrir hlutaðeigandi dómstóli. Um meðferð þeirrar kröfu og málsins upp frá því fer eftir 5. mgr.

■ **151. gr.** Dómsmálaráðherra ákveður í reglugerð sem hann setur að fenginni tillögu ríkissaksóknara þau viðurlög, þar á meðal hámark sektar, sem lögregla getur ákveðið vegna brota skv. 1. mgr. 148. gr. Enn fremur það hámark sektar sem lög-reglustjóri getur ákveðið vegna brota skv. 1. mgr. 149. gr. og það hámark sektar sem miðað skal við í 1. mgr. 150. gr. Ráðherra getur einnig sett nánari reglur um meðferð mála skv. 148.–150. gr.

□ Lögreglustjóri getur krafist fullnustu sektar sem lögregla hefur ákveðið skv. 1. mgr. 148. gr. og ákvörðunar skv. 1. mgr. 149. gr. með aðför. Um aðförina skulu gilda reglur um aðför eftir sátt sem komist hefur á fyrir yfirvaldi.

XXIV. kafli. Ákæra, fyrirkall og birting.

■ **152. gr.** Ákærandi höfðar sakamál með útgáfu ákæru. Í henni skal greina svo glöggst sem verða má:

- þann dómstól sem málið er höfðað fyrir,
- nafn ákærða, kennitölu eða fæðingardag og heimili eða dvalarstað,

c. hver sú háttsemi er sem ákært er út af, hvar og hvenær brotið er talið framið, heiti þess að lögum og aðra skilgreiningu og loks heimfærslu þess til laga og stjórnvaldsfyrirmæla, ef því er að skipta,

d. röksemdir sem málsóknin er byggð á, ef þörf krefur, svo sem ef mál er flókið eða umfangsmikið, en röksemdafærslan skal þá vera gagnorð og svo skýr að ekki fari á milli mála hverjar sakargiftir eru,

e. kröfur um refsingu og önnur viðurlög, svo sem sviptingu réttinda og upptöku eigna, svo og kröfu um greiðslu sakarkostnaðar,

f. einkaréttarkröfur og kröfur allsherjarréttar eðlis skv. XXVI. kafla.

□ Þegar ákæra hefur verið gefin út á hendur manni nefnist hann ákærði.

■ **153. gr.** Ákærandi getur breytt eða aukið við ákæru með útgáfu framhaldsákæru til að leiðrétta augljósar villur eða ef upplýsingar, sem ekki lágu fyrir þegar ákæra var gefin út, gefa tilefni til. Framhaldsákæru skal gefa út svo fljótt sem verða má eftir að þörfin á henni er kunn, en þó í síðasta lagi tveimur vikum fyrir aðalmeðferð máls skv. 166. gr., nema ákærði samþykki að það sé gert síðar.

□ Ákærandi getur allt fram til þess að dómur er upp kveðinn afturkallað ákæru sem hann hefur gefið út eða fallið frá einstökum ákæruatriðum.

□ Nú hefur máli verið vísað frá dómi eða það verið fellt niður og verður þá nýtt mál um sama sakarefni ekki höfðað síðar en þremur mánuðum frá því að málinu var endanlega lokið á þann hátt. Skal fresturinn reiknast frá því að málinu var vísað frá dómi eða það var fellt niður í fyrsta sinn, eftir atvikum fyrir Hæstarétti.

■ **154. gr.** Ákæra skal send héraðsdómi ásamt þeim sýnilegu sönnunargögnum sem ákæruvaldið hyggst leggja fram í málinu. Ákæru á að fylgja skrá yfir gögnin og skulu þau vera í nægilega mörgum eintökum. Jafnframt á að fylgja tilkynning um það hver fari með málið fyrir ákæruvaldið, hvaða vitni það óskar eftir að verði leidd í málinu og hvaða sönnunargagna það telji nauðsynlegt að afla að öðru leyti. Tekið skal fram hvort halda beri upplýsingum um nafn og önnur persónueinkenni einstakra vitna og lögreglumanna leyndum fyrir öðrum en dómara málsins, sbr. 2. mgr. 56. gr. og 3. mgr. 65. gr.

■ **155. gr.** Eftir að héraðsdómi hefur borist ákæra ákveður dómari stað og stund þinghalds þar sem málið verður þingfest. Skal þingfesting fara fram svo fljótt sem verða má. Samhliða gefur dómari út fyrirkall á hendur ákærða sem greini stað og stund þingfestingar ásamt áskorun til hans um að sækja þing. Jafnframt skal greina þann fyrirvara sem birta skal ákæru ásamt fyrirkalli fyrir ákærða áður en mál verður þingfest og má sá fyrirvari ekki vera skemmri en þrjár sólarhringar. Telji dómari skilyrði til að mál verði dæmt að ákærða fjarstöddum, sbr. 1. mgr. 161. gr., skal þess skilmerkilega getið í fyrirkalli að fjarvist ákærða kunni að verða metin til jafns við játningu hans og að dómur kunni að ganga um málið þótt hann sæki ekki þing. Ella skal þess getið í fyrirkalli að lögregla megi færa ákærða fyrir dóm, með valdi ef með þarf, sinni hann því ekki.

□ Ef dómari telur að gallar séu á málalíbúnaði sem varðað geta frávisun skal hann benda ákæranda á þá. Hins vegar má hann ekki synja um útgáfu fyrirkalls af þeim sökum, enda er hann óbundinn af slíku álitinu við úrlausn máls.

□ Þegar dómari hefur gefið út fyrirkall skv. 1. mgr. sendir hann það ásamt ákæru til ákæranda sem hlutast til um birtingu skv. 156. gr.

■ **156. gr.** Ákæra ásamt fyrirkalli, hér eftir nefnd í einu lagi ákæra, skal birt fyrir ákærða sjálfum, sé þess kostur, en annars fyrir lögmanni hans eða öðrum lögráða manni sem fengið hefur skriflegt umboð frá honum til að taka við birtingu ellegar fyrir heimilismanni eða öðrum sem dvelur eða hittist fyrir á skráðu lögheimili hans. Þeim sem birt er fyrir er skylt að segja á sér deili.

□ Ákæra skal birt af einum lögreglumanni, fangaverði eða öðrum starfsmanni Fangelsismálastofnunar ellegar stefnuvotti nema hún sé birt á dómþingi af dómara. Skal sá sem birtingu annast votta hana með áritun á ákæru eða sérstöku vottorði. Þeim sem ákæra er birt skal afhent afrit af henni. Sé hún birt fyrir öðrum en ákærða sjálfum ber þeim, að viðlagðri sekt, að koma afriti ákæru í hendur hans, en sé þess ekki kostur þá í hendur þess sem telja má líklegastan til að koma afriti til skila í tæka tíð. Skal sá sem birtingu annast benda þeim sem birt er fyrir á þessa skyldu.

□ Ef óvíst er um dvalarstað ákærða má birta ákæru í Lögbirtingablaði með hæfilegum fyrirvara áður en mál verður

þingfest og má sá fyrirvari ekki vera skemmri en einn mánudur.

□ Við birtingu ákæru skal ákærði spurður hvort hann óski eftir verjanda og þá hverjum ef því er að skipta. Skal afstöðu ákærða getið í vottorði um birtinguna. Ákærði getur þó frestað að taka ákvörðun um verjanda þar til mál er þingfest.

□ Ákærandi skal endursenda dómara ákæru ásamt birtingarvottorði að birtingu lokinni. Að þremur sólarhringum liðnum frá birtingu ákæru er ákæranda skylt að láta þeim sem þess óskar í té afrit af henni með þeim takmörkunum sem greindar eru í 1. mgr. 16. gr.

■ **157. gr.** Hafi ákærði óskað eftir skipun verjanda við birtingu ákæru skal dómari taka ákvörðun um skipunina. Dómari sendir verjanda jafnskjótt afrit af gögnum máls og tilkynnir honum hvenær það verði þingfest.

XXV. kafli. Almenn meðferð máls fyrir dómi.

■ **158. gr.** Mál er þingfest þegar ákæra og önnur málsgögn af hálfu ákæruvaldsins eru lögð fram á dómþingi. Þingfesta má mál þótt fyrirfall hafi ekki verið gefið út ef ákærði sækir þing.

□ Nú er skylt eða heimilt að skipa ákærða verjanda og það hefur ekki verið gert fyrir þingfestingu máls og skal það þá gert við þingfestingu eða svo fljótt sem verða má. Ef skilyrði eru til þess að skipa brotþola réttargæslumann skal það gert við þingfestingu eða ef það er ekki unnt, svo sem vegna þess að ekki hefur náðst til brotþola, svo fljótt sem verða má.

■ **159. gr.** Við þingfestingu athugar dómari hvort gallar séu á máli sem geta varðað frávisun þess án kröfu. Þá þegar eða hvenær sem er eftir það getur dómari vísað máli frá dómi með úrskurði þótt engin krafa hafi komið fram um það ef hann telur svo bersýnilega annmarka á því sem ekki verði bætt úr undir rekstri þess að dómur verði ekki kveðinn upp um efni þess. Ef því er að skipta getur dómari kveðið á um frávisun máls að hluta og leyst úr efni þess að öðru leyti í dómi. Áður en máli verður vísað frá dómi skal ákæranda þó gefinn kostur á að tjá sig um málefnið munnlega, svo og ákærða hafi hann sótt þing í málinu.

□ Nú kemur fram krafa um frávisun máls að öllu leyti eða hluta við þingfestingu eða síðar undir rekstri þess og skal dómari þá á sama hátt gefa ákæranda og ákærða kost á að tjá sig um kröfuna. Dómari tekur afstöðu til kröfu um frávisun málsins með úrskurði áður en fjallað verður frekar um efni þess.

□ Nú hrindir dómari frávisunarkröfu og er hann þá ekki bundinn af þeim úrskurði ef nýjar upplýsingar koma fram síðar undir rekstri máls um þau atriði sem úrskurðað var um.

□ Nú fellir Hæstiréttur úr gildi úrskurð um frávisun máls að einhverju leyti eða öllu og skal þá héraðsdómari taka málið upp á ný eins og það stóð þegar hann tók það til úrskurðar.

■ **160. gr.** Nú sækir ákærandi ekki þing við þingfestingu máls eða á síðari stigum þess og verður þá ekkert aðhafst í því frekar á því stigi. Skal þá dómari ákveða nýtt þinghald og tilkynna ákæranda um það, en verði heldur ekki sótt þing af hans hálfu í það sinn ber að fella málið niður.

■ **161. gr.** Nú kemur ákærði ekki fyrir dóm við þingfestingu máls þótt honum hafi verið löglega birt ákæra og þess getið í fyrirfalli að mál kunni að vera dæmt að honum fjarstöddum, sbr. 1. mgr. 155. gr., og má þá leggja dóm á málið ef ekki er kunnugt um að ákærði hafi lögmat forföll og svo stendur á:

a. að brot þykir ekki varða þyngri viðurlögum en sekt,

upptöku eigna og sviptingu réttinda og dómari telur framlögð gögn nægileg til sakfellingar eða

b. að ákærði hefur komið fyrir dóm við rannsókn máls, játað skýlaust þá háttsemi sem honum er gefin að sök og dómari telur ekki ástæðu til að draga í efa að játningin sé sannleikanum samkvæm, enda verði ekki dæmd þyngri refsing en sex mánaða fangelsi.

□ Slíkum dómi getur ákærði ekki áfrýjað, en þess í stað getur hann leitað eftir endurupptöku skv. XXIX. kafla.

■ **162. gr.** Nú kemur ákærði ekki fyrir dóm við þingfestingu máls og því verður ekki lokið samkvæmt því sem í 1. mgr. 161. gr. segir og ákveður dómari þá nýtt þinghald. Skal ákærandi leggja fyrir lögreglu að færa ákærða fyrir dóm nema kunnugt sé um að hann hafi haft lögmat forföll, en í því tilviki skal lögregla boða hann til nýs þinghalds og eftir atvikum færa hann fyrir dóm með valdi, sbr. c-lið 3. mgr. 90. gr.

■ **163. gr.** Við þingfestingu máls skal ákærði spurður hvort hann játi efni ákæru rétt og honum kynnt efni framlagðra skjala ef hann er viðstaddur. Ella skal það gert í þinghaldi þegar ákærði kemur fyrst fyrir dóm eftir þingfestingu.

□ Nú sækir ákærði þing og játar þá háttsemi sem honum er gefin að sök og má þá ákærandi gefa honum kost á að ljúka máli með því að gangast undir sekt sem greiðist innan tiltekins tíma að viðlagðri vararefsingu, ásamt sakarkostnaði. Fallist ákærði á slík málalok og dómari telur viðurlög hæfileg getur hann lokið máli með ákvörðun sinni um þau viðurlög. Með sama hætti má og leysa úr kröfum á hendur ákærða um sviptingu ökuréttar og upptöku eigna.

□ Nú telur héraðssaksóknari að saklaus maður hafi fallist á viðurlög skv. 2. mgr. eða að ákærði hafi verið látinn undirgangast fjarstæð málalok að öðru leyti og getur hann þá kært málið til Hæstaréttar til ónýtingar á ákvörðuninni.

■ **164. gr.** Nú verður máli ekki lokið skv. 2. mgr. 163. gr., ákærði játar skýlaust alla þá háttsemi sem honum er gefin að sök og dómari telur ekki ástæðu til að draga í efa að játningin sé sannleikanum samkvæm. Tekur dómari þá málið þegar til dóms nema annar hvor aðila krefjist þess að fram fari aðalmeðferð í því skv. 166. gr.

□ Verði máli lokið skv. 1. mgr. þarf ekki að færa fram önnur sönnunargögn en þegar hafa verið lögð fram. Aðili getur þó óskað eftir að leggja fram sýnileg sönnunargögn. Skal aðilum gefinn kostur á að tjá sig í stuttu máli um lagaatriði máls og ákvörðun viðurlaga.

■ **165. gr.** Ef máli verður ekki lokið samkvæmt því sem að framan greinir skal gefa ákærða kost á að leggja fram skriflega greinargerð af sinni hálfu innan hæfilegs frests. Í greinargerð skulu greindar kröfur og röksemdir ákærða, svo og þau gögn sem hann leggur fram og þau vitni sem hann óskar eftir að verði leidd í málinu. Leggi ákærði ekki fram greinargerð skal hann láta uppi hvort hann hyggst leggja fram sönnunargögn og leiða vitni í málinu og þá hver þau séu.

□ Dómari getur frestað máli til að aðilar geti aflað frekari sönnunargagna ef þeir óska eftir því eða hann telur þess þörf.

□ Dómari ákveður hvort mál verði munnlega flutt eða skriflega. Dómari skal ekki ákveða skriflegan flutning máls nema aðilar óski þess og hann telji hættu á að málið skýrist ekki nægilega með munnlegum málflutningi.

□ Þegar aðilar hafa lýst því yfir að öflun sýnilegra sönnunargagna sé lokið ákveður dómari þing til aðalmeðferðar máls með hæfilegum fyrirvara. Ef tilefni gefst skal hann jafnframt taka ákvörðun um það hvort aðalmeðferð fari fram fyrir lukt-

um dyrum, hvort vitni skuli gefa skýrslu án þess að það þurfi að skýra frá nafni sínu í heyranda hljóði og hvort ákærði og málflytjendur skuli víkja úr þinghaldi meðan vitni gefur skýrslu. Dómara er rétt að inna aðila eftir því hve langan tíma þeir þurfi fyrir málflytningu við aðalmeðferð og ákveður dómari síðan lengd hennar í ljósi þess.

□ Heimilt er að taka skýrslu af ákærða eða vitnum áður en aðalmeðferð hefst, enda verði sá sem skýrslu á að gefa fyrir-sjáanlega fjarverandi vegna lögmætra forfalla.

■ **166. gr.** Við aðalmeðferð máls fara að jafnaði fram í einni lotu skýrslutökur og munnlegur flutningur máls. Ákærði á rétt á að vera við aðalmeðferð máls. Dómari getur þó ákveðið að hann víki af þingi meðan skýrsla er tekin af öðrum sem eru ákærðir í málinu eða meðan vitni gefur skýrslu, sbr. 123. gr.

□ Aðalmeðferð hefst með því að ákærandi gerir stuttlega grein fyrir ákæru og hvaða gögnum hún er studd, en síðan gefst ákærða kostur á að gera stuttar athugasemdir af sinni hálfu. Því næst skal tekin skýrsla af ákærða. Ef hann jatar að hafa framið það brot sem hann er ákærður fyrir ákveður dómari í samráði við málflytjendur hvort og þá að hve miklu leyti þörf er frekari sönnunarfærslu. Síðan eru teknar skýrslur af vitnum og gengið á vettvang ef því er að skipta.

□ Að loknum skýrslutökum fer fram munnlegur flutningur máls. Ákærandi talar fyrst, því næst sá sem fer með kröfu skv. XXVI. kafla ef því er að skipta og síðan ákærði. Að því loknu geta þeir í sömu röð fært fram andsvör af sinni hálfu. Flytji verjandi málið fyrir ákærða er honum sjálfum heimilt að taka stuttlega til máls í lok aðalmeðferðar. Dómari stýrir málflytningu og gætir þess að ræðumaður haldi sig við efnid og að málflytningur sé glöggur og fari ekki út fyrir þau mörk sem sæmandi er í þinghaldi. Dómari getur takmarkað málfrelsi eða stöðvað málflytning þess sem lagar sig ekki að áminningum hans eða fer að mun fram úr þeim tíma sem hefur verið áætlað að málflytningur hans muni taka. Að loknum málflytningi er málið tekið til dóms.

■ **167. gr.** Nú er mál skriflega flutt og skal þá taka skýrslur af ákærða og vitnum áður en málflytningur hefst. Síðan skal gefa ákæranda kost á að skila sókn til viðbótar ákæru. Að því búnu gefst ákærða kostur á að skila vörn til viðbótar greinargerð ef því er að skipta. Skriflegum andsvörum má skila einu sinni af hálfu hvors aðila. Að loknum málflytningi er málið tekið til dóms.

■ **168. gr.** Nú telur dómari eftir dómtöku máls nauðsynlegt að fram komi frekari gögn ellegar að spyrja þurfi ákærða eða vitni nánar. Skal hann þá kveðja aðila fyrir dóm og eftir atvikum leggja spurningar fyrir þá og beina því til ákæranda að afla frekari gagna eða leiða tiltekin vitni fyrir dóm. Fresta má málinu eftir þörfum, en að því búnu gefur dómari aðilum kost á að gera athugasemdir til viðbótar fyrri málflytningi sínum og tekur málið til dóms á ný.

■ **169. gr.** Nú hafa fleiri mál verið höfðuð gegn ákærða fyrir sama dómstóli og getur dómari þá ákveðið, ef hann telur það hagkvæmt, að sameina mál þessi og reka þau og dæma sem eitt mál.

□ Nú hefur mál verið höfðuð í einu lagi gegn fleiri en einum og getur dómari þá eftir ósk aðila eða af sjálfsdáðum ákveðið að skilja málið í sundur og dæma sérstaklega mál eins eða fleiri ákærðu ef það þykir hentugra og horfa til fyltis og sparnaðar.

■ **170. gr.** Mál verður fellt niður ef:

a. ákærði fellur frá meðan á málsmeðferð stendur, nema ákveða megi sekt eða upptöku eigna úr dánarbúi hans,

b. ákærandi afturkallar ákæru áður en dómur gengur,

c. ákærandi sækir ekki þing eftir því sem fyrir er mælt í 160. gr.,

d. saksókn er háð kröfu brotþola og hann fellur frá henni áður en héraðsdómur er kveðinn upp, nema ákærandi telji rétt að halda málinu áfram vegna almannahagsmuna.

□ Mál skal fella niður með bókun í þingbók nema ágreiningur risi um hvort það verði gert, sem dómari tekur þá afstöðu til með úrskurði. Kveðið skal á um sakarkostnað í bókuninni og hefur sú ákvörðun sama gildi og dómur um það efni.

■ **171. gr.** Hraða skal meðferð máls eftir föngum.

□ Ekki skiptir máli hvenær yfirlýsingar, mótmæli og sönnunargögn koma fram undir rekstri máls.

XXVI. kafli. Einkaréttarkröfur o.fl.

■ **172. gr.** Brotþoli og hver sá annar sem telur sig hafa öðlast kröfu að einkarétti á hendur sakborningi vegna refsiverðrar háttsemi hans getur leitað dóms um hana í sakamáli eftir því sem nánar er ákveðið í þessum kafla.

□ Ef háttsemi sakbornings er auk refsíbyrgðar talin hafa leitt af sér kröfu allsherjarréttar eðlis getur það stjórnvald sem hlut á að máli leitað dóms um hana á sama hátt og í 1. mgr. greinir.

□ Sá sem neytir heimildar skv. 1. eða 2. mgr., hér eftir nefndur kröfuhafi, verður ekki aðili að sakamáli nema að því leyti einu sem varðar kröfu hans.

■ **173. gr.** Kröfu skv. 1. eða 2. mgr. 172. gr. skal komið á framfæri við lögreglu meðan á rannsókn máls stendur eða við ákæranda áður en ákæra er gefin út. Heimilt er og að koma kröfu á framfæri við ákæranda eftir útgáfu ákæru ef fullnægt er skilyrðum 1. mgr. 153. gr. til útgáfu framhaldsákæru í máli eða ákærði samþykki, enda sé að öðru leyti fullnægt skilyrðum þess að hafa megi slíka kröfu uppi í málinu.

□ Kröfuhafi skal láta af hendi við lögreglu eða ákæranda skriflega greinargerð um kröfu sína þar sem getið skal eftirfarandi atriða:

a. nafns kröfuhafa, heimilis og kennitölu, svo og sömu atriða varðandi fyrirvarsmann hans ef því er að skipta,

b. nafns réttargæslumanns eða annars lögmans kröfuhafa í málinu ef hann gætir ekki hagsmuna sinna sjálfur eða fyrirvarsmáður hans,

c. dómkrafna kröfuhafa, sem skulu úr garði gerðar á sama hátt og í stefnu í einkamáli,

d. skýringa á aðild kröfuhafa að kröfunni ef um annan er að ræða en brotþola,

e. málsástæðna sem krafa er reist á,

f. tilvísunar til helstu lagaákvæða eða réttarreglna sem málalíbúnaður er studdur við.

□ Með greinargerð skv. 2. mgr. skulu fylgja þau gögn sem varða málalíbúnað kröfuhafa og ekki liggja þegar fyrir í sakamálinu.

□ Ef kröfu er komið á framfæri við lögreglu áður en rannsókn máls er lokið skal hún kynnt sakborningi og leitað afstöðu hans til hennar sé þess kostur. Berist krafa síðar getur ákærandi falið lögreglu að fara með hana á sama veg.

□ Þegar ákvörðun hefur verið tekin um saksókn skal ákærandi gæta að því hvort krafan sé réttilega úr garði gerð og henni fylgi nauðsynleg gögn, en hann getur veitt kröfuhafa skamman frest til að bæta úr slíkum anmörkum á henni. Ákærandi getur kröfunnar í ákæru eða eftir atvikum fram-

haldsákæru og lætur greinargerð um hana og önnur gögn fylgja ákærinni til héraðsdóms, sbr. 154. gr.

■ **174. gr.** Ef krafa skv. 1. eða 2. mgr. 172. gr. er höfð uppi í sakamáli skal dómari láta afrit af greinargerð um hana fylgja ákæru ásamt fyrirkalli til birtingar fyrir ákærða. Þegar birt hefur verið skal dómari tilkynna kröfuhafa um stað og stund þegar málið verður þingfest.

□ Við þingfestingu máls skal leggja fram greinargerð um kröfuna ásamt meðfylgjandi gögnum. Nú sækir kröfuhafi ekki þing við þingfestingu eða þegar málið er tekið fyrir á síðari stigum og skal þá krafan felld niður nema hann hafi lögmæt forföll eða ákærandi hafi tekið að sér að mæta fyrir hans hönd í þinghaldinu.

□ Undir rekstri máls skal dómari gæta að því af sjálfsdáðum á sama hátt og í einkamáli hvort einhverjir þeir annmarkar séu á kröfu sem valdið gætu því að vísa beri henni frá dómi. Telji hann svo vera eða krefjist ákærði þess að kröfunni verði vísað frá dómi skuldbindingu málsins gefinn kostur á að tjá sig um það á dómþingi ásamt kröfuhafa. Ef dómari vísar kröfunni frá dómi eða hafnar kröfu ákærða um frávísun skal hann gera það með úrskurði.

□ Kröfuhafi hefur einn forræði á kröfunni á sama hátt og ef hann hefði hana uppi í einkamáli. Honum er heimilt á öllum stigum máls að falla frá henni en dómari getur þá gert honum eftir kröfu ákærða að greiða ómaksþóknun vegna kostnaðar sem sérstaklega hefur fylgt því að halda uppi vörnum gegn kröfunni. Kröfuhafi og ákærði geta gert dómsátt um kröfuna eftir sömu reglum og gilda um slíka sátt í einkamáli án tillits til þess hvort hún hafi verið höfð uppi á þann hátt sem greinir í 173. gr.

□ Verði kröfu ekki vísað frá dómi, sé ekki fallið frá henni eða hún felld niður ellegar gerð sátt um hana skal dómari tilkynna kröfuhafa á sannanlegan hátt um þinghöld í málinu.

■ **175. gr.** Nú viðurkennir ákærði ekki kröfu sem gerð er á hendur honum skv. 1. eða 2. mgr. 172. gr. og dómari telur að meðferð hennar geti leitt til teljandi tafa eða óhagræðis við rekstur máls og getur hann þá á öllum stigum þess fram til munnlegs málfutnings ákveðið að skilja hana frá öðrum þáttum málsins og víkja henni til meðferðar fyrir dómi í sérstöku einkamáli. Áður en slík ákvörðun er tekin skal þó dómari gefa aðilum og kröfuhafa kost á að tjá sig um það atriði.

□ Nú stendur svo á sem í 1. mgr. segir og um er að ræða kröfu um skaðabætur og má dómari þá ákveða að láta við það sitja að einvörðungu verði dæmt um bótaskyldu í sakamálinu. Samhliða getur hann ákveðið að víkja kröfu um bótafjárhæð til meðferðar fyrir dómi í sérstöku einkamáli skv. 1. mgr.

□ Taki dómari ákvörðun um að víkja kröfu til meðferðar í einkamáli skv. 1. eða 2. mgr. skal krafan tekin til meðferðar fyrir sama dómstóli eins og einkamál hefði verið þingfest um hana. Hafi ákærði ekki lagt fram greinargerð í sakamálinu skv. 1. mgr. 165. gr. skal hann í fyrsta þinghaldi í einkamálinu fá frest til að taka þar til varna. Að öðru leyti verður málið rekið upp frá því eftir almennum reglum um meðferð einkamála.

■ **176. gr.** Nú er kröfu skv. 1. eða 2. mgr. 172. gr. ekki vísað frá dómi, frá henni fallið, hún felld niður, sátt gerð um hana eða henni vikið til meðferðar í einkamáli og á þá kröfuhafi rétt á að láta málið til sín taka að því er hana varðar, þar á meðal að leggja fram gögn til stuðnings henni. Kröfuhafa er og heimilt að beina því til dómara að tiltekna spurningar verði við munnlega sönnunarfærslu lagðar fyrir ákærða,

vitni eða kröfuhafa sjálfan um atriði sem sérstaklega varða kröfuna, svo og að flytja málið munnlega um hana eina.

□ Nú er sakamál fellt niður, því vísað frá dómi eða ákærði sýknaður með dómi án þess að það hafi verið vegna þess að hann sé talinn ósakhæfur og skal þá dómari vísa kröfu skv. 1. eða 2. mgr. 172. gr. af sjálfsdáðum frá dómi. Skal það gert í dómi eða að öðrum kosti með úrskurði, þar á meðal ef málið er fellt niður.

□ Ef leyst er úr kröfu að efni til skal afstaða tekin til hennar á sama hátt og gert yrði í einkamáli. Dæma má ákærða til greiðslu málskostnaðar vegna kröfunnar, enda hafi þess verið krafist, nema um sé að ræða kröfu brotþola sem hefur fengið sér skipaðan réttargæslumann.

XXVII. kafli. Afbrigðileg meðferð máls fyrir dómi.

■ **177. gr.** Að því leyti sem mál koma til úrlausnar fyrir héraðsdómi samkvæmt þessum lögum, án þess að handhafi ákæruvalds hafi höfðað mál eftir því sem mælt er fyrir um í 1. gr. eða farið sé með þau eftir XV. kafla, skulu þau rekín samkvæmt ákvæðum þessa kafla, þar á meðal þau mál sem getið er sérstaklega í 1. mgr. 2. gr.

■ **178. gr.** Mál skv. 177. gr. skal lagt fyrir héraðsdóm með skriflegri kröfu, þar sem greina skal frá eftirfarandi:

a. nafni þess sem leggur málið fyrir dóm ásamt heimili, svo og kennitölu ef ekki er um stjórnvald að ræða,

b. hver fari með málið af hálfu hans,

c. hvert málefnið eða erindið sé ásamt nafni, heimilisfangi og eftir atvikum kennitölu þess sem krafan beinist að,

d. hvers sé krafist í málinu,

e. hver atvik séu að baki kröfunni,

f. á hvaða rökum og réttarreglum krafan sé reist.

□ Kröfunni skulu fylgja nauðsynleg gögn. Henni skal beint til viðeigandi héraðsdóms, sbr. 51. gr.

□ Þegar dómara hefur borist krafa skal hann kanna hvort lagaheimild standi til að taka hana til meðferðar. Telji hann svo ekki vera skal hann þegar í stað vísa málinu frá dómi með úrskurði, en ella ákveður hann stað og stund til þinghalds til að þingfesta málið. Dómari tilkynnir þessa ákvörðun þeim sem kröfuna gerði og telst hann upp frá því sóknaraðili máls. Skal ákvörðunin jafnframt tilkynnt varnaraðila með sannanlegum hætti sé um hann að ræða nema krafa sé gerð um aðgerð við rannsókn sakamáls og vitneskja varnaraðila um hana gæti spillt fyrir rannsókn, sbr. 1. mgr. 104. gr.

■ **179. gr.** Ef sóknaraðili mætir ekki á dómþingi þegar þingfesta á mál verður það ekki gert. Ella verður málið þingfest með því að gögn þess eru lögð þar fram.

□ Standi enginn til varnaraðildar í máli, hafi varnaraðili ekki verið kvaddur á dómþingi eða hann sækir ekki þing samkvæmt kvaðningu skal gefa sóknaraðila kost á að gera munnlega grein fyrir málinu og leggja fram frekari gögn. Jafnframt má veita honum frest til að afla frekari gagna. Að lokinni gagnaöflun skal krafa sóknaraðila tekin til úrlausnar.

□ Ef varnaraðili sækir þing við þingfestingu máls skulu honum fengin afrit af skjölum þess. Má veita honum frest til að kynna sér málgögn og undirbúa málsvörn, en að öðru jöfnu skal síðan fara fram munnleg sókn og vörn í málinu. Að því búnu leysir dómari úr kröfu sóknaraðila með úrskurði.

□ Meðferð mála samkvæmt þessum kafla fer að öðru leyti eftir ákvæðum laga þessara um almenna meðferð mála eftir því sem við getur átt.

XXVIII. kafli. Dómsúrlausnir héraðsdóms.

■ **180. gr.** Hvorki má dæma ákærða fyrir aðra hegðun en þá

sem í ákæru greinir né heldur dæma aðrar kröfur á hendur honum. Þó má sakfella ákærða þótt aukaatriði brots, svo sem staður og stund þess, séu ekki skýrt eða rétt greind, enda telji dómari að vörn hafi ekki verið áfátt þess vegna. Dómari getur gefið aðilum færi á að tjá sig um atriði að þessu leyti, ef þurfa þykir. Með sömu skilyrðum er dómara og rétt að dæma eftir öðrum refsiaðkvæðum en fram koma í ákæru, þó aldrei aðrar kröfur en þar greinir.

□ Að öðru leyti er dómari óbundinn af kröfum aðila og yfirlýsingum nema þær varði kröfu skv. XXVI. kafla.

■ **181. gr.** Að því leyti sem önnur ákvæði laga þessara mæla ekki á annan veg og ágreiningur er ekki uppi tekur dómari afstöðu til atriða sem varða rekstur máls með ákvörðun sem verður eftir atvikum skráð í þingbók. Slík atriði má einnig leiða til lykta með ákvörðun þótt ágreiningur sé um þau ef ágreiningsefnið sætir ekki kærui til Hæstaréttar.

□ Dómari leysir úr öðrum atriðum sem ráða þarf til lykta fyrir dómstöku máls með úrskurði. Úrskurð skal kveða upp þegar í stað í þinghaldi ef unnt er en að öðrum kosti svo fljótt sem verða má.

□ Úrskurður skal vera skriflegur og skráður í þingbók eða dómabók. Dómari skal færa rök fyrir niðurstöðu sinni í úrskurði án þess að greina frekar en þörf er á samhengis vegna frá atvikum máls eða rökstuðningi aðila. Niðurstaðan skal síðan dregin saman í úrskurðarorðum.

□ Feli úrskurður í sér lokaniðurstöðu máls, sem rekið er eftir ákvæðum XXV. eða XXVII. kafla, skulu forsendur fylgja úrskurðarorðum með sama hætti og ef um dóm væri að ræða. Ef máli er vísað frá dómi án kröfu eða það er fellt niður má dómari þó láta við það sitja að greina í forsendum úrskurðar frá þingfestingardeggi máls, ákæru, ákærða, kröfum hans og rökstuðningi fyrir niðurstöðu.

□ Dómari getur breytt ákvörðun sinni um atriði varðandi rekstur máls, svo og úrskurði sem felur ekki í sér lokaniðurstöðu þess.

■ **182. gr.** Þegar máli lýkur með viðurlagaákvörðun dómara skv. 2. mgr. 163. gr. skal hún færð í þingbók og skýrlega tekið þar fram að með henni sé málinu lokið með því að ákærði sæti nánar tiltekinni refsingu og eftir atvikum öðrum refsikenndum viðurlögum. Skal einnig tekið fram hvernig fari um sakarkostnað.

□ Viðurlagaákvörðun hefur sömu áhrif og dómur, þar á meðal um ítrekunaráhrif ef því er að skipta.

■ **183. gr.** Nú verður mál ekki fellt niður, því vísað frá dómi eða lokið með viðurlagaákvörðun skv. 182. gr. og skal þá saminn skriflegur dómur þar sem forsendur fylgja dómorsorðum.

□ Í dómi skal greina dómstól og nafn dómara eða nöfn ef fleiri en einn dæma málið, svo og stað og stund dómssuppkvaðningar. Síðan skal greina svo stutt og glöggt sem verða má:

- a. nafn, kennitölu eða fæðingardag og heimili ákærða,
- b. hver hafi gefið út ákæru og hvenær og hvert meginefni hennar sé,
- c. hvers krafist sé í málinu,
- d. hver málsatvik séu í aðalatriðum,
- e. við hvaða sönnunargögn og rök hvert ákæruatriði sé stutt og hvaða andsvör ákærði færi við þeim ef því er að skipta,
- f. röksemdir dómara fyrir því hvað teljist sannað í málinu og með hverjum hætti,

g. röksemdir dómara fyrir niðurstöðu um önnur atriði máls, þar á meðal um viðurlög,

h. sakarkostnað.

□ Í dómorsorðum skulu niðurstöður máls dregnar saman.

□ Þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. má í máli sem farið er með skv. 164. gr. láta nægja að skírskota í dómi til ákæru í stað þess að lýsa málsatvikum og geta þess jafnframt að málið sé dæmt samkvæmt skýlausri játningu ákærða. Það sama má gera í öðrum tilvikum þar sem ekki er deilt um verknáðarlýsingu í ákæru. Í máli sem farið er með skv. 161. gr. má á sama hátt í dómi skírskota til ákæru og taka fram að ákærði hafi ekki sótt þing þótt þess hafi verið getið í fyrirfalli að málið kynni að verða dæmt að honum fjarstöddum.

□ Samkvæmt kröfu ákæruvaldsins getur dómari ákveðið í dómi að ákvörðun um missi réttinda komi þegar til framkvæmda og án tillits til áfrýjunar ef það telst nauðsynlegt til verndar lífi, heilsu eða eignum einstakra manna eða almennings, óviðurkvæmilegt má telja að dómfelldi haldi réttindum að gengnum dómi eða lög bjóða að áfrýjun fresti ekki áhrifum réttindamissis. Á sama hátt má ákveða í dómi að áfrýjun fresti ekki dómssákvæðum skv. 62., 63., 65. eða 67. gr. almennra hegningarlaga. Ákæruvaldið getur gert kröfu um dómssákvæði sem þessi allt fram að dómstöku máls.

■ **184. gr.** Dómur skal kveðinn upp svo fljótt sem unnt er. Hafi dómur ekki verið kveðinn upp í máli sem var munnlega flutt innan fjögurra vikna frá því að það var dómtekið skal það flutt að nýju nema dómari og aðilar telji það óþarft.

□ Ef dómur er fjölskipaður og mál munnlega flutt skulu allir dómendur hafa hlýtt á flutning þess. Geti þeir ekki allir lokið dómi á mál skal nefna dómara í stað þess sem hefur misst við og endurtaka munnlegan flutning máls. Dómendur ræða um niðurstöðu máls fyrir luktum dyrum og ræður afl atkvæða úrslitum um hvert atriði. Nú verður dómari í minni hluta um eitthvert atriði og skal hann þá allt að einu taka þátt í ályktun um önnur atriði, en ágreiningsatriðis skal þá getið í dómi. Formaður dóms stýrir atkvæðagreiðslu og sér um samningu dóms.

■ **185. gr.** Dómari tilkynnir aðilum hvar og hvenær dómur verði kveðinn upp nema farið hafi verið með mál skv. 161. gr. Við uppkvaðningu skal lesa upp dómorsorð á dómþingi. Eins skal farið að við uppkvaðningu úrskurðar sem felur í sér lokaniðurstöðu máls.

□ Endurrit af dómi eða úrskurði skal að öðru jöfnu vera til reiðu við uppkvaðningu hans.

□ Ef ákærði sækir þing við uppkvaðningu dóms telst dómurinn birtur fyrir honum, enda standi honum þegar til boða endurrit dómsins. Nú verður dómur ekki birtur á þann hátt á dómþingi og ákærða eru þar gerð önnur eða þyngri viðurlög en sekt eða upptaka eigna sem svarar til áfrýjunarfjárhæðar í einkamáli og skal þá ákærandi birta honum dóm. Fer þá um birtingu dóms eftir því sem segir í 156. gr. Ella þarf ekki að birta dóm þótt ekki sé sótt þing af hálfu ákærða við uppkvaðningu hans.

□ Ekki má fullnægja ákvæði í dómi um refsingu og önnur viðurlög fyrr en afráðið er hvort honum verði áfrýjað, sbr. þó 5. mgr. 183. gr. Með sama skilorði frestar áfrýjun fullnustu dóms um refsingu og önnur viðurlög.

■ **186. gr.** Dómur er bindandi um úrslit sakarefnis fyrir ákærða, ákæruvaldið og aðra um þau atriði sem þar eru dæmd að efni til.

□ Krafa sem dæmd hefur verið að efni til verður ekki borin

afur undir sama eða hliðsettan dómstól framar en í lögum þessum segir. Nýju máli um slíka kröfu skal vísað frá dómi.

□ Dómur er bindandi fyrir dómara þegar hann hefur verið kveðinn upp. Dómara er þó heimilt að leiðrétta ritvillur, reikningssekkjur, nafnssekkjur og aðrar bersýnilegar villur í dómi, enda láti hann aðilum sem hafa fengið endurrit af dómi í té nýtt endurrit án tafar.

□ Dómur hefur fullt sönnunargildi um þau málsatvik sem í honum greinir þar til það gagnstæða er sannað.

5. þáttur. Endurupptaka og málskot.

XXIX. kafli. Endurupptaka útivistarmáls í héraði.

■ **187. gr.** Nú hefur ákærði ekki sótt þing við þingfestingu máls fyrir héraðsdómi og því hefur verið lokið með dómi samkvæmt því sem segir í 161. gr. Getur hann þá innan fjögurra vikna frá því að dómur var birtur fyrir honum eða dómur var kveðinn upp ef birtingar var ekki þörf skv. 3. mgr. 185. gr. krafist þess að málið verði tekið upp á ný fyrir héraðsdómi, enda berist beiðni hans um endurupptöku innan þess frests.

□ Ákærði getur ekki beiðst endurupptöku ef dómi hefur þegar verið áfrýjað til Hæstaréttar af ákærvaldsins hálfu að því er hann varðar.

□ Þegar frestur skv. 1. mgr. er liðinn verður mál ekki tekið upp á ný nema með ákvörðun Hæstaréttar skv. XXXII. kafla.

■ **188. gr.** Skriflegri beiðni ákærða um endurupptöku skal beint til þess dómstóls þar sem útivistardómur gekk. Í henni skal skýrlega greint frá því hvaða mál hún varðar, hverra breytinga ákærði krefjist á fyrri málsúrslitum og á hvaða sönnunargögnum, rökum og réttarreglum sú krafa sé byggð.

□ Ef beiðni er ófullnægjandi, hún berst röngum dómstóli eða dómari telur að skilyrðum 187. gr. sé ekki fullnægt synjar hann þegar í stað um endurupptöku, en úrskurður skal kveðinn upp um synjunina ef krafist er. Að öðrum kosti boðar dómari ákæranda og ákærða fyrir dóm til að taka beiðnina fyrir.

□ Sæki ákærði ekki þing þegar beiðni hans er tekin fyrir telst hún fallin niður.

□ Haldi ákærandi uppi andmælum gegn beiðni um endurupptöku skal leyst úr þeim með úrskurði áður en lengra er haldið. Að öðrum kosti tekur dómari málið upp á ný með bókun í þingbók.

■ **189. gr.** Nú hefur mál verið endurupptekið og falla þá niður réttaráhrif dóms þar til því er lokið á ný í héraði. Frá þessu getur dómari þó vikið samkvæmt kröfu ákæranda, enda standi svo á sem um ræðir í 5. mgr. 183. gr.

□ Upphaflegur dómi í málinu verður ekki áfrýjað til Hæstaréttar eftir að það er endurupptekið nema endurupptöku ljúki með því að dómurinn standi óhaggaður skv. 2. mgr. 190. gr. og ákærvaldið áfrýi.

■ **190. gr.** Þegar endurupptaka er ráðin verður farið með mál eftir almennum reglum laga þessara frá því stigi þegar það var upphaflega þingfest.

□ Hverfi ákærði frá kröfu um endurupptöku eða falli þingsókn niður af hans hálfu á ný án þess að hann hafi lagt fram greinargerð skv. 1. mgr. 165. gr. lýkur henni með bókun dómara í þingbók um að upphaflegur dómur standi óhaggaður nema ákærandi krefjist þess að málið sæti frekari meðferð.

□ Mál verður ekki endurupptekið öðru sinni eftir ákvæðum þessa kafla.

■ **191. gr.** Nú hefur mál verið endurupptekið án þess að því hafi verið lokið samkvæmt því sem segir í 2. mgr. 190. gr. eða að það hafi verið fellt niður. Skal þá dómari ákveða ákærða

viðurlög skv. 182. gr. eða leggja á það dóm á nýjan leik nema því verði vísað frá dómi með úrskurði. Fellur þá fyrri dómur sjálfkrafa úr gildi.

□ Þegar máli lýkur samkvæmt því sem segir í 1. mgr. skal dómari kveða í einu lagi á um sakarkostnað vegna málsins í heild.

□ Áfrýja má dómi til Hæstaréttar eftir endurupptöku máls samkvæmt almennum reglum laga þessara.

XXX. kafli. Kæra.

■ **192. gr.** Úrskurðir héraðsdómara um eftirfarandi sæta kæru til Hæstaréttar, sbr. þó 2. mgr.:

a. hvort hann víki sæti í máli,
b. hvort loka eigi þinghaldi eða leggja bann við opinberri frásögn af því sem þar fer fram,
c. synjun um að láta af hendi afrit af gögnum eða veita leyfi til að hlýða á upptöku úr þinghaldi,
d. atriði varðandi réttindi sakbornings, verjanda hans eða lögmanns við rannsókn máls,

e. atriði varðandi réttindi brotþola eða réttargæslumanns hans við rannsókn máls,

f. atriði varðandi skýrslutöku af sakborningi, brotþola eða öðrum vitnum við rannsókn máls,

g. heimild til að leggja hald á muni eða hvort því verði aflétt,

h. heimild til leitar og annarra aðgerða skv. X. kafla, svo og framkvæmd þeirra aðgerða,

i. heimild til aðgerða skv. XI. kafla,

j. heimild til réttarkrufningar,

k. kyrrsetningu á eignum,

l. gæsluvarðhald og aðrar ráðstafanir skv. XIV. kafla, þar á meðal tilhögun gæsluvarðhaldsvistar,

m. synjun um að fara með rannsóknarmál án þess sakborningur eða annar sá sem það varðar verði kvaddur fyrir dóm,

n. atriði varðandi skýrslugjöf ákærða eða vitnis fyrir dómi,

o. atriði varðandi matsgerðir,

p. heimild til að leggja fram sönnunargagn, skyldu til að láta það af hendi til framlagningar í máli eða hald til að fylgja þeirri skyldu eftir,

q. synjun um heimild til að afla sönnunargagna fyrir öðrum dómi,

r. synjun um endurupptöku máls sem lokið hefur verið með áritun sektarboðs,

s. að frestur skuli veittur,

t. að máli sé vísað frá dómi,

u. að kröfu skv. XXVI. kafla sé vísað frá dómi,

v. hvort mál verði fellt niður,

w. málefni sem sæta meðferð skv. XXVII. kafla,

x. synjun um endurupptöku dæmds máls,

y. réttarfarssekt.

□ Eftir að aðalmeðferð máls er hafin verður úrskurði héraðsdómara ekki skotið til æðra dóms nema úrskurður sé um:

a. frávisun máls, niðurfellingu þess eða frestun,

b. þvingunarráðstafanir skv. IX., X., XI., XII. og XIV. kafla,

c. hvort vitni eða matsmaður verði leiddur fyrir dóm, spurning verði lögð fyrir hann eða honum gert að svara henni,

d. atriði sem varða annars hagsmuni manns sem ekki á aðild að málinu.

□ Úrskurður héraðsdómara verður ekki kærður ef athöfn sem þar er kveðið á um hefur þegar farið fram eða ástand sem leitt hefur af úrskurðinum er þegar um garð gengið.

□ Nú hefur úrskurður verið kærður og svo fer sem í 3. mgr. segir eftir þann tíma en áður en dómur er felldur í kærumálinu og skal þá vísa því frá Hæstarétti.

■ **193. gr.** Héraðsdómari leiðbeinir þeim sem ekki nýtur aðstoðar lögmanns um rétt til að kæra úrskurð og um kærufrest.

□ Nú vill maður kæra úrskurð og skal hann þá lýsa því yfir innan þriggja sólarhringa frá því að hann fékk vitneskju um úrskurðinn. Sé kæru lýst yfir á dómþingi má kærandi láta við það sitja að bókað verði um hana í þingbók, þar á meðal í hvaða skyni kært er. Að öðrum kosti skal hann afhenda héraðsdómara skriflega kæru þar sem greint skal frá því hvaða úrskurður sé kærður, kröfu um breytingu á honum og ástæður sem kæra er reist á. Skriflegri kæru skulu fylgja ný gögn sem kærandi hyggst bera fyrir sig, enda sé í kæru getið hvað sanna eigi með þeim.

□ Sé ekki kært innan þess frests sem settur er í 2. mgr. getur sá sem kæra vill leitað eftir leyfi Hæstaréttar til þess, en afhenda skal hann héraðsdómara skriflega kæru áður en það verður gert. Um þá leyfisbeiðni og meðferð hennar fer samkvæmt því sem segir í 200. gr.

□ Kæra úrskurðar um aðgerðir skv. IX., X., XI., XII. og XIV. kafla frestar ekki framkvæmdum í máli. Þegar öðruvísi stendur á frestar kæra framkvæmdum við rannsókn eða málsmeðferð nema héraðsdómari fallist á kröfu um annað.

■ **194. gr.** Ef héraðsdómari telur annmarka vera á kæru getur hann gefið kæranda skamman frest til að bæta úr henni. Að öðrum kosti sendir héraðsdómari kærana til Hæstaréttar svo fljótt sem verða má ásamt endurritum úr þingbók og öðrum gögnum málsins sem varða kæruefnið nema hann telji rétt að fella sjálfur úrskurð sinn úr gildi. Gögnin sendir héraðsdómari í fjórriti ásamt athugasemdum sínum ef hann vill.

□ Nú hefur kæru ekki verið lýst yfir í þinghaldi að viðstöddum gagnaðila kæranda og skal héraðsdómari þá tilkynna gagnaðilanum tafarlaust um hana, enda hafi ekki verið farið með málið án þess að honum væri kunnert um það. Hafi héraðsdómari ekki þegar sent Hæstarétti kærumálið getur hann um leið gefið gagnaðilanum kost á að afhenda sér skriflega greinargerð sem geymi kröfur hans og röksemdir. Heimilt er að láta skrifleg gögn fylgja þeirri greinargerð, enda sé þess getið þar hvað sanna eigi með þeim. Hafi greinargerð ekki verið afhent héraðsdómara áður en hann sendir Hæstarétti málgögnin skal henni beint til réttarins.

□ Aðilar kærumáls geta hvor eða hver fyrir sitt leyti sent Hæstarétti greinargerð með því efni sem greinir í 2. mgr. ásamt nýjum gögnum innan sólarhrings eftir að málið hefur borist réttinum. Aðili skal samhliða því senda gagnaðila sínum afrit af greinargerðinni, enda hafi ekki verið farið með málið fyrir héraðsdómi án þess að honum væri kunnert það.

■ **195. gr.** Að liðnum fresti skv. 3. mgr. 194. gr. eða þegar greinargerðir hafa borist Hæstarétti getur hann lagt dóm á kærumál. Tekið skal tillit til greinargerða eða gagna sem berast eftir að fresturinn er liðinn svo framarlega sem málinu er þá ekki lokið.

□ Hæstiréttur leggur dóm á kærumál á grundvelli skriflegra gagna en getur þó ákveðið að það verði munnlega flutt. Dómur skal kveðinn upp svo fljótt sem kostur er.

□ Hæstiréttur skal tilkynna héraðsdómara og aðilum kærumáls sem hafa látið það til sín taka fyrir réttinum um úrslit þess.

□ Að öðru leyti en að framan greinir verður reglum um áfrýjunarmál beitt um kærumál eftir því sem átt getur við.

XXXI. kafli. Áfrýjun.

■ **196. gr.** Með þeim takmörkunum sem leiðir af öðrum ákvæðum laga þessara er heimilt að áfrýja héraðsdómi til Hæstaréttar til þess að fá:

a. endurskoðun á ákvörðun viðurlaga,

b. endurskoðun á niðurstöðum sem byggðar eru á skýringu eða beitingu réttarreglna,

c. endurskoðun á niðurstöðum sem byggðar eru á mati á sönnunargildi annarra gagna en munnlegs framburðar fyrir héraðsdómi,

d. ómerkingu á dómi og heimvísun máls,

e. frávísun máls frá héraðsdómi.

□ Við áfrýjun dóms er jafnframt heimilt að leita endurskoðunar á úrskurðum sem kveðnir hafa verið upp og ákvörðunum sem teknar hafa verið undir rekstri máls í héraði.

□ Nú er héraðsdómi áfrýjað í einhverjum þeim tilgangi sem um ræðir í 1. mgr. og er þá um leið heimilt að leita endurskoðunar á niðurstöðum hans um kröfu skv. XXVI. kafla, enda hafi verið leyst úr henni að efni til og ákærði eða kröfuhafi hafi krafist endurskoðunar fyrir sitt leyti. Verði héraðsdómi ekki áfrýjað samkvæmt framansögðu er ákærða og kröfuhafa hvorum um sig heimilt að áfrýja sérstaklega úrlausn dómsins um kröfuna að efni til en um það málskot fer eftir reglum um áfrýjun dóms í einkamáli.

■ **197. gr.** Ríkissaksóknari getur áfrýjað héraðsdómi ef hann telur ákærða hafa ranglega verið sýknaðan eða refsingu eða önnur viðurlög ákveðin að mun of væg, sbr. þó 1. mgr. 198. gr. Hann getur einnig áfrýjað dómi ákærða til hagsbóta.

□ Ákærði sem sakfelldur hefur verið í héraði getur áfrýjað héraðsdómi, sbr. þó 1. mgr. 198. gr. Nú er ákærði látinn og getur þá maki hans, börn, aðrir niðjar, foreldrar eða systkini áfrýjað dómi fyrir hans hönd.

■ **198. gr.** Áfellsdómi verður aðeins áfrýjað ef ákærði hefur verið dæmdur í fangelsi ellegar til að greiða sekt eða sæta upptöku eigna sem nær áfrýjunarfjárhæð í einkamáli. Ríkissaksóknara er ávallt heimilt að áfrýja dómi um sýknu ákærða.

□ Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. má áfrýja héraðsdómi með leyfi Hæstaréttar sem veita má ef úrslit málsins hafa verulegt almennt gildi eða varða mikilvæga hagsmuni ellegar ekki er útilokað samkvæmt fyrirbyggjandi gögnum að dómi kunni að verða breytt svo að einhverju nemi.

■ **199. gr.** Ef ákærði er staddur við uppkvaðningu héraðsdóms skal dómari kynna honum rétt hans til áfrýjunar og frest til að lýsa henni yfir. Þegar annars er þörf á að birta dóm skv. 3. mgr. 185. gr. skal sá sem birtir kynna ákærða þetta. Skal getið að þessa hafi verið gætt með bókun í þingbók eða í birtingarvottorði.

□ Ákærði skal lýsa yfir áfrýjun héraðsdóms í bréflægri tilkynningu sem berast verður ríkissaksóknara innan fjögurra vikna frá birtingu dómsins, hafi birtingar verið þörf skv. 3. mgr. 185. gr., en ella innan fjögurra vikna frá uppkvaðningu hans. Í tilkynningunni skal tekið nákvæmlega fram í hverju skyni áfrýjað sé og hverjar dómkröfur ákærða séu, þar á meðal varðandi kröfur skv. XXVI. kafla ef því er að skipta, svo og hvern hann vill fá skipaðan sem verjanda fyrir Hæstarétti eða hvort hann óskar eftir að flytja mál sitt sjálfur. Ríkissaksóknara er skylt að veita ákærða leiðbeiningar um gerð tilkynningar ef eftir því er leitað en jafnframt ber honum að benda á hvernig bæta megi úr annmörkum á efni hennar ef um þá er að ræða. Þegar tilkynning hefur borist frá ákærða

innan framangreinds frests telst héraðsdómi áfrýjað af hans hálfu.

□ Nú hyggst ríkissaksóknari áfrýja héraðsdómi og skal hann þá gefa út áfrýjunarstefnu innan fjögurra vikna frá uppkvaðningu dómsins.

□ Hvort sem ákærði eða ríkissaksóknari áfrýjar héraðsdómi getur gagnaðili, þar á meðal kröfuhafi ef krafa skv. XXVI. kafla hefur verið dæmd að efni til, ávallt gert kröfu fyrir Hæstarétti um breytingar á niðurstöðum dómsins án þess að áfrýja fyrir sitt leyti, enda komi sú krafa fram í greinargerð hans skv. 203. gr.

□ Hafi hvorki ákærði né ríkissaksóknari áfrýjað innan þeirra fresta sem mælt er fyrir um í 2. og 3. mgr. skal lítið svo á að héraðsdómi sé unað af beggja hálfu. Þrátt fyrir það getur Hæstiréttur orðið við umsókn um leyfi til að áfrýja héraðsdómi sem berst næstu þrjá mánuði eftir lok áfrýjunarfrests, enda sé fullnægt skilyrðum 2. mgr. 198. gr. og dráttur á áfrýjunarleyfi réttlættur. Beiðni um slíkt áfrýjunarleyfi frestar ekki fullnustu héraðsdóms um refsingu og önnur viðurlög.

■ **200. gr.** Nú vill ákærði leita leyfis Hæstaréttar til að áfrýja héraðsdómi og skal hann þá senda ríkissaksóknara tilkynningu skv. 2. mgr. 199. gr. ásamt skriflegri umsókn um leyfið þar sem rökstutt skal ítarlega hvernig ákærði telur að skilyrðum fyrir áfrýjunarleyfi sé fullnægt. Leiti ákærði áfrýjunarleyfis skv. 2. mgr. 198. gr. verður umsókn hans ásamt tilkynningu um áfrýjun að berast ríkissaksóknara innan áfrýjunarfrests sem þar með telst rofinn.

□ Leiti ríkissaksóknari áfrýjunarleyfis skal hann beina til Hæstaréttar skriflegri umsókn um það. Skal hún vera sama efnis og um ræðir í 1. mgr. Sé leitað áfrýjunarleyfis skv. 2. mgr. 198. gr. verður umsóknin að berast réttinum innan áfrýjunarfrests sem þar með telst rofinn.

□ Hæstiréttur gefur öðrum málsaðilum kost á að tjá sig um umsókn um áfrýjunarleyfi. Þegar meðferð umsóknar er lokið tilkynnir rétturinn aðilunum skriflega um niðurstöðuna. Sé leyfið veitt verður ekki krafist rökstuðnings fyrir þeirri ákvörðun en sé umsókn hafnað skal greint frá ástæðum þess í tilkynningu til aðilanna.

■ **201. gr.** Ríkissaksóknari er sóknaraðili máls fyrir Hæstarétti, hvort sem hann hefur sjálfur áfrýjað héraðsdómi eða ákærði.

□ Þegar áfrýjun er ráðin gefur ríkissaksóknari út áfrýjunarstefnu þar sem skal greina:

a. heiti og númer sem málið bar fyrir héraðsdómi, fyrir hverjum héraðsdómstóli var leyst úr því og hvenær dómur var kveðinn upp,

b. nafn ákærða, kennitölu eða fæðingardag og heimili, svo og hver komi fram fyrir hans hönd við áfrýjun skv. 2. mgr. 197. gr. ef því er að skipta,

c. hver áfrýi héraðsdómi og nákvæmlega í hverju skyni það sé gert,

d. ef því er að skipta hvert sé nafn, kennitala og heimili þess sem hafi hefur uppi kröfu skv. XXVI. kafla sem dæmd hefur verið að efni til fyrir héraðsdómi,

e. að málið verði tekið til meðferðar fyrir Hæstarétti í samræmi við tilkynningar sem aðilunum verði á síðari stigum sendar þaðan.

□ Hafi ríkissaksóknari áfrýjað héraðsdómi skal hann svo fljótt sem verða má fá áfrýjunarstefnu birta fyrir ákærða. Skal ákærða um leið gefinn kostur á að bera fram ósk um verjanda eða greina ella frá ósk sinni um að fá að flytja mál sitt sjálfur.

□ Hafi krafa skv. XXVI. kafla verið dæmd að efni til í héraði skal ríkissaksóknari láta birta áfrýjunarstefnu fyrir þeim sem með kröfuna fer. Sé um brotaþola að ræða skal honum um leið gefinn kostur á að bera fram ósk um réttargæslumann þá þegar eða með tilkynningu til Hæstaréttar.

□ Að því búnu sem að framan greinir sendir ríkissaksóknari Hæstarétti áfrýjunarstefnuna með sönnun fyrir birtingu hennar ásamt endurriti af héraðsdómi og tilkynningu ákærða um áfrýjun ef því er að skipta. Hæstiréttur skipar ákærða verjanda nema hann hafi óskað eftir að flytja mál sitt sjálfur, enda sé hann hæfur til þess að mati réttarins. Ef því er að skipta skipar Hæstiréttur enn fremur brotaþola réttargæslumann ef skilyrði eru til þess. Að því búnu tilkynnir Hæstiréttur eftir því sem við á ríkissaksóknara, ákærða, verjanda, brotaþola eða réttargæslumanni að málið hafi borist réttinum og hvaða auðkenni það hefur hlotið, svo og að tilkynnt verði frekar á síðara stigi um fresti hvers um sig til að leggja fram greinargerð í málinu af sinni hálfu.

■ **202. gr.** Þegar áfrýjun er ráðin skal héraðsdómstóllinn, þar sem leyst var úr máli, verða við beiðni ríkissaksóknara um að afhenda honum dómgerðir.

□ Þegar ríkissaksóknara hafa borist dómgerðir skv. 1. mgr. og verjandi hefur verið skipaður skal ríkissaksóknari í samráði við verjanda búa til málgögn en til þeirra teljast afrit þeirra málskjala og endurrita sem aðilarnir telja þörf á við úrlausn málsins eins og áfrýjun er hátað. Hæstarétti skulu síðan afhent málgögn í þeim fjölda eintaka sem hann telur þörf á, svo og dómgerðir.

□ Hæstiréttur setur nánari reglur um frágang málgagna og dómgerða.

■ **203. gr.** Þegar málgögn hafa verið afhent skal Hæstiréttur veita þeim aðila sem áfrýjað hefur tiltekinn frest til að skila skriflegri greinargerð og gögnum sem hann kann enn að telja vanta og hann hyggst byggja mál sitt á fyrir Hæstarétti. Þegar greinargerð og gögn hafa borist skal gagnaðila veittur frestur til að skila greinargerð og gögnum af sinni hálfu. Ef því er að skipta skal að lokum veita kröfuhafa skv. XXVI. kafla frest til að skila greinargerð og gögnum. Þegar greinargerð er skilað til Hæstaréttar skal sá sem það gerir senda öðrum þeim sem að framan er getið afrit af henni, svo og af gögnum sem fylgja henni.

□ Í greinargerð málsaðila skal koma fram:

a. hvers krafist sé fyrir Hæstarétti,

b. hvort hann felli sig við lýsingu málsatvika í héraðsdómi og röksemdir fyrir niðurstöðu en ef svo er ekki skal getið á stuttan og gagnorðan hátt í hverjum atriðum hann sé ósammála og hvernig hann rökstyðji í meginatriðum kröfur um breytingar á niðurstöðum héraðsdóms,

c. athugasemdir við málalíbúnað gagnaðila ef þeirra er þörf,

d. hvort hann hyggist enn leggja ný gögn fram fyrir Hæstarétti á síðara stigi og hver þau séu þá í meginatriðum.

□ Málsaðilum er heimilt að leggja frekari gögn fyrir Hæstarétt en þau skulu þá afhent réttinum og kynnt gagnaðila ekki síðar en einni viku fyrir flutning máls. Frá þessu getur Hæstiréttur vikið ef sérstaklega stendur á, enda séu aðilar á það sáttir að ný gögn komi fram með skemmri fyrirvara. Ríkissaksóknara er þó jafnan heimilt að leggja fram nýtt sakavottorð ákærða við upphaf málflytninga.

■ **204. gr.** Hæstiréttur getur kveðið upp dóm um frávísun máls frá réttinum vegna galla á málalíbúnaði þar fyrir dómi án þess að málflytningur fari áður fram. Á sama hátt getur

Hæstiréttur ómerkt héraðsdóm ef verulegir gallar hafa verið á meðferð máls í héraði og vísað því frá héraðsdómi ef undirbúningi undir málshöfðun hefur verið áfátt í meginatriðum.

□ Nú er málatilbúnaði áfátt, án þess að nauðsynlegt þyki þó að vísa máli frá eða ómerkja héraðsdóm, og getur þá Hæstiréttur beint því til aðila að afla gagna um tiltekin atriði eða grípa til annarra aðgerða til að ráða bót á því sem áfátt er.

□ Áður en málfutningur fer fram getur Hæstiréttur tekið mál fyrir á dómþingi eftir þörfum til að ráða til lykta atriðum varðandi rekstur þess. Skulu aðilar kvaddir fyrir dóm með hæfilegum fyrirvara í þessu skyni.

■ **205. gr.** Mál skal að jafnaði flutt munnlega fyrir Hæstarétti. Rétturinn getur þó ákveðið að mál verði skriflega flutt ef sérstakar ástæður mæla með því. Hann getur einnig ákveðið að mál verði dómtekið án sérstaks málfutnings ef samhljóða óskir koma fram um það frá aðilum eða dómi er aðeins áfrýj- að um ákvörðun viðurlaga.

□ Nú er ákveðinn munnlegur flutningur í máli og skulu þá aðilar tilkynna Hæstarétti að fram komnum greinargerð- um þeirra beggja eða allra hve langan tíma þeir áætli hvor eða hver fyrir sitt leyti að þurfi til að flytja málfutnings- ræðu. Hæstiréttur ákveður hvenær munnlegur málfutningur fer fram og tilkynnir það aðilum með hæfilegum fyrirvara. Um leið skal aðilum tilkynnt hve langan tíma þeir fái til að flytja málfutningsræður ef ekki er fallist á óskir þeirra í þeim efnum. Hæstiréttur getur við sama tækifæri beint til aðila að þeir afhendi hvor eða hver um sig með tilteknum fyrirvara stutt yfirlit um atvik máls í tímaröð, helstu röksemdir sínar og tilvísanir í fræðirit og dóma sem þeir hyggjast styðjast við í málfutningi.

□ Hæstiréttur getur ákveðið að munnleg sönnunarfærsla fari þar fram í þeim mæli sem hann telur þörf, enda þyki honum í ljósi atvika ástæða til að ætla að sú sönnunarfærsla geti haft áhrif á úrslit máls.

■ **206. gr.** Áður en munnlegur málfutningur hefst á dóm- þingi skal gerð grein fyrir dómsorðum héraðsdóms og áfrýj- unarstefnu að því leyti sem forseti telur þess þörf til skýring- ar á málfutningi. Verður svo flutt frumræða af hálfu ákær- valds, síðan ef því er að skipta af hálfu þess sem gerir kröfu skv. XXVI. kafla og loks af hálfu ákærða nema forseti hafi ákveðið aðra röð og aðilum verið tilkynnt það með hæfileg- um fyrirvara fyrir málfutning. Eftir frumræður eiga aðilar kost á að færa fram stutt andsvör í sömu röð. Flytji verjandi málið af hálfu ákærða getur forseti heimilað ákærða sjálfum að koma að stuttum athugasemdum að loknum andsvörum verjanda.

□ Í málfutningi skal gera grein fyrir þeim atriðum í niður- stöðum héraðsdóms sem leitað er breytinga á, kröfum í þeim efnum og röksemdum fyrir þeim. Skal forðast málalengingar og málfutningi beint að þeim atriðum einum ásamt nauðsyn- legri frásögn af öðru sem þarf samhengis vegna.

□ Forseti stýrir þinghaldi. Hann getur krafist að málflytjend- ur haldi sér við efnið og láti vera að fjalla um þá þætti máls sem ekki eru til endurskoðunar eða ástæðulaust er af öðrum sökum að gera frekari grein fyrir. Forseti getur stöðvað málf- utning ef ræður verða langar úr hófi fram eða sett honum tímatakmark og við þau bundið enda á málfutning.

□ Að loknum málfutningi tekur Hæstiréttur málið til dóms.

■ **207. gr.** Að því leyti sem taka þarf afstöðu til atriða varð- andi rekstur máls fyrir Hæstarétti ræður hann þeim til lykta með ákvörðun, hvort sem ágreiningur er um þau milli aðila eða ekki, enda leiði ákvörðunin ekki til loka máls fyrir dóm-

inum. Ákvörðun skal ekki rökstudd sérstaklega en um efni hennar skal getið í þingbók eftir þörfum.

□ Úr öðrum atriðum máls leysir Hæstiréttur með dómi. Ef máli er vísað frá Hæstarétti má láta við það sitja að geta um ástæður þess í dómi, svo og um sakarkostnað. Sama gildir ef héraðsdómurinn er ómerktur og máli vísað heim eða því er vísað frá héraðsdómi.

□ Sé kveðið á um önnur málalok í dómi en getur í 2. mgr. skal greina þar frá kröfum aðila eftir því sem þörf er á svo að niðurstaða verði skýr. Að því leyti sem greinargerð um málsatvik er ábótavant í héraðsdómi skal bætt úr því í dómi Hæstaréttar. Ef og að því leyti sem niðurstöðu héraðsdóms er breytt skal það rökstutt í dómi Hæstaréttar. Fallist Hæstirét- tur á niðurstöðu héraðsdóms en ekki á röksemdir fyrir henni greinir hann frá rökum sínum eftir því sem þörf þykir.

□ Um dóma Hæstaréttar gilda að öðru leyti ákvæði 183. gr. eftir því sem getur átt við.

■ **208. gr.** Refsing og önnur viðurlög á hendur ákærða verða ekki þyngd með dómi Hæstaréttar nema þess hafi verið kraf- ist af hálfu ákærvalds. Ákvæðum héraðsdóms um kröfu skv. XXVI. kafla verður heldur ekki breytt nema þess hafi verið krafist af þeim sem breyting er til hagsbóta, hvort sem það er ákærði eða kröfuhafi. Að öðru leyti getur Hæstiréttur ávallt breytt dómi til hagsbóta ákærða þótt hann hafi ekki gert kröfu um það.

□ Hæstiréttur getur ekki endurmetið niðurstöðu héraðsdóm- ara um sönnunargildi munnlegs framburðar nema hlutaðeig- andi vitni eða ákærði hafi gefið skýrslu þar fyrir dómi.

□ Nú telur Hæstiréttur líkur á að niðurstaða héraðsdómara um sönnunargildi munnlegs framburðar fyrir dómi kunni að vera röng svo að einhverju skipti um úrslit máls og vitni eða ákærði sem eiga í hlut hafa ekki gefið munnlega skýrslu fyr- ir Hæstarétti. Getur þá rétturinn fellt úr gildi héraðsdóm og meðferð málsins í héraði í þeim mæli að munnleg sönnunar- færsla geti farið þar fram eftir þörfum og leyst verði úr máli á ný. Sé héraðsdómur ómerktur samkvæmt þessu skulu þrír dómáramar skipa dóm í málinu við nýja meðferð þess í héraði og mega þeir ekki vera hinir sömu og áður fóru með það.

■ **209. gr.** Dóm skal kveða upp svo fljótt sem unnt er eft- ir að mál er dómtekið og aldrei síðar en þegar fjórar vikur eru liðnar frá því. Verði því ekki komið við og hafi mál verið munnlega flutt skal endurtaka málfutning að því leyti sem Hæstarétti þykir nauðsynlegt.

□ Strax eftir dómtöku máls skulu dómáramar ræða með sér fyr- ir luktum dyrum röksemdir og niðurstöðu dóms. Fyrir mál- flutning felur forseti einum dómara að vera frummælandi á þeim fundi en forseti stýrir þar ráðagerðum, ber fram spurn- ingar, stuðlar að því að álit hvers dómara komi þar sem skýr- ast fram og telur atkvæði þeirra. Afl atkvæða ræður úrslit- um. Að lokinni umræðu felur forseti frummælandanum að semja atkvæði að dómi. Greinist dómáramar í meiri og minni hluta semur frummælandinn atkvæði fyrir þann hluta sem hann heyrir til en hinir dómáramar ákveða hver semji atkvæði þeirra. Dómari sem greiðir atkvæði með ómerkingu héraðs- dóms eða frávísun máls og verður í minni hluta verður einnig að greiða atkvæði um efni máls. Dómáramar ganga í sameiningu frá dómi, með eða án sératkvæða.

□ Við uppkvaðningu dóms skal lesa upp dómsorð í heyranda hljóði á dómþingi eftir því sem þörf þykir. Ef sératkvæði er í dómi skal þess einnig getið.

■ **210. gr.** Eftir því sem átt getur við fer að öðru leyti um

meðferð og úrlausn sakamála fyrir Hæstarétti eftir ákvæðum þessara laga um meðferð máls í héraði.

XXXII. kafli. Endurupptaka óáfrýjaðs máls.

■ **211. gr.** Nú hefur héraðsdómur gengið í sakamáli sem ekki hefur verið áfrýjað og áfrýjunarfrestur er liðinn og getur þá Hæstiréttur orðið við beiðni manns, sem telur sig ranglega sakfelldan eða sakfelldan fyrir mun meira brot en það sem hann hefur framið, um að málið verði endurupptekið í héraði ef einhverju eftirtalinnu skilyrða er fullnægt:

a. fram eru komin ný gögn sem ætla má að hefðu verulega miklu skipt fyrir niðurstöðu málsins ef þau hefðu komið fram áður en dómur gekk,

b. ætla má að lögregla, ákærandi, dómari eða aðrir hafi haft í frammí refsiverða háttsemi í því skyni að fá fram þau málalok sem orðin eru, svo sem ef vitni eða aðrir hafa vísvitandi borið ranglega fyrir dómi eða fölsuð skjöl verið lögð fram og það hefur valdið rangri niðurstöðu málsins,

c. verulegar líkur eru leiddar að því að sönnunargögn sem færð voru fram í máli hafi verið rangt metin svo að áhrif hafi haft á niðurstöðu þess,

d. verulegir gallar hafa verið á meðferð máls þannig að áhrif hafi haft á niðurstöðu þess.

□ Ef einhver sá sem vinnur að rannsókn eða meðferð sakamála fær vitneskju eða rökstuddan grun um atriði sem í 1. mgr. getur ber honum að veita dómfellda vitneskju um það.

□ Hæstiréttur getur orðið við beiðni ríkissaksóknara um að mál verði tekið upp á ný í héraði ef dómur hefur gengið þar, honum hefur ekki verið áfrýjað, áfrýjunarfrestur er liðinn og ákærði hefur verið sýknaður eða sakfelldur fyrir mun minna brot en hann var borinn sökum um ef:

a. ákærði hefur eftir að dómur gekk játað að hafa framið það brot sem hann var sakaður um eða önnur gögn hafa komið fram sem geta gefið ótvíræðar vísbendingar um sök hans, eða

b. svo stendur á sem um ræðir í b-lið 1. mgr.

□ Ríkissaksóknari getur beiðst endurupptöku máls til hagsbóta fyrir dómfellda ef hann telur atvik vera með einhverjum þeim hætti sem greinir í 1. mgr.

■ **212. gr.** Beiðni um endurupptöku skal vera skrifleg og henni beint til Hæstaréttar. Í henni skal ítarlega rökstutt hvernig skilyrðum til endurupptöku teljist fullnægt. Gögn því til stuðnings skulu fylgja beiðninni.

□ Ef dómfelldi leitar endurupptöku og hann er sviptur frelsi er yfirmanni fangelsis skylt að koma beiðni hans á framfæri.

□ Ef beiðni um endurupptöku er bersýnilega ekki á rökum reist hafnar Hæstiréttur henni þegar í stað.

■ **213. gr.** Verði ekki farið með beiðni um endurupptöku samkvæmt því sem í 3. mgr. 212. gr. segir skulu hún og gögnin, sem henni fylgdu, send til gagnaðila og hann krafinn um skriflega greinargerð um viðhorf sín til hennar innan tiltekins frests. Hafi dómfelldi borið fram beiðnina og staðið sjálfur að henni getur þó Hæstiréttur fyrst skipað honum verjanda og gefið honum kost á að gera beiðni á nýjan leik. Skylt er endranær að skipa dómfellda eða ákærða verjanda vegna beiðni um endurupptöku ef hann óskar eftir því.

□ Hæstiréttur getur ákveðið að beiðni um endurupptöku fresti réttaráhrifum dóms meðan á meðferð hennar stendur.

□ Við meðferð beiðni um endurupptöku getur Hæstiréttur beint því til ríkissaksóknara að hann hlutist til um rannsókn á nánar tilgreindum atriðum eða að aflað verði sönnunargagna fyrir héraðsdómi. Dómfelldi eða ákærði getur jafnframt kraf-

ist þess að gagna verði aflað fyrir dómi. Um slíka gagnaöflun fer skv. XXI. kafli eftir því sem átt getur við.

□ Hæstiréttur getur gefið aðilum kost á að tjá sig munnlega um beiðni um endurupptöku á dómþingi.

□ Ef í ljós er leitt að beiðni um endurupptöku hafi gengið of skammt getur sá sem hana bar fram breytt henni því til samræmis.

■ **214. gr.** Hæstiréttur tekur ákvörðun um hvort mál verði endurupptekið. Sé beiðni tekin til greina skal fyrri dómur í málinu falla úr gildi, annaðhvort að öllu leyti eða að hluta, nema Hæstiréttur ákveði að réttaráhrif hans haldist þar til nýr dómur hefur verið kveðinn upp. Í ákvörðun skal í meginatriðum greint frá ástæðum sem niðurstaða hennar er reist á.

□ Hafi endurupptaka verið heimiluð skal málið sæta meðferð á ný fyrir héraðsdómi eftir almennum reglum laga þessara í samræmi við ákvörðun Hæstaréttar skv. 1. mgr. Um áfrýjun á nýjum dómi gilda ákvæði XXXI. kafli.

□ Nú hefur mál verið endurupptekið eftir beiðni dómfellda og má þá hlutur hans aldrei verða lakari en hann var eftir hinum upphaflega dómi.

□ Kostnaður af beiðni dómfellda um endurupptöku og af nýrri meðferð málsins ef á hana er fallist skal greiddur úr ríkissjóði nema dómfelldi hafi komið henni til leiðar með gögnum sem hann mátti vita að væru ósönn. Að öðru leyti fer um sakarkostnað eftir almennum reglum.

XXXIII. kafli. Endurupptaka máls sem hefur verið dæmt í Hæstarétti.

■ **215. gr.** Hæstiréttur getur leyft samkvæmt beiðni að mál, sem þar hefur verið dæmt, verði tekið þar til meðferðar og dómsuppsögu á ný ef fullnægt er þeim skilyrðum sem greinir í 211. gr.

□ Um beiðni um endurupptöku máls fyrir Hæstarétti og meðferð hennar gilda ákvæði 212. og 213. gr. eftir því sem átt getur við. Hæstiréttur getur ákveðið að varadómarrar, einn eða fleiri, verði kvaddir til að taka ákvörðun um hvort mál skuli tekið þar upp á ný þótt ekki sé fullnægt almennum skilyrðum til að kveðja varadómara til starfa.

□ Hæstiréttur tekur ákvörðun um hvort mál verði endurupptekið. Sé beiðni tekin til greina skal fyrri dómur í málinu falla úr gildi nema Hæstiréttur ákveði að réttaráhrif hans haldist þar til nýr dómur hefur verið kveðinn upp, en að öðru leyti þarf ekki að færa fram ástæður sem ákvörðun um endurupptöku er reist á. Sé beiðni hafnað skal í meginatriðum greint í ákvörðun frá ástæðum sem sú niðurstaða er reist á.

□ Nú hefur endurupptaka máls verið heimiluð, annaðhvort að öllu leyti eða að hluta, og skal þá upp frá því fara með það að því marki, sem heimildin nær, eftir almennum reglum XXXI. kafli eins og áfrýjunarstefna hefði verið gefin út á þeim tíma þegar endurupptaka var ráðin.

□ Að því leyti sem endurupptaka máls hefur verið heimiluð skal nýr dómur ganga í því fyrir Hæstarétti án tillits til þess hvort niðurstöðu sé breytt frá fyrra dómi.

□ Ákvæði 3. og 4. mgr. 214. gr. gilda um mál sem endurupptekið er fyrir Hæstarétti.

6. þáttur. Sakarkostnaður og réttarfarssektir.

XXXIV. kafli. Sakarkostnaður.

■ **216. gr.** Til sakarkostnaðar teljast óhjákvæmileg útgjöld vegna rannsóknar sakamáls og meðferðar þess, þar á meðal:

a. þóknun verjanda og réttargæslumanns, svo og ann-

ar kostnaður vegna varnar sakbornings og réttargæslu fyrir brotaþola,

b. kostnaður og þóknun vitna,

c. kostnaður við sérfræðilegar álitsergerðir, matsgerðir og afnot af aðstöðu eða munum annarra manna,

d. kostnaður af birtingu ákæru, kvaðninga og annarra tilkynninga.

□ Þóknun dómtúlks, þýðanda eða kunnáttumanns skv. 12. gr. telst ekki til sakarkostnaðar. Af sakamáli greiðast heldur engin dómsmálagjöld.

■ **217. gr.** Í dómi, viðurlagaákvörðun eða úrskurði, ef máli lýkur á þann veg, skal kveða á um hvort ríkissjóður eða ákærði skuli bera sakarkostnað. Sé ákærða gert að greiða sakarkostnað, hvort sem er að öllu leyti eða að hluta, skal tiltaka þá heildarfjárhæð sem honum ber að greiða. Sé ríkissjóði gert að greiða sakarkostnað skal fjárhæðin ekki tilgreind. Í báðum tilvikum skal þóknun verjanda og réttargæslumanns þó ávallt greind sérstaklega með tiltekinni fjárhæð.

□ Ákærandi skal taka saman yfirlit um þau útgjöld sem hlotist hafa af málinu fram að þingfestingu þess og teljast til sakarkostnaðar. Skal það yfirlit lagt fram í málinu þegar það er þingfest. Ef sakarkostnaður fellur til eftir þingfestingu skal ákærandi leggja fram yfirlit um þau viðbótarútgjöld áður en málinu lýkur, þó í síðasta lagi við upphaf aðalmeðferðar. Ef til álit kemur að vísa máli frá dómi eða ljúka því með öðrum hætti án dóms getur dómari beint því til ákæranda að leggja fram yfirlit um slík viðbótarútgjöld telji hann ástæðu til.

■ **218. gr.** Nú er ákærði sakfelldur fyrir það brot eða þau brot sem honum eru gefin að sök og skal honum þá gert að greiða sakarkostnað. Ef ákærði er sakfelldur fyrir sum brotin en sýknaður af öðrum getur dómari gert honum að greiða ákveðið hlutfall sakarkostnaðar en ákveðið að kostnaðurinn greiðist að öðru leyti úr ríkissjóði. Þó skal aldrei gera ákærða að greiða kostnað sem lögregla, ákæruvald, verjandi eða réttargæslumaður hafa valdið vegna vanrækslu eða skeytingarleysis.

□ Nú er ákærði sýknaður af kröfu um refsingu og önnur viðurlög eða mál gegn honum fellur niður af hvaða ástæðu sem er og verður honum þá ekki gert að greiða sakarkostnað nema hann hafi orðið valdur að kostnaðinum með vísitandi og ólögmetu framferði við rannsókn máls eða meðferð þess.

■ **219. gr.** Nú er höfðað mál gegn tveimur eða fleiri mönnum saman og þeir sakfelldir og skal þá hvorum eða hverjum þeirra gert að greiða einum sér þóknun verjanda síns ef hann hefur fengið skipaðan annan verjanda en hinn eða hinir. Þá menn sem saman eru um verjanda skal dæma óskipt til að greiða þóknun hans.

□ Nú hafa báðir ákærðu eða allir tekið þátt í broti með vitund og vilja hvors eða hvers annars og eru sakfelldir í sama máli. Skal þá venjulega gera þeim óskipt að greiða annan sakarkostnað en þóknun verjanda. Ef sammæli einhverra þeirra eða allra um brot hefur ekki verið slíkt skiptir dómari sakarkostnaði hlutfallslega milli þeirra.

□ Nú eru tveir eða fleiri menn hafðir fyrir sökum og annar eða sumir þeirra sýknaðir, en hinn eða hinir sakfelldir, og skal þá ríkissjóður bera þann hluta kostnaðar sem telja má að aðeins komi við hinum sýknaða eða sýknuðu nema telja megi hinn sakfellda eða hina sakfelldu beinlínis hafa valdið honum. Ef ekki liggur nákvæmlega fyrir hve háa fjárhæð ríkissjóður skuli bera af þessum sökum metur dómari í hvaða hlutfalli eða hlutföllum hinn sakfelldi eða hinir sakfelldu skuli bera sakarkostnað á móti ríkissjóði.

■ **220. gr.** Nú áfrýjar ákærði héraðsdómi og hann er sýknaður með öllu eða að hluta með dómi Hæstaréttar eða viðurlög eru þar milduð. Skal þá kostnaður af áfrýjun felldur á ríkissjóð eða honum skipt samkvæmt því sem segir í 1. mgr. 218. gr.

□ Nú áfrýjar ríkissaksóknari héraðsdómi og viðurlög eru ekki þvingd svo að neinu nemi með dómi Hæstaréttar. Skal þá kostnaður af áfrýjun felldur á ríkissjóð.

□ Kærumálskostnaður verður ekki dæmdur fyrir Hæstarétti nema máli sé þá lokið með dómi.

□ Eftir því sem við á fer að öðru leyti um sakarkostnað fyrir Hæstarétti samkvæmt því sem mælt er fyrir í 216.–219. gr.

■ **221. gr.** Lagt skal út fyrir sakarkostnaði úr ríkissjóði. Sakarkostnaður sem sakfelldum manni er gert að greiða samkvæmt dómi, úrskurði eða viðurlagaákvörðun skal innheimt-ur hjá honum, eftir atvikum með fjárnámi og nauðungarsölu. Skal hann bera kostnað af þeim aðgerðum, svo og aðgerðum vegna fullnustu refsingar og annarra viðurlaga á hendur honum, til viðbótar sakarkostnaði.

□ Nú liggur nægilega ljóst fyrir að sakfelldur maður hefur hvorki eignir né tekjur til að standa straum af sakarkostnaði sem honum hefur verið gert að greiða og ber þá að falla frá kröfu á hendur honum um greiðslu kostnaðarinnar.

XXXV. kafli. Réttarfarssektir.

■ **222. gr.** Dómari ákveður sektir samkvæmt reglum þessa kaffla af sjálfsdáðum og renna þær í ríkissjóð. Þó má höfða sjálfstætt mál vegna brota sem varða sektum samkvæmt þessum kaffla.

□ Ef refsing liggur að auki eftir öðrum lögum við broti sem ákvæði þessa kaffla taka til má hafa kröfu um hana uppi í öðru máli án tillits til ákvörðunar um réttarfarssekt.

■ **223. gr.** Ákveða má sekt á hendur ákæranda, verjanda eða réttargæslumanni fyrir:

a. að valda af ásetningi óþörfum drætti á máli,

b. að brjóta gegn banni skv. 1. eða 2. mgr. 11. gr.,

c. að viðhafa ósæmleg ummæli, skrifleg eða munnleg, fyrir dómi um dómara eða aðra menn,

d. að misbjóða virðingu dóms á annan hátt með framferði sínu í þinghaldi.

□ Ákærða eða öðrum þeim sem gefur skýrslu fyrir dómi má ákveða sekt fyrir brot gegn b-, c- eða d-lið 1. mgr.

□ Ákveða má sekt á hendur öðrum en þeim sem ákvæði 1. og 2. mgr. taka til fyrir að brjóta gegn banni skv. 1. eða 2. mgr. 11. gr., að hlýða ekki fyrirskipunum dómara sem miða að því að halda uppi reglu á dómþingi eða að koma þar annars hneykslanlega eða ósæmilega fram.

□ Nú telur dómari að brotið hafi verið gegn 1.–3. mgr. en brot er smávægilegt að hans dómi. Getur hann þá ákveðið að víta þann brotlega í stað þess að gera honum sekt.

□ Fyrir Hæstarétti má ákveða sekt á hendur ákæranda eða verjanda ellegar þeim báðum í senn fyrir tilefnislaust málskot. Enn fremur má gera ákæranda, verjanda eða réttargæslumanni sekt fyrir vítaverða vanrækslu eða önnur glöf við meðferð máls í héraði eða við undirbúning eða meðferð máls fyrir Hæstarétti. Ákvæði 1.–4. mgr. taka til meðferðar máls fyrir Hæstarétti eftir því sem við getur átt.

■ **224. gr.** Nú gengur dómur í máli og skal þá sekt á hendur ákæranda, ákærða, verjanda eða réttargæslumanni ákveðin þar. Ef máli lýkur með öðrum hætti skulu sektir á hendur þeim ákveðnar í úrskurði.

□ Sektir á hendur öðrum en þeim sem greindir eru í 1. mgr. skulu ákveðnar í úrskurði jafnskjótt og brot er framið.

7. þáttur. Ýmis ákvæði.**XXXVI. kafli. Sakaskrá o.fl.**

■ **225. gr.** Ríkissaksóknari skal halda sakaskrá fyrir allt landið þar sem skráð eru úrslit sakamála.

□ Ríkissaksóknari skal setja nánari reglur um gerð og varðveislu sakaskrár, þar á meðal hvað skuli skráð í henni um mál sem lýkur án saksóknar, svo og um sakavottorð.

■ **226. gr.** Lögreglu er heimilt að skrá og varðveita upplýsingar um brotaferil einstakra manna og atriði sem varða einkahagi þeirra. Skal dómsmálaráðherra setja fyrirsmáli í reglugerð um þetta, þar á meðal um að upplýsingum um brotaferil einstakra manna og aðra einkahagi þeirra skuli eytt þegar þeirra er ekki lengur þörf við rannsókn sakamála.

■ **227. gr.** Ákærandi skal leggja sakavottorð ákærða fram í sakamáli við þingfestingu máls nema hann telji óþarft að líta til sakaferils hans við úrlausn málsins.

□ Hver og einn á rétt á að fá afhent sakavottorð eða upplýsingar um eigin sakaferil úr sakaskrá. Aðrir eiga því aðeins rétt á að fá aðgang að slíkum upplýsingum að sá sem hlut á að máli hafi veitt ótvírátt samþykki sitt til þess.

XXXVII. kafli. Bætur vegna sakamáls.

■ **228. gr.** Maður sem borinn hefur verið sökum í sakamáli á rétt til bóta skv. 2. mgr. ef mál hans hefur verið fellt niður eða hann verið sýknaður með endanlegum dómi án þess að það hafi verið gert vegna þess að hann var talinn ósakhæfur.

□ Dæma skal bætur vegna aðgerða skv. IX.–XIV. kafla laga þessara ef skilyrði 1. mgr. eru fyrir hendi. Þó má fella niður bætur eða lækka þær ef sakborningur hefur valdið eða stuðlað að þeim aðgerðum sem hann reisir kröfu sína á.

□ Nú hefur maður ekki verið borinn sökum í sakamáli og á hann þó engu síður rétt til bóta ef hann hefur beðið tjón af þeim aðgerðum sem taldar eru upp í 2. mgr. Þó má fella niður bætur eða lækka þær ef hann hefur valdið eða stuðlað að þeim aðgerðum sem hann reisir kröfu sína á.

□ Maður sem hlotið hefur saklaus dóm í sakamáli, þolað refsingu eða refsikennd viðurlög á rétt til bóta. Þó má lækka bætur ef hann hefur átt sök á því að hann var ranglega dæmdur.

□ Bæta skal fjártjón og miska samkvæmt þessari grein ef því er að skipta.

■ **229. gr.** Sömu reglur gilda um aðilaskipti að bótakröfu skv. 228. gr. og um kröfu um bætur fyrir líkamstjón samkvæmt skaðabótalögum.

■ **230. gr.** Sækja skal bótakröfu skv. 228. gr. í einkamáli á hendur ríkinu en veita skal stefnanda, enda sé um einstakling að ræða, gjafsókn í héraði. Að öðru leyti fer um málsókn eftir almennum reglum.

□ Nú hefur ríkið verið dæmt til greiðslu bóta og á það þá endurkröfu um þær á hendur lögreglumanni, ákæranda eða öðrum ef telja má þá hafa með ásetningi eða stórkostlegu gáleysi valdið þeim aðgerðum sem krafa var reist á eða framkvæmt þær með sama hætti.

□ Nú er rannsókn eða meðferð sakamáls tekin upp á ný og það kemur í ljós að manni hafi ranglega verið greiddar bætur skv. 228. gr. Ber honum þá að endurgreiða bæturnar.

■ **231. gr.** Maður sem hefur orðið fyrir þeim aðgerðum sem taldar eru í 228. gr. getur í stað bóta krafist vottorðs ríkissaksóknara um að í ljós hafi komið að hann hafi verið órétti beittur. Telji ríkissaksóknari að maður eigi rétt á slíku vottorði ber að láta honum það í té.

XXXVIII. kafli. Gildistaka, brottfall laga o.fl.

■ **232. gr.** Lög þessi taka gildi 1. janúar 2009. Þó öðlast ákvæði til bráðabirgða VII þegar gildi.

■ **233. gr.** ...

■ **234. gr.** ...

Ákvæði til bráðabirgða.

■ **I.** Mál sem höfðað hefur verið fyrir gildistöku laga þessara á grundvelli heimilda í 1. eða 2. gr. eldri laga, sem ekki eiga sér samsvörun í 1. eða 2. gr. laga þessara, skulu þrátt fyrir það rekin áfram fyrir dómi en eftir því sem átt getur við skal farið með þau og úr þeim leyst eftir fyrirsmælum þessara laga.

□ Nú hefur fyrir gildistöku laga þessara verið lagt fyrir héraðsdómara mál sem eftir þann tíma ætti að sæta meðferð eftir XXVII. kafla og skal þá farið svo með það eftir því sem átt getur við.

□ Mál sem réttilega hefur verið höfðað fyrir gildistöku laga þessara skal rekið áfram fyrir sama dómstóli þótt fara ætti með það á öðru varnarþingi eftir reglum VI. kafla.

■ **II.** Önnur mál en þau sem um ræðir í 1. og 2. mgr. ákvæðis til bráðabirgða I og höfðuð hafa verið fyrir gildistöku laga þessara skulu eftir því sem átt getur við rekin áfram fyrir dómi eftir reglum þeirra að öðru leyti en því sem hér segir:

a. Héraðssaksóknari skal taka við sókn máls sem höfðað hefur verið af lögreglustjóra, þar með talið ríkislögreglustjóra, fyrir gildistöku laga þessara ef ekki er lengur heimild fyrir ákærvaldi lögreglustjórans í ákvæðum III. kafla.

b. Hafi mál verið úthlutað einum dómara til meðferðar eftir fyrirsmælum eldri laga skal sú skipan standa þrátt fyrir ákvæði 3. gr.

c. Ákærða skal ekki gefinn kostur á að leggja fram greinargerð skv. 165. gr. ef tími til aðalmeðferðar máls hefur þegar verið ákveðinn fyrir gildistöku laga þessara.

d. Leyst skal úr einkaréttarkröfu, sem réttilega hefur verið höfð uppi samkvæmt eldri lögum, þótt hún fullnægi ekki skilyrðum XXVI. kafla.

■ **III.** Hafi verið krafist atbeina dómara til rannsóknaraðgerðar fyrir gildistöku laga þessara en því máli hefur ekki verið lokið skal eftir því sem átt getur við farið með kröfu um hana eftir ákvæðum XV. kafla upp frá því.

■ **IV.** Lögreglurannsókn sem stendur yfir við gildistöku laga þessara skal upp frá því fara eftir ákvæðum þeirra en ekki haggar það gildi þess sem þegar hefur verið gert.

□ Eftir gildistöku laga þessara má framkvæma rannsóknaraðgerð eftir reglum 2. þáttar þótt úrskurður dómara eða ákvörðun hans um heimild til hennar hafi verið kveðinn upp eða tekin eftir eldri lögum.

□ Úrskurður um að maður sæti gæsluvarðhaldi, sem kveðinn var upp fyrir gildistöku laga þessara, skal standa óraskaður svo lengi sem ákveðið var að gæsluvarðhald stæði. Frá því að lög þessi öðlast gildi verður maður þó ekki látinn sæta einangrun í gæsluvarðhaldi nema til þess standi heimild í 98. gr.

■ **V.** Ákvæðum XXIX. kafla verður beitt um endurupptöku máls sem lokið hefur verið á grundvelli 126. gr. eldri laga fyrir gildistöku laga þessara.

□ Fyrirsmáli eldri laga um kæruheimildir til Hæstaréttar gilda um úrskurði og ákvarðanir héraðsdómara sem kveðnir hafa verið upp eða teknar hafa verið fyrir gildistöku laga þessara. Að öðru leyti gilda ákvæði laga þessara um meðferð kærumála.

□ Nú hefur dómur verið kveðinn upp í héraði fyrir gildistöku laga þessara og skal þá áfrýjunarfrestur fara eftir ákvæðum eldri laga. Verði slíkum dómi síðan áfrýjað eða hafi héraðsdómi verið áfrýjað fyrir gildistöku laga þessara skal ákvæðum þeirra beitt um meðferð málsins frá þeim tíma eftir því sem átt getur við.

□ Reglur XXXII. og XXXIII. kafla gilda um endurupptöku máls þótt það hafi verið dæmt fyrir gildistöku laga þessara.

■ **VI.** Ákvæði 16. gr. um aðgang að gögnum taka aðeins til mála sem ólokið er við gildistöku laga þessara. Um gögn mála sem lokið hefur verið fyrir þann tíma skal beitt reglum

eldri laga.

□ Fyrirmæli XXXVII. kafla gilda um skaðabætur vegna atvika sem gerast eftir gildistöku laga þessara. Reglum eldri laga skal beitt um bætur fyrir það sem gerst hefur fyrir þann tíma.

■ **VII.** Þegar ákvæði þetta hefur tekið gildi, sbr. 232. gr., skal dómsmálaráðherra auglýsa laus til umsóknar embætti héraðssaksóknara, varahéraðssaksóknara og saksóknara við embætti héraðssaksóknara og skipa í þessi embætti. Jafnframt skal hafinn undirbúningur að því að embætti héraðssaksóknara taki til starfa.